

Republica Moldova

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE Nr. HCC1/2014
din 28.01.2014

cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2013

Publicat : 05.09.2014 în MONITORUL OFICIAL Nr. 261-267 art. 36 Data intrării în vigoare

În numele Republicii Moldova,

Curtea Constituțională, statuând în componența:

Dl Alexandru TĂNASE, *președinte*,

Dl Aurel BĂIEȘU,

Dl Igor DOLEA ,

Dl Victor POPA,

Dl Tudor PANȚÎRU,

Dl Petru RAILEAN, *judcători*,

cu participarea Secretarului General, Rodica Secrieru, examinând în ședință plenară Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2013,

conducându-se de prevederile art.26 din Legea nr.317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, art.61 alin.(1) și art.62 lit. f) din Codul jurisdicției constituționale nr.502-XIII din 16 iunie 1995,

în temeiul art.10 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.5 lit. i) și art.80 din Codul jurisdicției constituționale,

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2013, conform anexei.
2. Prezenta hotărâre se publică în „Monitorul Oficial al Republicii Moldova”.

PREȘEDINTELE

CURȚII CONSTITUȚIONALE Alexandru TĂNASE

Nr. 1. Chișinău, 28 ianuarie 2014.

RAPORT

privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2013

TITLUL I.

ROLUL CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN SISTEMUL DE DREPT

AL REPUBLICII MOLDOVA

A. Jurisdicția constituțională

Statutul Curții Constituționale, unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova, autoritate autonomă și independentă față de puterile legislativă, executivă și judecătorească, este consacrat de Constituție, care stabilește, concomitent, principiile și principalele atribuții funcționale ale Curții. Statutul Curții Constituționale este determinat de rolul său primordial de a asigura respectarea valorilor statului de drept: garantarea supremației Constituției, asigurarea realizării principiului separației puterilor în stat, asigurarea responsabilității statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Aceste funcții majore sunt realizate prin intermediul instrumentelor garantate de Constituție.

În cadrul bunei organizări a autorității statului, rolul Curții Constituționale este esențial și definitoriu, reprezentând un adevărat pilon de susținere a statului și democrației, de garantare a egalității în fața legii, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Totodată, Curtea Constituțională contribuie la buna funcționare a autorităților publice în cadrul raporturilor constituționale de separație, echilibru, colaborare și control reciproc ale puterilor statului.

Atribuțiile constituționale, prevăzute de art. 135 din Constituție, sunt dezvoltate în Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995, care reglementează, *inter alia*, procedura de examinare a sesizărilor, modul de alegere a judecătorilor Curții Constituționale și a Președintelui Curții, atribuțiile, drepturile și responsabilitățile acestora.

Astfel, în temeiul prevederilor constituționale, Curtea Constituțională:

a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;

b) interpretează Constituția;

c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;

e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, validează mandatele deputaților și al Președintelui Republicii Moldova;

f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova, interimatul funcției de Președinte, imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;

g) rezolvă excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;

h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

Este necesar a menționa faptul că cea mai mare parte a activității jurisdicționale a Curții Constituționale constă în soluționarea sesizărilor privind următoarele aspecte:

Controlul constituționalității actelor normative

Supremația Constituției este asigurată de Curtea Constituțională prin controlul constituționalității actelor normative, fiind unica în drept de a se pronunța asupra conformității normelor juridice cu Legea Supremă. Cea mai largă și cea mai importantă atribuție a Curții Constituționale este exercitarea, la sesizare, a controlului constituționalității legilor, decretelor Președintelui Republicii Moldova și a altor acte normative ale Parlamentului și Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte. În exercitarea acestei atribuții, Curtea se pronunță asupra constituționalității actelor normative contestate, pasibile de controlul constituționalității, sub aspectul respectării prevederilor constituționale, a drepturilor și libertăților fundamentale garantate de Constituție.

În Republica Moldova se aplică procedura „controlului abstract” de constituționalitate, în cadrul căreia Curtea Constituțională nu se pronunță asupra circumstanțelor de drept, ci doar asupra conformității actelor normative, emise de Parlament, de Guvern și de Președintele Republicii Moldova, cu dispozițiile constituționale.

Interpretarea Constituției

Interpretarea oficială a Constituției constituie atribuția exclusivă a Curții Constituționale. Prin aceasta se are în vedere că nici un alt organ al puterii de stat din Republica Moldova nu este în drept să dea o interpretare oficială prevederilor Legii Supreme, interpretare care este obligatorie pentru organele administrației publice centrale, autoritățile locale, întreprinderi, instituții și organizații, persoane cu funcții de răspundere, cetățeni și asociațiile acestora. Hotărârile Curții Constituționale cu privire la interpretarea Constituției sunt oficiale și obligatorii pe întreg teritoriul statului, sunt definitive și nu pot fi revizuite de nici un organ al statului.

Excepțiile de neconstituționalitate

Curtea Constituțională soluționează excepțiile de neconstituționalitate a actelor normative la sesizarea instanțelor judecătorești. Astfel, potrivit normelor procesuale, dacă în procesul judecării pricinii se constată că norma de drept ce urmează a fi aplicată sau care a fost deja aplicată vine în contradicție cu prevederile Constituției Republicii Moldova, instanța de judecată formulează o sesizare către instanța de jurisdicție constituțională, pe care o transmite prin intermediul Curții Supreme de Justiție.

Excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată nemijlocit de către instanța de judecată în cadrul unui proces sau chiar de către părțile în proces.

Această atribuție a Curții Constituționale reprezintă un important mijloc de protecție a drepturilor omului pentru persoanele care, conform legii, nu sunt abilitate cu dreptul de sesizare a Curții Constituționale, dar ale căror drepturi pot fi lezate prin aplicarea prevederilor legale contestate sau efectul acestora.

De menționat că rolul Curții Supreme de Justiție, în cazul în care excepția de neconstituționalitate a fost inițiată de către o instanță de judecată de nivel inferior, este de a transmite Curții Constituționale sesizarea, fără a interveni în conținutul acesteia.

Confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane, a alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, validarea mandatelor de deputat și a mandatului

Președintelui Republicii Moldova

Curtea Constituțională confirmă rezultatele referendumurilor republicane, validează alegerile în Parlament și alegerea Președintelui Republicii Moldova, în urma examinării hotărârii Comisiei Electorale Centrale, de asemenea, în baza materialelor prezentate de Comisia Electorală Centrală, validează mandatele candidaților supleanți aleși în calitate de deputați în Parlament.

În același timp, în virtutea statutului său de autoritate autonomă și independentă, Curtea Constituțională își stabilește ea însăși limitele de competență în soluționarea problemelor funcționale care cuprind, *inter alia*, alegerea Președintelui Curții Constituționale, aprobarea Regulamentului Secretariatului Curții Constituționale, aprobarea structurii și statutului de funcții, răspunderea disciplinară a judecătorilor Curții Constituționale, etc.

B. Independența și inamovibilitatea judecătorilor Curții Constituționale

Potrivit art. 137 din Legea Supremă, judecătorii Curții Constituționale sunt inamovibili pe durata mandatului, independenți și se supun numai Constituției.

Aceste principii constituționale sunt dezvoltate în art. 13 și art. 14 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, precum și în art. 8 și art. 9 din Codul jurisdicției constituționale. Consfințirea acestor principii presupune nemijlocit obligația statului de a lua toate măsurile necesare pentru a asigura și proteja independența judecătorilor constituționali, precum și obligația autorităților statului de a se abține de la adoptarea oricăror măsuri care ar putea să o submineze.

Independența nu constituie doar o garanție oferită de stat în înfăptuirea justiției constituționale, ci, în egală măsură, un drept și o obligație a lor. Independența este privită ca un atribut al funcției, care îi permite judecătorului, în exercitarea atribuțiilor, să acționeze și, mai ales, să decidă doar în baza Constituției și a propriei conștiințe, fără nici o subordonare, influență sau presiune din exterior.

Sfidând garanțiile constituționale existente, la 3 mai 2013 Parlamentul a adoptat Legea nr. 109 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale). Amendamentele adoptate instituiau un nou temei pentru revocarea mandatului judecătorului constituțional, și anume „pierderea încrederii”, temei care putea fi aplicat exclusiv de către Parlament. Astfel, conform noilor prevederi, toți judecătorii Curții Constituționale, indiferent de instituția care i-a desemnat în această funcție, puteau fi demiși de către Parlament, dacă legislativul constata că a pierdut încrederea în ei.

Legea nr. 109 din 3 mai 2013 a generat o serie de reacții prompte din partea instituțiilor internaționale, al căror membru este Republica Moldova.

În Declarația neîntârziată a dlui Gianni Buquicchio, Președintele Comisiei pentru Democrație prin Drept a Consiliului European (Comisia de la Veneția), privind modificările operate la Legea cu privire la Curtea Constituțională se sublinia expres că „o astfel de prevedere vine în contradicție directă cu standardele europene privind justiția constituțională și reprezintă o încălcare evidentă a articolului 137 din Constituția Moldovei. Curtea Constituțională are sarcina de a verifica activitatea Parlamentului. Supunerea judecătorilor Curții la necesitatea de a se bucura de încrederea Parlamentului vine în contradicție evidentă cu scopul în sine al unei Curți Constituționale. Încurajez Parlamentul cu insistență să nu adopte această lege.”^[1] (Strasbourg, 3 mai 2013).

În același spirit, Înaltul reprezentant al Uniunii Europene pentru afaceri externe și politica de securitate, Catherine Ashton, și Comisarul european pentru extindere și politica de vecinătate, Ștefan Füle, și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu adoptarea modificărilor la Legea cu privire la Curtea Constituțională a Republicii Moldova care permit revocarea din funcție a judecătorilor Curții Constituționale în cazul în care aceștia nu beneficiază de „încrederea” Parlamentului. În Declarație

se menționează: „Această lege [...] a fost adoptată cu o grabă extremă și fără o consultare adecvată cu societatea din Moldova sau cu respectarea corespunzătoare a standardelor europene cu privire la reforma constituțională, în special, ale Comisiei de la Veneția a Consiliului European. [...]. Aceasta indică un nou curent îngrijorător de luare a deciziilor în Moldova, reflectat de asemenea și în alte modificări legislative, prin care instituțiile statului au fost utilizate în interesul unora. Reiterăm îngrijorarea noastră și menționăm că asemenea măsuri, întreprinse fără o pregătire și consultare corespunzătoare, ar putea constitui o amenințare la independența instituțiilor-cheie naționale și un obstacol în dezvoltarea democrației și a stabilității statului de drept în Moldova în viitor [...]” [2] (Bruxelles, 3 mai 2013).

În Declarația sa Secretarul General al Consiliului European, dl Thorbjørn Jagland, a menționat că „modificările recente cu privire la Curtea Constituțională suscită o îngrijorare specială, întrucât par să vină în contradicție cu Constituția Moldovei, precum și cu standardele europene privind justiția constituțională.” [3] (Strasbourg, 6 mai 2013).

Președintele Adunării Parlamentare a Consiliului European, dl Jean-Claude Mignon, a subliniat că în Declarația pe care a făcut-o „Votul recent exprimat de către Parlament asupra unor asemenea chestiuni vitale pentru funcționarea democrației, precum conformitatea cu prevederile Constituției, independența judecătorilor și sistemul electoral, a avut loc în mare grabă, fără a fi fost depuse eforturi pentru a găsi un consens mai larg în cadrul Parlamentului.” [4]. (Strasbourg, 6 mai 2013).

Legea nr. 109 din 3 mai 2013 reprezintă un atentat la activitatea Curții Constituționale, care este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova. La adoptarea legii unii deputați au făcut declarații ostile, amenințând judecătorii Curții Constituționale cu „demiteri in corpore” pentru actele emise, fapt ce contrazice principiile unui stat de drept.

În pofida presiunilor exercitate de unii demnitari, Legea nr. 109 din 3 mai 2013 nu a fost promulgată de către Președintele Republicii Moldova, dl Nicolae Timofti, și a fost restituită Parlamentului. În scrisoarea Președintelui din 8 mai 2013, adresată Parlamentului, se menționează: „Spre deosebire de Guvern, care este investit prin procedura acordării de către Parlament a votului de încredere, Curtea Constituțională nu este rodul unui astfel de exercițiu și nu este responsabilă în fața Parlamentului. [...] În condițiile în care se exercită controlul constituționalității legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, adică a activității lui de bază, ar fi absolut nefiresc ca anume Parlamentul să aprecieze dacă un judecător sau altul a pierdut încrederea și să-l penalizeze pentru aceasta. Astfel este pus în pericol însuși principiul independenței judecătorilor Curții, ei fiind nevoiți, de fiecare dată, să adopte decizii convenabile, ca nu cumva să fie suspecți de „pierderea încrederii.” [5]

Deși nu a fost promulgată, această lege a rămas pe ordinea de zi a Parlamentului și în orice moment poate fi propusă spre reexaminare, iar în cazul în care Parlamentul nu va ține cont de argumentele aduse și va insista asupra adoptării acesteia, Președintele Republicii Moldova va fi nevoit, conform prevederilor Constituției, să o promulge. Ca rezultat, activitatea Curții Constituționale va fi subminată.

C. Procedura în fața Curții

1. Sesizarea Curții

Curtea Constituțională își exercită atribuțiile la sesizarea subiecților abilitați cu acest drept. Legislația Republicii Moldova nu conferă Curții competența de a exercita jurisdicția constituțională din oficiu. Astfel, conform art.25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art. 38 alin. (1) din Codul jurisdicției constituționale, dreptul de sesizare al Curții Constituționale îl au:

§ Președintele Republicii Moldova;

§ Guvernul;

§ ministrul justiției;

§ Curtea Supremă de Justiție;

§ Procurorul General;

§ deputatul în Parlament;

§ fracțiunea parlamentară;

§ avocatul parlamentar;

§ Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz-Yeri).

Sesizările înaintate de subiecții cu drept de sesizare trebuie să fie motivate și să corespundă cerințelor de formă și de conținut prevăzute de art. 39 din Codul jurisdicției constituționale. Curtea Constituțională trebuie să soluționeze sesizarea în termen de 6 luni de la data depunerii materialelor, termen care poate fi prelungit prin decizia Președintelui Curții.

2. Examinarea sesizărilor

După verificarea sesizării sub aspectul conformității cu cerințele legale, Președintele Curții desemnează un judecător-raportor și fixează termenul de examinare a sesizării și de prezentare a avizului asupra admisibilității acesteia. Acest termen nu poate fi mai mare de 60 de zile de la data înregistrării sesizării, iar în cazul unui volum mare de investigații, mai mare de 90 de zile. Examinarea sesizării din punctul de vedere al admisibilității are o importanță deosebită, întrucât o analiză complexă și argumentată facilitează pregătirea materialelor dosarului și contribuie la eliminarea cazurilor de sistare a procesului pe motiv că obiectul sesizării nu ține de competența Curții.

Judecătorul, judecătorul-asistent și asistentul judiciar efectuează examinarea preliminară a sesizării, în procesul căreia solicită opiniile autorităților (Parlament, Președintele Republicii Moldova, Guvern, alte autorități ale administrației publice centrale), iar în caz de necesitate, apelează la structurile internaționale în vederea obținerii opiniei acestora asupra problemelor de jurisdicție constituțională.

3. Suspendarea acțiunii actului normativ

Instituția suspendării acțiunii actului normativ a fost introdusă în jurisdicția constituțională a Republicii Moldova recent și reprezintă o competență inovativă a Curții Constituționale.

Astfel, potrivit completărilor operate [\[6\]](#), acțiunea actelor normative (sesizate în modul corespunzător la Curtea Constituțională), care afectează sau se referă la domeniile stabilite *infra*, poate fi suspendată până la soluționarea în fond a cauzei, prin emiterea unei decizii. Drept urmare, se poate dispune suspendarea acțiunii:

1. actelor care afectează sau se referă la următoarele domenii:
  - a. suveranitatea și puterea de stat;
  - a. drepturile și libertățile fundamentale ale omului;
  - b. democrația și pluralismul politic;
  - c. separația și colaborarea puterilor;
  - d. principiile fundamentale privind proprietatea;
  - e. unitatea poporului și dreptul de identitate;
  - f. securitatea economică sau financiară a statului;

g. alte domenii pentru care Curtea Constituțională consideră necesară suspendarea acțiunii actului contestat, în vederea evitării prejudiciilor și consecințelor negative iminente;

2) actelor cu caracter individual emise de Parlament, Președintele Republicii Moldova sau de Guvern, care se referă la persoanele oficiale de stat, exponente ale unui interes public și/sau politic deosebit.

Potrivit modificărilor, Curtea Constituțională examinează cererea de suspendare a actului normativ contestat cel târziu în a doua zi lucrătoare după înregistrarea sesizării. Decizia de suspendare a acțiunii actului contestat se adoptă de plenul Curții Constituționale, cu votul a cel puțin 3 judecători. În caz de imposibilitate a convocării plenului Curții, decizia de suspendare se emite printr-o dispoziție a Președintelui Curții Constituționale, cu confirmarea ulterioară obligatorie de către plenul Curții Constituționale. Decizia de suspendare a actului normativ contestat intră în vigoare la data adoptării, urmând a fi publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. În cazul suspendării acțiunii actului normativ contestat, Curtea Constituțională va examina, în fond, sesizarea într-un termen rezonabil, care nu va depăși 15 zile de la înregistrare. În caz de necesitate, Curtea Constituțională poate decide, argumentat, prelungirea termenului de 15 zile cu încă maximum 15 zile.

Deși au intrat în vigoare relativ recent, prevederile referitoare la suspendarea acțiunii actului normativ și-au găsit aplicare practică în activitatea jurisdicțională a Curții Constituționale. Cu titlu de exemplu poate fi invocată Decizia Curții Constituționale nr.11 din 10.09.2013 *de suspendare a acțiunii Hotărârii Guvernului nr.321 din 30 mai 2013 cu privire la aprobarea concesiunii activelor Î.S. "Aeroportul Internațional Chișinău" și a condițiilor concesiunii acestora*, precum și Decizia Curții Constituționale nr.12 din 19.09.2013 *de suspendare a acțiunii Hotărârii Guvernului nr. 715 din 12 septembrie 2013 pentru aprobarea Raportului privind derularea și rezultatele concursului închis de selectare a concesiionarului activelor Î.S. „Aeroportul Internațional Chișinău”*, ambele acte emise în cadrul examinării sesizării nr.39a din 09.09.2013 privind controlul constituționalității Hotărârii Guvernului nr. 321 din 30 mai 2013.

4. Ședințele Curții Constituționale

Curtea Constituțională exercită jurisdicția în ședințe plenare, care sunt conduse de către Președintele Curții. Ședințele se convoacă de Președinte la inițiativa sa ori la cererea a cel puțin doi judecători ai Curții. Ședința Curții este deliberativă dacă sunt prezenți cel puțin două treimi din numărul judecătorilor constituționali. Procesul de examinare a cauzei începe cu informația prezentată de către președintele ședinței asupra esenței și materialelor cauzei, temeiului juridic. Autorul sesizării și reprezentanții autorităților relevante își prezintă explicațiile, cu respectarea interdicției de a folosi dreptul la cuvânt în ședință pentru declarații politice. Deliberările judecătorilor constituționali se țin în camera de consiliu, cu respectarea principiului secretului deliberărilor. Procedura în fața Curții se încheie odată cu pronunțarea hotărârii sau decizei, sau cu emiterea avizului.

5. Actele Curții

În urma examinării sesizărilor, Curtea adoptă hotărâri, decizii și emite avize. Hotărârile și avizele se adoptă în numele Republicii Moldova și se pronunță în Plenul Curții Constituționale în cazul soluționării în fond a sesizării. Deciziile se pronunță în cazul nesoluționării în fond a sesizării și se întocmesc ca acte separate ori se consemnează în procesul-verbal. Actele Curții Constituționale nu sunt supuse nici unei căi de atac, sunt definitive și intră în vigoare la data adoptării, urmând să fie publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Hotărârile Curții Constituționale produc efecte pentru viitor. Actele Curții Constituționale sunt acte oficiale și executorii pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele fizice și juridice. Actele normative sau unele părți ale acestora declarate neconstituționale devin nule și nu se aplică din momentul

adoptării hotărârii respective a Curții Constituționale.

D. Componenta Curții Constituționale

1. Structura organizatorică

Pe parcursul anului 2013, Curtea Constituțională și-a desfășurat activitatea în baza aceleiași structuri organizatorice, aprobată la 5 iunie 2012, după cum urmează:

2. Judecătorii Curții Constituționale

Potrivit articolului 136 din Constituție, Curtea Constituțională se compune din șase judecători, numiți pentru un mandat de șase ani.

În anul 2013 componența Curții Constituționale a fost modificată și completată ca urmare a expirării mandatelor a patru judecători. Astfel, la 22 februarie 2013, dnii Igor Dolea și Tudor Panțîru au depus în plenul Parlamentului jurământul de investitură în funcția de judecători ai Curții Constituționale, fiind desemnați de către Consiliul Superior al Magistraturii, iar la 5 aprilie 2013 au depus jurământul judecătorii Curții Constituționale Victor Popa și Aurel Băieșu, fiind desemnați de către Parlament.

Actuala componență a Plenului Curții Constituționale (*în ordinea accederii în funcție*):

1. Judecător, Președintele Curții Constituționale - Alexandru TĂNASE
2. Judecător - Petru RAILEAN
3. Judecător - Igor DOLEA
4. Judecător - Tudor PANȚÎRU
5. Judecător - Aurel BĂIEȘU
6. Judecător - Victor POPA

3. Judecătorii-asistenți

Potrivit structurii organizatorice, judecătorii Curții Constituționale sunt asistați de 6 judecători-asistenți. În exercitarea activității judecătorul-asistent îndeplinește următoarele atribuții funcționale de bază:

- asistă judecătorii la exercitarea jurisdicției asupra sesizărilor examinate, în condițiile Codului de jurisdicție constituțională;
- formulează puncte de vedere la solicitarea judecătorului-raportor, plenului și a Președintelui Curții;
- studiază obiecțiile scrise ale autorităților asupra sesizării;
- întreprinde acțiunile necesare pentru soluționarea cauzei, potrivit instrucțiunilor judecătorului-raportor, plenului și Președintelui Curții.
- Judecătorul-asistent este asimilat cu judecătorul Curții de Apel și are același statut ca și judecătorul altei instanțe judecătorești.

4. Secretariatul Curții

Secretariatul Curții asistă judecătorii constituționali pe parcursul întregului proces de gestionare și

instrumentare a dosarelor, acordă Curții asistență informațională, organizatorică, științifică și de altă natură, organizează audiența cetățenilor, examinează în prealabil sesizările Curții Constituționale a căror soluționare de către judecătorii Curții nu este neapărată.

Secretariatul este condus de Secretarul General al Curții, care este responsabil, în principal, de:

- pregătirea, organizarea și coordonarea lucrărilor ce țin de competența structurilor Secretariatului;
- asigurarea controlului în ceea ce privește respectarea termenelor stabilite pentru examinarea sesizărilor;
- întocmirea proiectului planului de examinare a sesizărilor și prezentarea planului aprobat judecătorilor, judecătorilor-asistenți, subunităților Secretariatului și asigurarea controlului asupra îndeplinirii acestuia;
- supravegherea comunicării actelor Curții Constituționale către autoritățile publice prevăzute de lege;
- întocmirea recomandărilor și consultarea Președintelui Curții în problemele ce țin de îndeplinirea jurisdicției constituționale și managementul general al Curții;
- organizarea agendei, a întrunirilor și ședințelor de lucru ale Președintelui Curții;
- îndeplinirea altor sarcini dispuse de Președintele sau de Plenul Curții Constituționale.

TITLUL II

ACTIVITATEA JURISDICȚIONALĂ

A. Aprecierea Curții

I. Statul Republica Moldova

1.1. Constituția, Legea Supremă

1.1.1. Rolul Preambulului în aplicarea textului Constituției

Constituția, ca lege fundamentală care stabilește principiile pe baza cărora se organizează statul și societatea, este un document cu semnificație specifică nu doar în plan juridic, ci și în context politico-istoric (*HCC nr. 36 din 05.12.2013* [\[7\]](#), §78).

Preambulul Constituției nu reprezintă simple enunțuri legale. Motivele pentru scrierea preambulului, procesul de construcție și funcțiile lui sociologice sunt diferite. Scopul preambulului nu este doar de a garanta drepturi sau furniza argumente juridice, ci și de a stabili valorile fundamentale ale societății (credința constituțională) (*HCC nr. 36 din 05.12.2013*, §79).

Constituția din 1994 enumeră valorile constituționale în Preambulul său: aspirațiile seculare ale poporului de a trăi într-o țară suverană, exprimate prin proclamarea independenței Republicii Moldova; continuitatea statalității poporului moldovenesc în contextul istoric și etnic al devenirii lui ca națiune; satisfacerea intereselor cetățenilor de altă origine etnică, care împreună cu moldovenii constituie poporul Republicii Moldova; statul de drept, pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic; responsabilitatea și obligațiile față de generațiile precedente, actuale și viitoare; devotamentul față de valorile general-umane, dorința de a trăi în pace și bună înțelegere cu toate popoarele lumii, conform principiilor și normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional (*HCC nr. 36 din 05.12.2013*, §80).

Aceasta înseamnă că instanța constituțională este obligată să țină cont de aceste valori constituționale și să le interpreteze având în vedere: a) *aspirațiile [...] exprimate prin proclamarea*

independenței Republicii Moldova; b) contextul istoric și etnic al devenirii [poporului] ca națiune (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §81).

[...] Curtea a reținut că Preambulul are un rol-cheie în înțelegerea și aplicarea textului Constituției și poate fi invocat ca izvor de drept (HCC nr.4 din 22.04.2013 **[8]**, §58).

Preambulul, aflat la originea textului constituțional, este acea parte a Constituției ce reflectă exact spiritul Legii Supreme. Astfel, Preambulul expune anumite clauze constituționale cu caracter imperativ, ce pot servi drept surse independente pentru normele care nu sunt neapărat reflectate expres în textul Constituției. Orice interpretare a Constituției urmează să fie operată pornind de la obiectivele originare ale Constituției, care sunt prevăzute în Preambul și din care derivă textul Constituției în sine. În concluzie, atunci când există mai multe interpretări, opțiunea conformă Preambulului prevalează (HCC nr.4 din 22.04.2013, §59).

1.1.2. Valoarea juridică a Declarației de Independență

Prevederea „*aspirațiile [...] exprimate prin proclamarea independenței*” din Preambulul Constituției face trimitere directă la actul prin care independența a fost proclamată – Declarația de Independență a Republicii Moldova. Acesta este actul juridic prin care independența Republicii Moldova a fost exprimată și în care sunt reflectate aspirațiile care au însoțit acest proces (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §82).

Curtea a reținut că, în baza Declarației de Independență, Republica Moldova s-a constituit ca stat suveran și independent. Declarația de Independență constituie temelia politico-juridică a Republicii Moldova ca stat suveran, independent și democratic. Este actul de naștere al Republicii Moldova. Anume în baza Declarației de Independență, Republica Moldova a obținut recunoașterea din partea altor state ale lumii, a fost acceptată la 31ianuarie 1992 în cadrul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, iar la 2 martie 1992 – în cadrul Organizației Națiunilor Unite (HCC nr.36 din 05.12.2013, §47).

Declarația de Independență este un document politico-juridic ce a consacrat crearea noului stat independent Republica Moldova, reprezentând „certificatul de naștere” al noului stat, și stabilește temeliile, principiile și valorile fundamentale ale organizării statale a Republicii Moldova (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §49).

În afară de a fi „certificatul de naștere” al noului stat independent, Declarația de Independență rămâne a fi cea mai succintă afirmație a idealurilor constituționale ale Republicii Moldova. În contextul istoric al țării, acest document juridic a proclamat valorile constituționale ale noului stat independent, din care derivă legitimitatea puterii celor care guvernează Republica Moldova (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §50).

În nici un alt loc nu este atât de clar reflectată înțelegerea constituțională a părinților fondatori și crezul național, decât în Declarația de Independență. Anume Declarația de Independență, reflectând deciziile politice fundamentale, este conștiința națională și definește „identitatea constituțională” a Republicii Moldova. Astfel, în enumerarea din Declarația de Independență sunt incluse elementele care au fost considerate esențiale în definirea identității constituționale a noului stat și a populației acestuia: *aspirațiile de libertate, independență și unitate națională, identitatea lingvistică, democratizarea, statul de drept, economia de piață, istoria, normele de morală și de drept internațional, orientarea geopolitică europeană, asigurarea drepturilor sociale, economice, culturale și a libertăților politice tuturor cetățenilor Republicii Moldova, inclusiv persoanelor aparținând grupurilor naționale, etnice, lingvistice și religioase* (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §86).

În această ordine de idei, prin referința din Preambulul Constituției, Declarația de Independență are,

în mod incontestabil, valoare de text constituțional [...], deoarece reprezintă expresia majoră a voinței poporului de a construi și trăi într-un stat liber și independent, voință care predetermină necesitatea adoptării Constituției și îl leagă pe constituent de idealurile, principiile și valorile Declarației (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §87).

1.1.3. Blocul de constituționalitate

Curtea a reținut că Declarația de Independență constituie fundamentul juridic și politic primar al Constituției. Astfel, nici o prevedere a Constituției, reflectată în textul Declarației de Independență, nu poate încălca limitele (prevederile) Declarației (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §88).

Mai mult, fiind actul fondator al statului Republica Moldova, Declarația de Independență este un document juridic care nu poate fi supus nici unui fel de modificări și/sau completări. Astfel, Declarația de Independență beneficiază de statutul de „clauză de eternitate”, deoarece definește identitatea constituțională a sistemului politic, principiile căreia nu pot fi schimbate fără a distruge această identitate (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §89).

Din acest considerent, Curtea a reținut că Declarația de Independență este elementul original, intangibil și imuabil al blocului de constituționalitate (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §90).

Prin Preambulul Constituției, Declarația de Independență vizează Constituția în integralitatea sa [...]. Prin urmare, orice control de constituționalitate sau orice interpretare urmează a avea în vedere nu doar textul Constituției, ci și principiile constituționale din blocul de constituționalitate (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §91).

1.1.4. Concurența între două acte fundamentale

Curtea a reținut că, potrivit articolului 13 alin. (1) din Constituție, limba de stat a Republicii Moldova este „limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine” (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §106).

Pe de altă parte, Declarația de Independență operează cu termenul de „limba română” ca limbă de stat a statului nou creat Republica Moldova (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §107).

Prin urmare, referința la „limba română” ca limba de stat este o situație de fapt constatată în însuși textul Declarației de Independență, care este actul fondator al statului Republica Moldova. Indiferent de glotonimele utilizate în legislația de până la proclamarea independenței, Declarația de Independență a operat o distincție clară, optând expres pentru termenul de „limba română” (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §108).

Valoarea de principiu a Declarației de Independență derivă din consensul popular general care a legitimat-o și din conținutul său definitoriu pentru noul stat. Aceasta îi conferă Declarației de Independență, în ordinea constituțională din Republica Moldova, o funcție transversală [...] prin raportare la celelalte prevederi constituționale (într-un mod similar cu principiile generale referitoare la statul de drept, drepturile și libertățile fundamentale, dreptatea și pluralismul politic etc.), ea fiind nucleul blocului de constituționalitate (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §118).

Din interpretarea istorico-teleologică a Preambulului Constituției, Curtea a reținut că Declarația de Independență a stat la baza adoptării Constituției în 1994 [...] (HCC nr. 36 din 05.12.2013, §120).

Prin urmare, în aplicarea principiilor enunțate în Hotărârea nr. 4 din 22 aprilie 2013 (§§56, 58, 59), orice interpretare a Constituției urmează să fie operată pornind de la obiectivele originare ale Constituției, care sunt prevăzute în Preambul și, implicit, în Declarația de Independență, și din

care derivă textul Constituției în sine. Astfel, atunci când există mai multe interpretări, opțiunea conformă Preambulului și, implicit, Declarației de Independență, prevalează (*HCC nr. 36 din 05.12.2013, §122*).

Prin urmare, nici un act juridic, indiferent de forța acestuia, inclusiv Legea Fundamentală, nu poate veni în contradicție cu textul Declarației de Independență. Atât timp, cât Republica Moldova se află în aceeași ordine politică creată prin Declarația de Independență de la 27 august 1991, legiuitorul constituant nu poate adopta reglementări ce contravin acesteia. Totuși, în cazul în care legiuitorul constituant a admis în Legea Fundamentală anumite contradicții față de textul Declarației de Independență, textul autentic rămâne a fi cel din Declarația de Independență (*HCC nr. 36 din 05.12.2013, §123*).

În lumina celor expuse, examinând efectul cumulat al celor două dispoziții privind denumirea limbii de stat, Curtea a constatat că interpretarea coroborată a Preambulului și a articolului 13 din Constituție este în sensul unicității limbii de stat, a cărei denumire este dată de norma primară imperativă din Declarația de Independență. Prin urmare, Curtea a considerat că prevederea conținută în Declarația de Independență referitoare la limba română ca limbă de stat a Republicii Moldova prevalează asupra prevederii referitoare la limba moldovenească conținute în articolul 13 al Constituției (*HCC nr. 36 din 05.12.2013, §124*).

1.2. Valențele practice ale principiului statului de drept în lupta împotriva corupției

Statul de drept a constituit punctul culminant al constituționalizării sistemului politic. Aceasta înseamnă că politica trebuie să fie circumscrisă unei norme juridice care să îi precizeze limitele de acțiune. Dată fiind legătura intrinsecă dintre stat și drept, evoluția puterii publice este însoțită de evoluția sistemului juridic (*HCC nr.7 din 18.05.2013*[\[9\]](#), §45).

Statul de drept constituie un mecanism a cărui funcționare implică instituirea unui climat de ordine, în care recunoașterea și valorificarea drepturilor unui individ nu pot fi concepute în mod absolut și discreționar, ci numai în corelație cu respectarea drepturilor celorlalți și ale colectivității în ansamblu (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §47*).

Exigențele statului de drept presupun asigurarea legalității, securității juridice, interzicerea arbitrarului, accesul la justiție în fața instanțelor judecătorești independente și imparțiale, inclusiv controlul judiciar al actelor administrative, respectarea drepturilor omului, nediscriminarea și egalitatea în fața legii[\[10\]](#) (*HCC nr.4 din 22.04.2013*[\[11\]](#), §54).

Curtea a reținut că principiul statului de drept, fiind consacrat în preambulul Constituției, vizează Constituția în integralitatea sa. Acest principiu fundamentează exigența unei protecții adecvate împotriva arbitrarului din partea puterii publice (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §56*).

Derivând din textul Preambulului Constituției, principiul statului de drept este reluat în articolul 1 alin.(3) din Constituție (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §57*).

Curtea a reținut următoarele: corupția subminează democrația și statul de drept, conduce la încălcarea drepturilor omului, subminează economia și erodează calitatea vieții. Prin urmare, lupta împotriva corupției este parte integrantă a asigurării respectării statului de drept (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §62*).

Curtea a considerat că menținerea unui Prim-ministru demis pentru acte reprobabile constituie o sfidare a principiilor statului de drept și a principiilor referitoare la integritate și pune în pericol stabilitatea instituțiilor democratice. În opinia Curții, este inadmisibil ca o hotărâre a Parlamentului, prin care s-a exprimat votul de neîncredere în privința unui Guvern în frunte cu Prim-ministrul său pentru acte de corupție, să fie desconsiderată și ignorată, cel puțin atât timp cât nu s-a adus proba contrarie și nu s-a dovedit netemeinicia suspiciunilor (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §89*).

[...] Curtea a reiterat, cu titlu de principiu, constatările Comisiei Europene [...], potrivit cărora este esențial pentru credibilitatea unui Guvern ca persoanele care îndeplinesc funcții ministeriale să se bucure de încrederea publicului, de exemplu, prin prezentarea demisiei atunci când există împotriva lor suspiciuni în materie de integritate (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §90*).

Curtea a reținut că un Prim-ministru care a tolerat în componența Guvernului miniștri suspectați de corupție, în privința cărora a fost inițiată urmărirea penală, manifestă o sfidare a principiilor statului de drept și denotă o lipsă evidentă de integritate, devenind în acest mod incompatibil cu funcția deținută (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §91*).

Într-o democrație veritabilă, normalitatea constă în demisia imediată a persoanelor care și-au pierdut încrederea publică, fără a se ajunge la demitere (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §73*).

Curtea a reținut, *mutatis mutandis*, raționând *a contrario*, că asemenea situații în care persoane înlăturate de la actul de guvernare pentru motive de corupție ar fi numite din nou în înalte funcții de conducere ale statului, la intervale scurte de timp, fără a fi demonstrată netemeinicia acuzațiilor care au determinat demiterea, sunt nu doar reprobabile, ci și inadmisibile. În acest context, este contrară principiilor statului de drept numirea în funcții de conducere a persoanelor asupra cărora planează dubii de integritate sau care au fost demise pentru motive de corupție (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §76*).

[...] Curtea a reiterat că un Prim-ministru al unui Guvern demis prin moțiune de cenzură pentru suspiciuni de corupție, manifestând astfel o sfidare a principiilor statului de drept și dând dovadă de lipsă de integritate, a devenit în acest mod incompatibil cu exercitarea unor funcții publice de rang înalt (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §113*).

Prin urmare, desemnarea unei astfel de persoane pentru funcția de Prim-ministru este contrară principiilor statului de drept [articolul 1 alin. (3) din Constituție] [...]. (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §114*).

Având în vedere cele constatate [...] Curtea a considerat că Prim-ministrul unui Guvern demis prin moțiune de cenzură pentru suspiciuni de corupție este incompatibil cu exercitarea funcției și se află în imposibilitate definitivă de a continua exercitarea mandatului (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §99*).

Prin urmare, în cazul demiterii Guvernului prin moțiune de cenzură pentru suspiciuni de corupție, Președintele Republicii Moldova, în conformitate cu articolul 101 alin. (2) din Constituție, are obligația constituțională de a desemna, concomitent cu acceptarea demisiei Guvernului, un Prim-ministru interimar din rândul membrilor Guvernului, integritatea cărora nu a fost afectată (*HCC nr.4 din 22.04.2013, §100*).

1.3. Separația și colaborarea puterilor

Curtea a evidențiat esența fundamentală a principiului separației și colaborării puterilor în stat, proclamat de art.6 din Constituție, ca principiu fundamental de organizare și funcționare eficientă a instituțiilor statului de drept, pentru excluderea oricăror imixțiuni reciproce (*HCC nr. 24 din 10.09.2013* [\[12\]](#), §37).

Potrivit principiului constituțional, puterile legislativă, executivă și judecătorească nu pot concura între ele, având sarcina de a-și exercita separat atribuțiile în limitele rigorilor impuse de Constituție, printr-o colaborare reciprocă pentru exercitarea puterii de stat (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §38*).

Instituirea principiului separației puterilor statului are drept scop crearea unui sistem de guvernare ce ar permite stoparea abuzului din partea unei puteri (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §39*).

Curtea a reiterat că respectarea principiului separării puterilor implică nu doar faptul că nici una din ramurile puterii nu intervine în competențele unei alte ramuri, dar și faptul că nici una dintre aceste ramuri nu își va neglija atribuțiile pe care este obligată să le exercite în domeniul specific de

activitate - îndeosebi atunci când o astfel de obligație este statuată în Legea Supremă sau a fost impusă printr-o hotărâre a Curții Constituționale, instanță care, în virtutea art.134 din Constituție, asigură în cele din urmă realizarea principiului separării puterii de stat (*HCC nr.33 din 10.10.2013*[\[13\]](#), §51).

Curtea a observat că o componentă a puterii de stat care are un potențial mai puternic de influență poate oricând să-și subordoneze o altă putere. Având în vedere că o putere socială poate fi frânată în eventualitatea unor abuzuri în exercitarea puterii de stat numai printr-o altă putere, echivalentă după prerogative și posibilități, Curtea în jurisprudența sa a dezvoltat principiul separației și colaborării puterilor statului, garantat de art.6 din Constituție, și a dedus drept componentă inalienabilă a acestui principiu echilibrul ramurilor puterii de stat (*HCC nr. 24 din 10.09.2013*, §40).

Echilibrul celor trei componente ale puterii de stat rezultă din interdicția constituțională impusă acestora de a nu concura între ele. Or, interdicția în cauză rezultă din cerința de colaborare, prevăzută de art.6 din Constituție. Menținerea echilibrului puterilor în stat constituie o cerință inerentă pentru evitarea subordonării unei componente a puterii de către alta (*HCC nr. 24 din 10.09.2013*, §41).

Curtea a reținut că esența unei guvernări democratice este echilibrul în repartizarea funcțiilor publice inerente oricărei autorități implicate în actul de guvernare. Această repartizare a prerogativelor este bazată pe menținerea echilibrului instituțional și social prin intermediul sistemului de frâne și contrabalante în exercitarea puterii de stat. Un astfel de sistem de difuzare a puterii de stat este cel instituit de principiul separării și colaborării puterilor statului, consfințit de articolul 6 din Constituție (*HCC nr.7 din 18.05.2013*[\[14\]](#), §55).

În temeiul controlului reciproc al puterilor în stat, bazat pe sistemul „frânelor și contrabalanțelor”, puterea executivă nu poate fi instituită fără o voință expres exprimată de puterea legislativă, prin intermediul Parlamentului, exercitată în procesul învestirii Guvernului [...] (*HCC nr.7 din 18.05.2013*, §106).

Curtea reține că separația puterilor nu este rigidă, absolută, fapt ce ar crea blocaje și dezechilibre instituționale. De aceea, principiul separației puterilor în stat ia forma delimitării unor autorități publice independente una față de alta, cu prerogative diferite, prin care se realizează activități specifice, dar și a colaborării între puteri, dublată de controlul reciproc (*HCC nr. 29 din 23.09.2013*[\[15\]](#), §49).

Prin urmare, caracterizând esența puterilor statului, Curtea menționează că puterea legislativă este reprezentanța directă a poporului, ca titular al suveranității naționale. Puterea legislativă determină regulile de comportament ale tuturor persoanelor fizice și juridice în societate (*HCC nr. 29 din 23.09.2013*, §50).

Puterea executivă este formată de cea legislativă, ea asigură executarea legilor, realizarea politicii interne și externe a statului (*HCC nr. 29 din 23.09.2013*, §51).

Puterea judecătorească rezolvă litigiile de drept apărute în societate ca rezultat al acțiunilor celor două puteri. Din aceste considerente, calitatea actului justiției, ca act emanând de la puterea judecătorească, este direct proporțională cu nivelul independenței și cu sprijinul acordat acesteia atât de puterea legislativă, cât și de cea executivă (*HCC nr. 29 din 23.09.2013*, §52).

Puterea judecătorească, fiind exercitată de către judecători, ca unici exponenți ai acestei puteri, este alcătuită, la rândul său, dintr-un sistem de autorități care trebuie să fie distincte de autoritățile puterilor legiuitoare și executive și neinfluențate de acestea (*HCC nr. 24 din 10.09.2013*, §48).

Având în vedere că unicii purtători ai puterii judecătorești sunt judecătorii, Curtea reține că principiul independenței judecătorilor reprezintă pilonul de bază al menținerii puterii judecătorești ca o putere cu drepturi depline în arhitectura de organizare a puterii de stat. Principiul separației și colaborării puterilor impune acțiuni de menținere a echilibrului acestora. Din aceste considerente, principiul independenței judecătorilor reprezintă nu numai baza constituțională, ci și măsura de control al respectării drepturilor și capacităților puterii judecătorești în cadrul acțiunilor de menținere a echilibrului puterilor statului (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §49*).

În același timp, Curtea a menționat că independența puterii judecătorești nu poate fi asigurată fără o independență instituțională și structurală (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §50*).

Curtea a reținut că îmfăptuirea actului de justiție se realizează cu implicarea mai multor componente ajutătoare, subsecvente judecătorilor care reprezintă nemijlocit această putere (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §51*).

Asigurarea unui echilibru între puterile statului se reflectă și în gradul de proporționalitate al asigurării materiale a personalului administrativ, care în final contribuie la realizarea sarcinilor de către reprezentanții acestor trei puteri (*HCC nr. 24 din 10.07.2013, §52*).

II. Protecția drepturilor fundamentale ale omului

2.1. Egalitatea și nediscriminarea

Curtea a relevat că respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului. [...] Potrivit alineatului (2) al aceluiași articol [articolul 16 din Constituție], toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială (*DCC nr. 14 din 08.10.2013* [\[16\]](#), §26).

Curtea a reținut că majoritatea criteriilor enunțate în art.16 alin. (2) din Constituție se regăsesc în Legea cu privire la asigurarea egalității (*DCC nr. 14 din 08.10.2013, §27*).

În același timp, Curtea a observat că șirul criteriilor menționate în art. 1 alin. (1) din Lege nu este exhaustiv, discriminarea fiind interzisă și în bază de orice alt criteriu similar celor enumerate (*DCC nr. 14 din 08.10.2013, §28*).

Curtea a menționat că dreptul internațional în materia drepturilor omului asigură atât dreptul la egalitate, cât și dreptul de a nu fi supus discriminării pe criteriile specifice enumerate. Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale și Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului conțin prevederi în domeniul nediscriminării (*DCC nr. 14 din 08.10.2013, §33*).

Totodată, art.14 din Convenția Europeană indică 13 motive de discriminare și precizează că la această enumerare ar putea fi adăugat și un alt criteriu ce ar putea rezulta „din orice altă situație”, astfel, această listă având un caracter indicativ, și nu limitativ (*DCC nr. 14 din 08.10.2013, §34*).

Concomitent, în jurisprudența sa, Curtea a menționat că articolul 16 din Constituție completează alte dispoziții substanțiale ale Constituției și nu are o existență independentă, aplicându-se numai pentru exercitarea drepturilor și a libertăților garantate de dispozițiile constituționale. În consecință, articolul 16 urmează să se combine cu un alt articol constituțional, care garantează un drept [...] (*DCC nr. 14 din 08.10.2013, §35*).

Curtea a reiterat că articolul 16 din Constituție intră în acțiune atunci când situația la care se referă dezavantajul implică una din condițiile de exercitare a unui drept garantat sau dacă măsurile criticate vizează exercitarea unui drept garantat. Pentru ca articolul 16 să fie operabil, este suficient ca situația reglementată de normele contestate să intre în domeniul de aplicare al uneia sau mai

multor dispoziții ale Constituției, care garantează drepturi fundamentale [...] (DCC nr. 14 din 08.10.2013, §36).

2.2. Dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică

Respectarea și apărarea demnității umane este o obligație a puterii publice. În acest context, excluderea pedepselor sau tratamentelor crude, inumane ori degradante este o condiție a respectării demnității umane. Prin urmare, indiferent de natura infracțiunii comise, pedeapsa aplicată trebuie să respecte atributele inerente ființei umane (integritatea fizică și psihică, demnitatea umană etc.) (HCC nr. 18 din 04.07.2013 [\[17\]](#), §50).

Curtea Constituțională a invocat regula „fără derogare”, potrivit căreia acordarea consimțământului necesar efectuării unei intervenții în domeniul sănătății este strâns legată de principiul intăietății ființei umane, consacrat în art. 2 din Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane în ceea ce privește aplicațiile biologiei și ale medicinei. În același context, potrivit art. 5 din această Convenție, o intervenție în domeniul sănătății nu se poate efectua decât după ce persoana vizată și-a dat consimțământul liber și în cunoștință de cauză; această persoană primește în prealabil informații adecvate în privința scopului și naturii intervenției, precum și în privința consecințelor și riscurilor; persoana vizată poate în orice moment să își retragă în mod liber consimțământul (HCC nr. 18 din 04.07.2013, §52).

Cât privește aspectul volitiv, Curtea a subliniat că o chestiune importantă referitoare la aplicarea tratamentului medical este consimțământul persoanei. Acest lucru se raportează la respectul pentru demnitatea conștientizată, la acordul non-coercitiv, prin care se recunoaște autonomia persoanei de a lua propriile decizii; în cele mai dese cazuri, acest fapt ar fi acceptat de către instanțe, atunci când chestiunea tratamentului este pusă în discuție (HCC nr. 18 din 04.07.2013, §53).

În privința intervențiilor medicale la care este supusă persoana deținută împotriva voinței sale, chiar și în cazul unei măsuri care este o necesitate terapeutică din punct de vedere al unor principii de medicină bine cunoscute, Curtea Europeană a statuat că trebuie să se demonstreze în mod convingător că a existat o necesitate medicală și că există și sunt respectate garanțiile procedurale pentru o asemenea decizie (a se vedea *Nevmerzhitsky v. Ucraina*, §94) (HCC nr. 18 din 04.07.2013, §55).

Astfel, Curtea a reținut că tratamentele medicale, ca măsuri de siguranță, pot fi aplicate în măsura în care au fost acceptate de persoană, dacă nu aduc atingere gravă persoanei, dacă există avizul medical privind aplicarea tratamentului respectiv și sunt respectate garanțiile procedurale pentru o asemenea decizie (HCC nr. 18 din 04.07.2013, §56).

Totodată, Curtea a subliniat că pedeapsa penală este atât o măsură de constrângere statală, cât și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului, având drept scop restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. Însă executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate (HCC nr. 18 din 04.07.2013, §68).

Curtea a reținut că prin aplicarea unei pedepse se urmărește nu pierderea demnității umane a celui condamnat sau neglijarea demnității umane a victimei, ci, dimpotrivă, recăștigarea demnității umane a celor direct implicați, cu efectul deplinei reintegrări sociale a condamnatului și al completei vindecări a rănilor/daunelor suferite de victima infracțiunii (HCC nr. 18 din 04.07.2013, §70).

Urmând raționamentele Curții Europene privind respectarea demnității umane în cadrul aplicării tratamentelor medicale [...], Curtea a reținut că, fiind o intervenție în domeniul sănătății, care urmează a fi aplicată unei persoane adulte și sănătoase mental, castrarea chimică nu ar trebui să fie

efectuată decât cu consimțământul liber și în cunoștință de cauză al persoanei vizate (*HCC nr. 18 din 04.07.2013, §79*).

În acest context, Curtea a împărtășit viziunea CPT privind garanțiile inerente demnității umane în cazul aplicării castrării chimice (tratamentul antiandrogen): consimțământul liber și în cunoștință de cauză al deținuților ar trebui să fie obținut înainte de începerea tratamentului antiandrogen; nici un deținut nu ar trebui să fie constrâns să accepte un tratament antiandrogen; procedură completă și detaliată cu privire la tratamentul antiandrogen, incluzând măsuri adecvate de protecție, precum: criteriile de includere și excludere pentru un astfel de tratament; examene medicale înainte, în timpul și după tratament; accesul la consultarea, în exterior, inclusiv acordarea celui de-al doilea aviz independent; evaluarea periodică a tratamentului de către o autoritate medicală independentă (*HCC nr. 18 din 04.07.2013, §81*).

În acest context, Curtea a considerat că prin instituirea obligativității aplicării măsurii de siguranță castrarea chimică, fără consimțământul deplin și informat al persoanei, fără o evaluare medicală individuală a necesității aplicării ei, fără o monitorizare ulterioară și neînsoțită de psihoterapie, nu s-a ținut cont de garanțiile respectării demnității umane, se încalcă dreptul fundamental al persoanei la integritate fizică și psihică, garantat de articolul 24 alin. (1) și (2) din Constituție, și se aduce atingere articolului 3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și articolelor 2 și 5 din Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și ale medicinei (*HCC nr. 18 din 04.07.2013, §83*).

2.3. Accesul liber la justiție

2.3.1. Contestarea actelor Consiliului Superior al Magistraturii

În sensul lipsei caracterului absolut al „accesului liber la justiție”, este de reținut că acest principiu vizează dreptul persoanei de a sesiza instanțele judecătorești în cazul în care consideră că-i sunt încălcate drepturile, iar nu faptul că acest drept nu poate fi supus unor condiționări. Competența de a stabili regulile de desfășurare a procedurii în fața instanțelor judecătorești, potrivit art.115 alin. (4) din Constituție, îi revine legiuitorului (*HCC nr. 17 din 02.07.2013*[\[18\]](#), §38).

Evaluând modalitatea de examinare a contestațiilor de către Consiliul Superior al Magistraturii în raport cu dreptul magistraților de a contesta aceste hotărâri în fața Curții Supreme de Justiție, în partea ce se referă la emiterea și adoptarea acestor hotărâri, Curtea Constituțională a conchis că accesul la justiție pentru magistrați nu este limitat (*HCC nr. 17 din 02.07.2013, §39*).

Curtea a reținut că, în activitatea sa, Consiliul Superior al Magistraturii examinează contestațiile magistraților pe fond cu respectarea tuturor garanțiilor procedurale prevăzute de art. 6 al Convenției Europene. Altfel spus, în examinarea contestațiilor Consiliul Superior al Magistraturii acționează în calitate de primă autoritate (*HCC nr. 17 din 02.07.2013, §40*).

Curtea Constituțională a relevat că majoritatea membrilor Consiliului Superior al Magistraturii o constituie judecătorii, care sunt independenți și se bucură de încrederea întregului corp judecătoresc din Republica Moldova (*HCC nr. 17 din 02.07.2013, §41*).

Pe de altă parte, examinarea contestațiilor magistraților de către Curtea Supremă de Justiție în baza art. 25 al Legii 947-XIII, adică în partea referitoare la procedura de emitere și adoptare, trebuie înțeleasă ca o examinare în drept a hotărârilor contestate ale Consiliului Superior al Magistraturii (*HCC nr. 17 din 02.07.2013, §42*).

[...] Examinarea în drept a hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii înseamnă verificarea

deplină a respectării de către Consiliul Superior al Magistraturii, în procesul examinării pe fond a contestațiilor și de adoptare a deciziilor, a tuturor garanțiilor procedurale prevăzute de art. 6 §1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (*HCC nr. 17 din 02.07.2013, §43*).

[...] Parlamentul Republicii Moldova a stabilit în mod justificat că Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) examinează pe fond, cu respectarea tuturor garanțiilor procedurale (art.6 §1 al Convenției Europene), toate contestațiile magistraților, iar Curtea Supremă de Justiție examinează contestațiile aduse împotriva hotărârilor CSM în partea ce ține de drept (*HCC nr. 17 din 02.07.2013, §46*).

În acest sens, Parlamentul a considerat că autoritatea Consiliului Superior al Magistraturii, organ electiv format în majoritate din judecători aleși de întregul corp judecătoresc, întrunește criteriile necesare pentru a acționa ca o instanță de judecată independentă și imparțială, numită în baza legii (*HCC nr. 17 din 02.07.2013, §47*).

Chiar dacă în componența CSM-ului se regăsesc și membri numiți pe criterii politice, printre care doi membri ex-officio - Ministrul Justiției și Procurorul General, numiți și controlați politic și care nu întrunesc criteriile de independență și imparțialitate -, în principiu, majoritatea CSM, constituită din judecători independenți, poate asigura adoptarea unor hotărâri corecte (*HCC nr. 17 din 02.07.2013, §48*).

Pe de altă parte, examinarea contestațiilor împotriva hotărârilor CSM de către Curtea Supremă de Justiție în partea ce ține de procedura de adoptare și emitere, adică în drept, asigură verificarea integrală a echității procedurilor judiciare de care au beneficiat contestații la examinarea pe fond, permite anularea sau modificarea acestor hotărâri atunci când este cazul (*HCC nr. 17 din 02.07.2013, §49*).

În consecință, Curtea Constituțională a considerat că procedura de examinare mai puțin costisitoare a contestațiilor magistraților, care asigură celeritatea, fără a prejudicia respectarea tuturor garanțiilor procedurale, corespunde atât intereselor magistraților, cât și interesului obiectiv al statului (*HCC nr. 17 din 02.07.2013, §50*).

2.3.2. Competența judecătoriei militare

Curtea a reținut că Legea Supremă consacră accesul liber la justiție nu numai ca un drept fundamental, recunoscut fiecărei persoane, dar, mai presus de toate, ca un principiu imanent al sistemului de garanții al drepturilor și libertăților cetățenești. Acest aspect este fundamentat de prevederile art. 15 din Constituție, potrivit căruia: „Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea” (*HCC nr. 20 din 16.07.2013*[\[19\]](#), §30).

Curtea a observat că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a subliniat că mecanismul de garantare al Convenției Europene urmărește protecția unor drepturi efective și concrete, și nu a unor drepturi teoretice și iluzorii. În virtutea acestui principiu de interpretare, statele nu trebuie să recunoască doar accesul persoanelor la o instanță, ci trebuie să asigure independența și imparțialitatea acelei instanțe. Independența și imparțialitatea, consacrate de art. 6 §1 din Convenția Europeană, nu sunt doar caracteristici ale instanței de judecată, ci și drepturi cu valoare absolută ale persoanei, acestea neputând face obiect al limitărilor sau renunțărilor (*HCC nr. 20 din 16.07.2013, §35*).

Criteriile independenței unei instanțe în raport cu celelalte puteri au fost precizate în jurisprudența Curții Europene și sunt următoarele: modul de desemnare și durata mandatului judecătorilor (*Le Compte, Van Leuven și De Meyere vs. Belgia, 1981*), existența garanțiilor împotriva presiunilor exterioare (*Piersack vs. Belgia, 1982*) și posibilitatea de a se verifica dacă instanța prezintă sau nu aparența de independență (*Delcourt vs. Belgia, 1970*) (*HCC nr. 20 din 16.07.2013*,

§36).

Din punct de vedere organic, independența judecătorilor se verifică după modul de numire a judecătorilor și durata mandatului acestora. Din punct de vedere funcțional, independența se verifică în raport cu alte organe ale statului și față de părți. Independența judecătorilor - indiferent dacă este funcțională sau organică - privește întreaga activitate jurisdicțională, în întregul său. Ea nu are efecte numai asupra procedurii publice, ci și asupra activităților anterioare (ex: stabilirea termenului de judecată) sau posterioare acestei faze (ex: deliberarea și redactarea hotărârii) (*HCC nr. 20 din 16.07.2013, §37*).

Astfel, Curtea a reiterat că justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești, unde cauzele sunt judecate liber, excluzându-se orice presiune asupra judecătorilor. Nici puterea legislativă, nici cea executivă nu sunt în drept să intervină în activitatea autorității judecătorești. În aplicarea legii, independența judecătorilor exclude subordonarea și ierarhia (*HCC nr. 20 din 16.07.2013, §39*).

Potrivit Curții Europene, Convenția Europeană nu interzice ca tribunalele militare să decidă asupra acuzațiilor în materie penală împotriva membrilor personalului subordonat armatei, cu condiția să fie respectate garanțiile de independență și imparțialitate prevăzute de articolul 6 §1 (cauzele *Morris vs. Regatul Unit al Marii Britanii, 26 februarie 2002, §59, Cooper vs. Regatul Unit al Marii Britanii, 16 decembrie 200, §106 și Onen vs. Turcia, 10 februarie 2004*) (*HCC nr. 20 din 16.07.2013, §44*).

Curtea a observat că, potrivit cadrului legal, judecătoria militară, după statutul juridic, este o instanță judecătorească specializată, face parte din sistemul judecătoresc al Republicii Moldova și este asimilată judecătorilor de drept comun în problemele organizării și funcționării (*HCC nr. 20 din 16.07.2013, §47*).

[...] Procedura de numire, promovare, transferare și sancționare a judecătorilor este aplicată, conform legislației în vigoare, de către Consiliul Superior al Magistraturii și pentru judecătoria din sistemul instanțelor judecătorești militare (*HCC nr. 20 din 16.07.2013, §48*).

Judecătorul militar este investit constituțional cu atribuții de înfăptuire a justiției, pe care le exercită pe baza profesională, are calitatea de magistrat, face parte din corpul magistraților și este numit în funcție de către Președintele Republicii Moldova la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Judecătorii din judecătoria militară sunt independenți, imparțiali și inamovibili. Singura condiție suplimentară pe care trebuie să o îndeplinească judecătorul militar este aceea de a fi militar activ (*HCC nr. 20 din 16.07.2013, §49*).

Mai mult decât atât, este de reținut faptul că judecarea cauzelor penale se efectuează de către judecătoria militară la fel ca și în instanțele din întreg sistemul judecătoresc, conform Codului de procedură penală, precum și conform prevederilor altor legi. Concomitent, potrivit art. 42 alin. (6) din Codul de procedură penală: „În cazul în care există concurs de competență între judecătoria militară și judecătoria, cauza se judecă de către judecătoria” (*HCC nr. 20 din 16.07.2013, §50*).

Curtea a menționat că legalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de către instanța judecătorească militară este verificată de către Curtea de Apel și Curtea Supremă de Justiție în ordine de apel și recurs (*HCC nr. 20 din 16.07.2013, §51*).

Astfel, organizarea ierarhică a instanțelor judecătorești asigură controlul judiciar asupra hotărârilor instanței militare prin posibilitatea exercitării căilor de atac în condițiile legii, ceea ce, la rândul său, constituie o garanție a legalității hotărârilor adoptate (*HCC nr. 20 din 16.07.2013, §52*).

[...] Curtea Constituțională a considerat că, în condițiile în care hotărârile Judecătoriei Militare sunt susceptibile controlului a două instanțe civile ierarhic superioare, există toate garanțiile necesare ca drepturile procesuale ale persoanelor [...] să fie protejate efectiv, fără discriminare și să

fie restabilite atunci când sunt încălcate de instanța militară de fond, astfel prevederile contestate fiind în conformitate cu articolele 16 și 20 ale Constituției Republicii Moldova (*HCC nr. 20 din 16.07.2013, §56*).

2.3.3. Temeiurile de revizuire a hotărârilor judecătorești

Curtea a menționat că, revizuirea fiind o cale de retractare, și nu de reformare a hotărârii, în cadrul acesteia, în baza unor temeuri strict prevăzute de lege, are loc redeschiderea procesului (*HCC nr. 16 din 25.06.2013* [\[20\]](#), §58).

Curtea a subliniat că problema esențială în reglementarea corectă a căilor de atac extraordinare constă în găsirea unor "ipoteze de mijloc", care să împace ambele cerințe, pe de o parte, principiul autorității de lucru judecat și, pe de altă parte, necesitatea pronunțării unei hotărâri judecătorești legale și întemeiate. Așadar, este necesară identificarea unor ipoteze mediane, care să asigure respectarea dreptului la un proces echitabil și a principiului securității raporturilor juridice (*HCC nr. 16 din 25.06.2013, §60*).

Temeiurile de revizuire urmează a fi prevăzute în legislație în mod obiectiv și exhaustiv, astfel încât nici o parte să nu aibă dreptul să solicite revizuirea unei hotărâri irevocabile și obligatorii doar cu scopul de a obține o reexaminare și o nouă determinare a cauzei. Instanțele care se pronunță asupra revizuirii trebuie să-și exercite competența pentru a corecta erorile judiciare, omisiunile justiției și asigura respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, dar nu pentru a efectua o nouă examinare. Revizuirea nu trebuie considerată un apel camuflat, iar simpla existență a două opinii diferite cu privire la aceeași chestiune nu poate reprezenta un temei de reexaminare (*HCC nr. 16 din 25.06.2013, §61*).

Astfel, Curtea a reținut că o derogare de la principiul *res judicata* este justificată doar atunci când este necesară datorită unor circumstanțe esențiale și convingătoare (*HCC nr. 16 din 25.06.2013, §62*).

Curtea a reiterat că la stabilirea temeiurilor de revizuire este necesar ca legiuitorul să urmărească menținerea unui echilibru între respectarea dreptului la un proces echitabil și a principiului securității raporturilor juridice (*HCC nr. 16 din 25.06.2013, §63*).

Totodată, abrogarea temeiului de revizuire a hotărârilor judecătorești irevocabile pronunțate cu aplicarea unei legi declarată neconstituțională nu reprezintă în sine o soluție de mediere, ci, dimpotrivă, prin aceasta se ignorează normele constituționale. Or, Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică (art. 7 din Constituție). Ba mai mult, art. 2 alin. (2) din Codul de procedură civilă prevede că, în caz de coliziune între normele Codului și prevederile Constituției Republicii Moldova, se aplică prevederile Constituției (*HCC nr. 16 din 25.06.2013, §64*).

Curtea a considerat că reglementarea unui mijloc procedural care să permită retractarea unei hotărâri judecătorești definitive și irevocabile, pronunțate de o instanță judecătorească cu încălcarea principiilor constituționale, nu este de natură să încalce dreptul la un proces echitabil și principiul securității raporturilor juridice. O hotărâre judecătorească, deși definitivă și irevocabilă, nu poate fi considerată legală atât timp cât se întemeiază pe un act normativ contrar prevederilor Legii Supreme (*HCC nr. 16 din 25.06.2013, §65*).

Curtea a reținut că principiul stabilității raporturilor juridice nu poate implica promovarea unui drept prin intermediul unor norme neconstituționale. Posibilitatea revizuirii unei hotărâri judecătorești pronunțate cu încălcarea Constituției constituie singura modalitate de contracarare a efectelor unei legi care contravine principiilor constituționale, ce garantează drepturile și libertățile fundamentale (*HCC nr. 16 din 25.06.2013, §66*).

Curtea a reținut că excluderea, prin Legea nr. 29 din 6 martie 2012, a temeiului cuprins la art. 449 lit.f) din Codul de procedură civilă lipsește persoanele de un remediu intern efectiv al apărării drepturilor sale și constituie o limitare nepermisă a mijloacelor procedurale care asigură dreptul persoanelor la o satisfacție efectivă. Or, într-o societate democratică, în care respectarea și ocrotirea

persoanei constituie o îndatorire primordială, este inadmisibil ca un drept consfințit deja de legislație să fie diminuat (*HCC nr. 16 din 25.06.2013, §82*).

Concluzionând, Curtea a menționat necesitatea persoanei de a beneficia de posibilitatea retractării unei hotărâri judecătorești prin intermediul revizuirii în cazul în care prin hotărârea Curții Constituționale s-a constatat că prin actul normativ declarat neconstituțional și care a fost aplicat la emiterea hotărârii judecătorești irevocabile s-au încălcat drepturile și libertățile fundamentale garantate de Constituție și Convenția Europeană, iar consecințele grave ale acestei încălcări continuă să se producă și nu pot fi remediate decât prin revizuirea hotărârii pronunțate (*HCC nr. 16 din 25.06.2013, §84*).

2.3.4. Executarea hotărârilor judecătorești

2.3.4.1. Acordarea unui termen-limită pentru executarea benevolă a hotărârilor judecătorești

Curtea a reținut că executarea unei hotărâri judecătorești reprezintă ultima etapă a procesului judiciar și constituie un drept consfințit cumulativ de articolele 20 și 120 din Legea Supremă. Un act executoriu neexecutat sau, altfel zis, o justiție formală nu poate să asigure atingerea scopului de bază - protejarea drepturilor și libertăților omului, proclamate de actele normative naționale și internaționale (*HCC nr.1 din 15.01.2013* [\[21\]](#), §62).

În contextul celor expuse, Curtea precizează că, întrucât este posibil ca debitorul să nu îndeplinească benevol obligația dispusă de instanță, legiuitorul a instituit un ansamblu de mijloace procesuale pentru realizarea efectivă de către creditor a dreptului statuat fie prin hotărârea instanței de judecată, fie prin alt înscris, care are putere executorie (*HCC nr.1 din 15.01.2013, §65*).

Curtea a notat că executarea silită a unei hotărâri judecătorești intervine doar atunci când debitorul refuză să execute benevol hotărârea. Adică neexecutarea voluntară a unui titlu executoriu deschide calea executării silite (*HCC nr.1 din 15.01.2013, §69*).

Întrucât executarea hotărârilor judecătorești este parte integrantă a procesului judiciar, Curtea a reținut că stabilirea regulilor de desfășurare a procesului de executare constituie o prerogativă exclusivă a legiuitorului, care poate institui, în considerarea unor situații deosebite, reguli speciale de procedură (*HCC nr.1 din 15.01.2013, §71*).

Curtea a menționat că principiul liberului acces la justiție presupune posibilitatea neîngrădită a celor interesați de a-l utiliza în formele și în condițiile prevăzute de lege (*HCC nr.1 din 15.01.2013, §74*).

Curtea a reținut de principiu că acordarea posibilității debitorului de a executa benevol documentul executoriu înainte de a trece la executarea silită a bunurilor acestuia reprezintă o formalitate necesară, stabilită în interesul debitorului, pentru a-i acorda un răgaz în vederea îndeplinirii obligației care i se incumbă (*HCC nr.1 din 15.01.2013, §75*).

De asemenea, Curtea a relevat că prevederile art.60 alin.(3) din Codul de executare, prin care se instituie un termen de executare benevolă a hotărârilor judecătorești, constituie o opțiune acordată de către legiuitor debitorului pentru realizarea propriilor obligații până la aplicarea forței coercitive a statului (*HCC nr.1 din 15.01.2013, §76*).

Concomitent, Curtea a notat că, în lipsa unei norme care să consacre modalități de executare benevolă a hotărârilor judecătorești, pot fi declanșate proceduri individuale de executare silită, care, în mod inevitabil, ar avea ca efect blocaje, inclusiv în funcționarea instituțiilor publice, în cazul în care statul apare în calitate de debitor (*HCC nr.1 din 15.01.2013, §80*).

De asemenea, Curtea a notat că termenul de 15 zile acordat pentru executarea benevolă nu este de natură să contravină principiului liberului acces la justiție și nici să încalce dreptul la un proces echitabil, deoarece reglementarea de către legiuitor, în limitele competenței ce i-a fost conferită prin Constituție, a condițiilor de exercitare a unui drept - subiectiv sau procesual - inclusiv prin instituirea unor termene, nu constituie o restrângere a exercițiului acestuia (*HCC nr.1 din*

15.01.2013, §86).

Curtea a constatat că adoptarea de către legiuitor a unor modificări ale normelor incidente în materia executării, prin care se instituie procedura de executare benevolă a hotărârii judecătorești, nu este de natură să restricționeze dreptul la obținerea unei satisfacții echitabile, precum și nu exclude obligativitatea hotărârii judecătorești pentru debitor. Or, prin prisma articolului 120 din Legea Supremă, obligativitatea hotărârii judecătorești apare în momentul în care aceasta devine definitivă și nu este condiționată de înaintarea de către creditor a documentului executoriu către executorul judecătoresc (*HCC nr.1 din 15.01.2013, §97*).

Pornind de la obligația pozitivă a statului de a asigura executarea hotărârilor judecătorești, Curtea a reținut că instituția procesuală a "executării silite", suplimentar obligației debitorului de a executa benevol hotărârea judecătorească din momentul în care aceasta devine definitivă, constituie un instrument necesar care facilitează obținerea de către creditor a drepturilor atribuite prin documentul executoriu (*HCC nr.1 din 15.01.2013, §98*).

Curtea a reținut că instituirea de către legiuitor a termenului de 15 zile pentru executarea benevolă a hotărârii judecătorești nu este de natură să încalce termenul rezonabil, asigură un just echilibru între mijloacele folosite și scopul urmărit, respectând exigențele unui stat de drept și, prin urmare, nu aduce atingere substanței dreptului protejat de art.1 al Protocolului nr.1 la Convenția Europeană (*HCC nr.1 din 15.01.2013, §112*).

2.3.4.2. Sancționarea repetată pentru neexecutarea actelor judecătorești și principiul non bis in idem

Potrivit articolului 120 din Constituție, este obligatorie respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentințelor și a altor hotărâri judecătorești definitive. Caracterul obligatoriu al hotărârilor judecătorești se exprimă prin obligativitatea executării acestora (*HCC nr. 13 din 11.06.2013*[\[22\]](#), §52).

Raportând dispozițiile constituționale ale articolului 120 la prevederile constituționale ale articolului 20, rezultă că accesul la justiție semnifică nu doar posibilitatea juridică efectivă de a se adresa unui organ de plină jurisdicție pentru soluționarea unei contestații și obținerea unei satisfacții, ci și dreptul de a cere executarea hotărârii obținute. Astfel, executarea hotărârilor judecătorești trebuie privită ca o parte integrantă a procesului de judecată (*HCC nr. 13 din 11.06.2013, §53*).

Curtea Europeană a reiterat în repetate rânduri că statul are obligația pozitivă să organizeze un sistem de executare a hotărârilor judecătorești, care să fie eficient atât în practică, cât și în drept, precum și să asigure executarea acestor hotărâri fără întâzieri nejustificate, în caz contrar, acest fapt angajează responsabilitatea statului în temeiul articolului 6 §1 din Convenția Europeană (*HCC nr. 13 din 11.06.2013, §58*).

În context și în lumina constatărilor Curții Europene, Curtea a menționat că dreptul la executarea unei hotărâri judecătorești constituie parte integrantă a dreptului de acces la justiție (*HCC nr. 13 din 11.06.2013, §60*).

Principiul *non bis in idem* derivă din normele constituționale ale articolelor 4, 21 și 25 din Constituție. Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași faptă a devenit un principiu fundamental și incontestabil al oricărui sistem de drept și este garantat de normele actelor internaționale, la care a aderat și Republica Moldova (*HCC nr. 13 din 11.06.2013, §61*).

Curtea a observat că în jurisprudența sa Curtea Europeană reamintește că articolul 4 al Protocolului nr.7 are drept scop interzicerea repetării procedurilor penale închise definitiv, evitând ca o persoană să fie urmărită sau pedepsită penal de două sau mai multe ori pentru aceeași infracțiune [...]. Astfel, principiul *non bis in idem* poate fi invocat doar dacă cel puțin două proceduri independente și diferite privind aceeași acuzare se încheie cu mai mult de o condamnare. [...] (*HCC*

nr. 13 din 11.06.2013, §66).

Curtea a observat că, în vederea asigurării implementării articolului precitat, pentru neexecutarea intenționată sau eschivarea de la executarea hotărârii instanței de judecată art.318 din Codul contravențional stabilește sancțiuni sub formă de amendă (HCC nr. 13 din 11.06.2013, §70).

În același timp, Curtea a reținut că persistența aceluiași fapte, după aplicarea sancțiunii contravenționale, poate atrage și răspunderea penală a persoanei (art.320 din Codul penal) (HCC nr. 13 din 11.06.2013, §71).

Curtea a menționat că, în corespundere cu jurisprudența Curții Europene, majoritatea contravențiilor intră în câmpul de aplicare al „materiei penale” din Convenția Europeană. Astfel, Curtea Europeană a decis că, în pofida depenalizării anumitor infracțiuni, caracterul atât preventiv, cât și coercitiv al sancțiunilor administrative de substituție este suficient, în corespundere cu articolul 6 din Convenția Europeană, pentru a stabili natura penală a infracțiunii [...]. În consecință, sunt aplicabile garanțiile prevăzute nu doar de art. 6 în materie penală (inclusiv prezumția de nevinovăție), ci și celelalte garanții, mai generale (art. 7 din Convenție, dublul grad de jurisdicție etc.), inclusiv principiul *non bis in idem*. Ca urmare, o persoană sancționată contravențional nu ar putea fi cercetată penal (chiar dacă ar fi achitată) pentru aceeași faptă (HCC nr. 13 din 11.06.2013, §74).

Cu referire la aplicarea eficientă a sancțiunilor pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești definitive, Curtea a relevat că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a statuat că neexecutarea unei obligații legale constituie o infracțiune instantanee, care este completamente consumată prin omisiunea de a îndeplini acțiunea prescrisă de lege. O astfel de infracțiune se realizează la un moment dat printr-un fapt unic. [...] (HCC nr. 13 din 11.06.2013, §77).

În context, aplicând *mutatis mutandis* raționamentele Curții Europene în decizia *Smolickis vs. Letonia*, Curtea a reținut că prima sancționare conform prevederilor articolului 318 din Codul contravențional și a doua conform prevederilor articolului 320 din Codul penal se referă la perioade distincte, între care nu există suprapunere, chiar dacă inerția persoanei sancționate față de executarea hotărârii judecătorești era aceeași înainte, pe parcursul și între cele două perioade (HCC nr. 13 din 11.06.2013, §82).

Deoarece debitorul s-a obstinat să nu execute hotărârea judecătorească devenită executorie după prima sa sancționare contravențională, cea de-a doua sancționare penală se întemeiază pe refuzul său repetat, însă totuși distinct, de a se conforma legii (HCC nr. 13 din 11.06.2013, §83).

Curtea a reținut că sancționarea repetată pentru neexecutarea unei obligații legale nu este incompatibilă cu principiul *non bis in idem*, dacă se face distincție între cele două perioade de referință, prin specificarea clară a limitelor temporale respective (HCC nr. 13 din 11.06.2013, §86).

Din aceste considerente, după aplicarea primei sancțiuni, autoritățile urmează să consemneze un nou termen pentru executarea obligației, astfel încât, la expirarea acestui nou termen, persoana să poată fi din nou trasă la răspundere (HCC nr. 13 din 11.06.2013, §87).

Prin urmare, dacă se respectă condițiile enunțate, sancționarea repetată a persoanei pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești definitive nu vizează una și aceeași infracțiune (faptă) continuă, nu este incompatibilă cu principiul *non bis in idem* și nu încalcă articolele 20, 21, 25 din Constituție și, respectiv, articolul 4 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană (HCC nr. 13 din 11.06.2013, §88).

2.3.5. Măsurile asiguratorii aplicate de instanța de judecată

Suspendarea actului administrativ constituie o formă a asigurării acțiunii, instituție procesuală, care prevede un șir de măsuri ce garantează posibilitatea realizării pretențiilor din acțiune în cazul satisfacerii acesteia, contribuie real la executarea ulterioară a hotărârii judecătorești adoptate și este un mijloc eficient de protecție a drepturilor subiective ale participanților la proces (HCC nr. 31

din 01.10.2013[23], §59).

Curtea a reținut că, potrivit normelor procesual-civile, asigurarea acțiunii este un act procesual pe care îl dispune instanța la solicitarea participanților la proces, iar garanția acordată reclamantului, inclusiv prin art. 21 alin.(1) și (2) din Legea contenciosului administrativ, are drept scop înlăturarea producerii efectelor actului administrativ atacat, care ar putea fi ireparabile (HCC nr. 31 din 01.10.2013, §60).

Curtea a reținut că dreptul de a solicita instanței de judecată suspendarea actului administrativ constituie o veritabilă garanție împotriva abuzului autorității administrative, ale cărei acte de autoritate beneficiază de caracterul executoriu (HCC nr. 31 din 01.10.2013, §66).

Concomitent, Curtea a reținut că, în vederea evitării abuzurilor din partea reclamantului, legislația procesuală civilă lasă judecătorului posibilitatea de a aprecia întinderea și caracterul real, ireversibil al prejudiciului, a cărui producere iminentă este invocată de reclamant (HCC nr. 31 din 01.10.2013, §70).

În acest context, Curtea a menționat că măsurile provizorii, aplicate în fiecare caz separat examinat de instanța de judecată, țin de substanța obiectului acțiunii. Instanța urmează să dispună măsura provizorie, care menține starea de fapt pe durata examinării cauzei, în circumstanțe în care în mod plauzibil se afirmă un risc al unei pagube ireparabile (HCC nr. 31 din 01.10.2013, §72).

Curtea a reținut că prin norma cuprinsă la art. 21 alin. (3) din Legea contenciosului administrativ Parlamentul a aplicat un tratament diferențiat față de actele emise de Banca Națională în raport cu actele emise de restul autorităților publice, cu excepția actelor ce țin de retragerea licenței și lichidarea băncii, care nu mai pot constitui un proces reversibil în urma pierderii încrederii de către deponenți, scopul primordial fiind protecția drepturilor creditorilor și garantarea administrării corespunzătoare a băncii supuse lichidării. Mai mult, Curtea a observat că retragerea licenței constituie inclusiv o măsură premergătoare inițierii procesului de lichidare, iar potrivit Legii instituțiilor financiare, la examinarea litigiului privind retragerea licenței instanța de judecată poate doar să recunoască faptul că acțiunile Băncii Naționale față de bancă sunt ilegale, retragerea licenței rămânând în vigoare. În respectiva situație Banca Națională urmează să repare prejudiciile materiale cauzate băncii (HCC nr. 31 din 01.10.2013, §74).

De asemenea, Curtea a menționat că, spre deosebire de retragerea licenței și lichidarea unei bănci, nu toate actele emise de Banca Națională, potrivit prevederilor contestate, duc la un proces ireversibil. Ba mai mult, în contextul celor expuse supra, suspendarea executării acestora nu constituie o regulă aplicată de instanța de judecată, ci intervine ca o măsură de excepție, în urma examinării individuale a fiecărei cauze deduse instanței spre soluționare (HCC nr. 31 din 01.10.2013, §75).

Curtea a reținut că instanța urmează să acționeze cu diligență în cazul suspendării actului, luând în considerare necesitatea protejării intereselor deponenților, păstrării secretului depozitelor, precum și neadmiterii riscului excesiv în sistemul financiar (HCC nr. 31 din 01.10.2013, §76).

Curtea a reținut că, întrucât potrivit art.114 din Constituție justiția se realizează în numele legii doar de instanțele judecătorești, acestea urmează să dispună de plenitudinea prerogativelor procesuale pentru soluționarea justă a cauzei, fără stabilirea unor limitări nejustificate în acțiunile care urmează a fi întreprinse, pentru ca la realizarea scopului final hotărârea judecătorească să nu devină doar una iluzorie (HCC nr. 31 din 01.10.2013, §77).

Curtea a constatat că unele prevederi derogatorii din cele supuse controlului constituționalității constituie o restrângere nejustificată impusă de legiuitor sub aspectul independenței activității instanțelor judecătorești, iar limitarea prerogativei acordate reclamantului de a putea solicita instanței suspendarea actului administrativ, ca măsură asiguratorie până la pronunțarea hotărârii, face imposibilă apărarea persoanei împotriva încălcării neîntemeiate a drepturilor și libertăților sale constituționale și nu creează garanții suplimentare de asigurare a legalității, fapt ce contravine articolelor 6, 20 alin. (1) și 114 din Constituție (HCC nr. 31 din 01.10.2013, §78).

2.4. Dreptul la libertatea opiniei și a exprimării

Curtea a atestat, aplicativ la grupurile sociale și politice, precum sunt partidele sau organizațiile social-politice, că libertatea exprimării, statuată de art.32 din Constituție, prevalează asupra dreptului la asociere în partide politice, garantat de art.41 din Constituție. Or, persoanele se asociază în partide politice pentru exercitarea liberă a dreptului la exprimarea opiniilor și a opțiunilor politice. În acest sens, restrângerea libertății de exprimare a membrilor unei formațiuni politice are drept consecință colaterală restrângerea dreptului lor la asociere (*HCC nr. 12 din 04.06.2013*[\[24\]](#), §90).

Constituția, prin art.32, garantează oricărui cetățean dreptul de a se exprima liber în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. Din această garanție constituțională, în special din sintagma „prin [...] imagine sau prin alt mijloc posibil”, rezultă că persoanele și formațiunile politice în care acestea se asociază pot să se exprime liber, inclusiv prin simbolurile politice adoptate de către ele (*HCC nr. 12 din 04.06.2013*, §91).

Libertatea exprimării este un drept esențial în sistemul constituțional al Republicii Moldova. În același timp, este un drept ce poate afecta substanțial drepturile altor persoane (*HCC nr. 12 din 04.06.2013*, §92).

Curtea a constatat că libertatea exprimării nu este un drept absolut, fiind susceptibil de restrângeri generale ce sunt admise pentru majoritatea drepturilor prin prisma restrângerilor comune reglementate de art.54 din Constituție. Astfel, restricțiile ce pot fi impuse de stat urmează a fi prevăzute de lege, să urmărească un scop legitim și să nu aducă atingere existenței libertății exprimării. De asemenea, aceste ingerințe pot fi aplicate de stat numai dacă sunt necesare într-o societate democratică și dacă sunt proporționale cu situația care le-a determinat (*HCC nr. 12 din 04.06.2013*, §93).

Articolul 32 alin.(3) din Constituția Republicii Moldova, reflectând articolul 10 §3 al Convenției [Europene pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale], enumeră manifestările, în exercitarea dreptului la libertatea opiniei și exprimării, care sunt interzise prin lege și sancționate („contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional”). Această prevedere necesită reglementare legislativă în vederea identificării cazurilor în care limitarea constituțională poate fi aplicată atunci când există un pericol real. Limitele cerute sau posibile specificate în art.32 exclud expres posibilitatea restricționării libertății de exprimare atunci când exercițiul acesteia nu pune în pericol interesele și valorile protejate de Constituție (*HCC nr. 12 din 04.06.2013*, §123).

2.5. Libertatea partidelor și a altor organizații social-politice

Curtea a constatat că lichidarea unui partid poate surveni doar în cazuri excepționale. În acest sens și Comisia de la Veneția în Instrucțiunile privind interzicerea și dizolvarea partidelor politice și măsuri analogice din 1999 a subliniat: „Interzicerea sau dizolvarea partidelor politice, ca măsură cuprinzătoare, urmează a fi aplicată cu maximă rețineră”. Conform Instrucțiunilor, încetarea existenței partidului este îndreptățită doar „în cazul partidelor care pledează pentru aplicarea violenței sau uz de violență ca mijloc politic de a răsturna ordinea constituțională democratică, prin aceasta subminând drepturile și libertățile garantate de Constituție” (*HCC nr. 12 din 04.06.2013*, §117).

În același sens, OSCE/BIDDO și Comisia de la Veneția în Instrucțiunile privind reglementarea partidului politic au stabilit: „[...] posibilitatea de dizolvare sau interzicere a formării partidului politic urmează a fi aplicată cu atenție și doar în cazuri extreme. Partidele politice nu trebuie niciodată dizolvate pentru încălcări minore de conduită administrativă sau operațională. [...] La fel, un partid politic nu ar trebui să fie interzis sau dizolvat din cauză că ideile lui nu sunt favorabile, populare sau sunt ofensatoare. Dacă partidul vizat nu aplică violența și nu amenință pacea civică sau ordinea democratică constituțională a țării, atunci nu este îndreptățită nici interzicerea, nici dizolvarea” (*HCC nr. 12 din 04.06.2013*, §118).

Curtea a constatat că în Republica Moldova, din cauza utilizării de către Partidul Comunistilor din Republica Moldova începând din 1994 a simbolurilor seceră și ciocanul, legătura între simbol și ideologia comunistă totalitară promovată de Partidul Comunist al RSSM sau PCUS (Partidul Comunist al Uniunii Sovietice) urmează a fi considerată ca fiind mai îndepărtată. În aceste circumstanțe, Curtea atestă că afișarea secerii și ciocanului nu poate fi percepută astăzi în Moldova ca reprezentând exclusiv sprijinul pentru conducerea comunistă totalitară precedentă a PCUS (*HCC nr. 12 din 04.06.2013, §121*).

Curtea a relevat că, după căderea regimului comunist de mai mult de 20 de ani, invocarea unui pericol viitor, legat de atrocitățile unui regim totalitar anterior, ca măsură preventivă pentru protejarea democrației, nu poate fi văzută ca o „nevoie socială presantă” (*HCC nr. 12 din 04.06.2013, §122*).

Chiar dacă s-ar admite că există o nevoie socială presantă, Curtea subliniază că aceasta nu ar justifica impunerea unei interdicții absolute, la ea fiind adăugată și sancțiunea automată de încetare a activității partidului: în orice caz, trebuie să existe o relație de proporționalitate. Faptul urmării de către partid a unui scop neconstituțional, ce ar duce la încetarea activității unui partid politic, trebuie să fie stabilit în fiecare caz în parte, printr-o decizie luată de un organ judiciar într-o procedură ce oferă garanțiile unui proces cuvenit, unei deschideri și judecăți echitabile, automatizarea fiind inacceptabilă. Opinia în cauză este expusă și în Memoriul Comisiei de la Veneția prezentat în prezenta cauză (*HCC nr. 12 din 04.06.2013, §125*).

2.6. Dreptul la educație

2.6.1. Limita de vârstă pentru admiterea la studiile de masterat și doctorat

Curtea a reținut că dreptul la învățătură (educație, instruire) nu poate lipsi din categoria drepturilor fundamentale ale omului, fiind consfințit în Legea Supremă (*HCC nr. 26 din 19.09.2013*[\[25\]](#), §41).

Totodată, Curtea a reținut că, prin conținutul său și prin numărul mare de subiecte implicate în realizarea lui, dreptul la învățătură este un drept complex. Unul din multitudinea de componente ale conținutului acestui drept este dreptul de acces la instituțiile de învățământ (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §45*).

Curtea a observat că atât cadrul legal național, cât și cadrul internațional asigură accesul egal la studii superioare (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §50*).

La fel, Curtea a reținut că, potrivit raționamentelor Curții Europene, dreptul la instruire, consfințit în art.2 din Protocolul adițional la Convenția Europeană, nu se limitează la educația și învățământul copiilor și tinerilor, ca drept social, el poate fi conceput și în beneficiul altor membri ai societății (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §51*).

Prin prisma reglementărilor internaționale, statelor le revine obligația negativă de a nu împiedica o persoană să beneficieze de sistemul de învățământ și obligația pozitivă de a asigura accesul egal la formele de învățământ existente la un moment dat, în condițiile pe care le reglementează în funcție de necesitățile social-economice și de perspectivele de dezvoltare ale statului (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §52*).

Curtea a observat că prevederile legale [...] nu instituie o limită de vârstă pentru accederea la studiile de masterat și doctorat. În același timp, Hotărârea Guvernului nr. 173 din 18 februarie 2008 și Hotărârea Guvernului nr. 962 din 5 august 2003 stabilește plafonul de vârstă de 35 de ani pentru accederea la studiile de doctorat și de 45 de ani pentru studiile de masterat în cadrul Academiei de Administrare Publică (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §55*).

În sensul dispozițiilor constituționale, Curtea a reamintit că principiul egalității presupune drepturi și libertăți egale pentru toți cetățenii, indiferent de faptul în ce acte sunt prevăzute aceste drepturi și libertăți: în Constituție, în legi organice, ordinare sau în alte acte normative (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §57*).

Curtea a reținut că o distincție este discriminatorie dacă nu se bazează pe o justificare obiectivă și rezonabilă, adică, dacă nu urmărește un scop legitim sau dacă nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §59*).

La fel, Legea nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității în art. 9 prevede că instituțiile de învățământ asigură respectarea principiului nediscriminării prin oferirea accesului la instituțiile de învățământ de orice tip și nivel (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §60*).

În același timp, Curtea a subliniat că exercitarea dreptului la educație, fiind un drept relativ, poate fi supus unor limitări. Condițiile ce trebuie îndeplinite în acest caz sunt ca limitarea să fie prevăzută de lege, să vizeze un scop legitim și să fie necesară într-o societate democratică pentru atingerea scopului (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §61*).

Curtea a menționat că marja de apreciere a statului și dreptul său de intervenție în procesul de învățământ este mai mare decât în alte domenii și poate fi realizat prin diverse instrumente de reglementare. Statul poate condiționa dreptul la învățatură prin reducerea locurilor disponibile în cazul învățământului facultativ, prin testarea aptitudinilor care fac posibilă încadrarea într-o anumită formă de învățământ etc., însă aceasta urmează a fi proporțională scopului urmărit (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §68*).

În respectiva situație, Curtea a reținut că statul poate stabili anumite condiționări în exercitarea acestui drept în scopul valorificării ulterioare a potențialului intelectual al funcționarului delegat de către autoritatea publică pentru sporirea calificărilor profesionale, or, studiile reprezintă o investiție în viitorul individului, care trebuie să producă rezultate cuantificabile și tangibile, însă aceste condiționări urmează a fi în corespundere cu principiile constituționale (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §73*).

Curtea a reținut că, reieșind din prevederile constituționale, dreptul de acces la instituțiile de învățământ trebuie să ofere șanse egale oricărei persoane de a accede la diverse tipuri sau grade de învățământ pe bază de merit, iar orice limitare urmează a fi proporțională scopului urmărit (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §79*).

În concluzie, Curtea a reținut că prin prevederile pct. 16 din Regulamentul privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului și pct. 4 din Hotărârea Guvernului privind asigurarea funcționării Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova are loc restrângerea nejustificată a dreptului la studii, fapt ce contravine prevederilor articolului 35 combinat cu articolele 16 și 54 din Constituție (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, §80*).

2.6.2. Instituțiile de învățământ superior de stat și cele private

În funcție de realitățile existente la etapa de dezvoltare a societății, autoritățile dispun de dreptul de a se implica în procesul de învățământ în scopul asigurării calității de formare a specialiștilor. Această prerogativă a statului este asigurată prin dispozițiile articolului 35 alin. (5) din Constituție, potrivit căruia instituțiile de învățământ, inclusiv cele nestatale, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii (*DCC nr. 7 din 04.07.2013* [\[26\]](#), §39).

Statul are dreptul și obligația de a stabili căile, conținutul și standardele necesare pentru a asigura realizarea optimă a dreptului la învățatură. Astfel, reglementarea cadrului organizatorico-juridic al instituțiilor de învățământ superior de stat și privat și instituirea unui regim special pentru activitatea acestora, precum și stabilirea restricțiilor, este o prerogativă a legiuitorului (*DCC nr. 7 din 04.07.2013, §41*).

În lumina competenței exclusive a legislativului de a reglementa modul de înființare și condițiile de desfășurare a activității instituțiilor de învățământ de stat și a celor nestatale, instituirea prin lege a unor distincții în activitatea acestora nu poate fi obiect al interpretării în cadrul jurisdicției constituționale, or, aceasta reprezintă o opțiune a legislativului, exercitată în corespundere cu

atribuțiile constituționale (*DCC nr. 16 din 07.11.2013* [\[27\]](#), § 28).

Curtea a reținut că instituirea prin lege a obligativității asigurării de către Guvern a pregătirii specialiștilor de profil medical și farmaceutic exclusiv în instituțiile de învățământ de stat constituie o opțiune a legiuitorului, determinată de anumite realități social-economice. Prin urmare, în funcție de factorii social-economici, legiuitorul poate considera oportun să acorde dreptul de pregătire a cadrelor în diferite domenii și instituțiilor de învățământ superior private (*DCC nr. 7 din 04.07.2013*, §42).

2.7. Dreptul la muncă și la protecția muncii

2.7.1. Limita de vârstă pentru cadrele didactice

Curtea a reținut că libertatea muncii nu poate fi una absolută și nelimitată. Legislația muncii condiționează încadrarea în câmpul muncii de întrunirea anumitor condiții, la fel, stabilește situațiile de încetare a raporturilor de muncă (*HCC nr.5 din 23.04.2013* [\[28\]](#), §53).

Stabilirea unor criterii pentru exercitarea anumitor activități nu poate fi privită a priori ca o încălcare a dreptului constituțional la muncă sau ca o discriminare în raport cu exercitarea altor activități. Asemenea limitare poate avea un caracter necesar atunci când este determinată de specificul unei profesii, care, datorită exigențelor sporite față de calitățile fizice și psihice ale persoanei, nu pot fi exercitate de persoane în etate, sau atunci când servesc ca măsură de optimizare a utilizării forței de muncă în anumite sectoare de activitate (*HCC nr.5 din 23.04.2013*, §58).

Sub aspectul existenței unor criterii strict necesare pentru exercitarea unor profesii, Curtea a relevat că legiuitorul a reieșit din faptul că activitatea didactică este o activitate intelectuală complexă, deosebită prin particularitățile sale (*HCC nr.5 din 23.04.2013*, §60).

Pentru exercitarea acestei activități, cadrele didactice trebuie să-și mențină în timp calitățile profesionale și personale, aptitudinile intelectuale și abilitățile de a exercita la cel mai înalt nivel sarcinile funcționale, posibilitatea de a comunica și de a fi dinamice, de a corespunde exigențelor sporite determinate de schimbările care se produc în sistemul educațional (*HCC nr.5 din 23.04.2013*, §61).

Curtea a menționat că marja de apreciere a statului în reglementarea sferei și procesului de învățământ este mai mare decât în alte domenii și poate fi realizată prin diverse instrumente, pornind de la importanța acestui domeniu pentru dezvoltarea societății (*HCC nr.5 din 23.04.2013*, §62).

Curtea a reținut că [...] legiuitorul a limitat dreptul de a exercita profesia de cadru didactic în legătură cu stabilirea pensiei pentru limită de vârstă. Această limitare este justificată de natura specifică a domeniului de activitate în care se aplică, învățământul fiind un domeniu de interes public, reglementat prin norme ce garantează o bună desfășurare a procesului de instruire (*HCC nr.5 din 23.04.2013*, §63).

Curtea a dedus că norma supusă controlului constituționalității nu constituie o încălcare a dreptului la muncă, din moment ce condițiile de exercitare a acestui drept sunt reglementate prin lege (*HCC nr.5 din 23.04.2013*, §64).

Concomitent, Curtea a observat că, în scopul asigurării dreptului la muncă al persoanelor pensionate pentru limita de vârstă, legiuitorul a reglementat în Codul muncii condițiile de încheiere a contractului individual de muncă pe durată determinată cu această categorie de persoane (*HCC nr.5 din 23.04.2013*, §65).

Curtea a constatat că temeiul suplimentar pentru încetarea contractului individual de muncă cu cadrele didactice stipulat de art. 301 alin. (1) lit. c) are natura unei condiții legale pentru exercitarea

unei profesii, aplicabilă în mod egal tuturor persoanelor aflate în situații identice, respectiv acelor care se încadrează în ipoteza prevăzută de norma juridică. O asemenea măsură nu este de natură să încalce principiul egalității, prevăzut de art. 16 din Constituție (HCC nr.5 din 23.04.2013, §70).

De asemenea, Curtea a reiterat că dreptul la muncă, alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă vizează posibilitatea oricărei persoane de a exercita profesia sau meseria pe care o dorește, în anumite condiții stabilite de legiuitor, și nu vizează obligația statului de a garanta accesul tuturor persoanelor la toate profesiile. Cu alte cuvinte, alegerea profesiei este liberă din momentul în care condițiile solicitate pentru practicarea acesteia sunt îndeplinite (HCC nr.5 din 23.04.2013, §76).

Curtea a observat că instrumentele juridice ale comunității europene lasă la latitudinea statului dreptul de impunere a plafonului de vârstă pentru desfășurarea unor activități (HCC nr.5 din 23.04.2013, §81).

Curtea a subliniat că este admisibil un tratament diferențiat bazat pe criteriul de vârstă atunci când, având în vedere natura unei activități profesionale sau condițiile de exercitare a acesteia, criteriul în cauză constituie o cerință profesională esențială și determinantă. Un tratament diferențiat pe motive de vârstă poate fi admis și justificat de un obiectiv legitim, în special de politica ocupării forței de muncă, a pieței muncii sau a formării profesionale (HCC nr.5 din 23.04.2013, §83).

2.8. Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia

2.8.1. Suspendarea și retragerea licenței de notar

Dreptul pe care îl implică deținerea licenței pentru notar de a-și forma propria clientelă în procesul exercitării atribuțiilor sale statuate de lege poate fi asimilat cu dreptul de proprietate, consacrat de articolul 46 din Constituție și articolul 1 din Protocolul nr.1 la Convenția Europeană (HCC nr. 15 din 20.06.2013 [\[29\]](#), §54).

Curtea a reținut că, în pofida faptului că, potrivit legii, activitatea notarului nu constituie o activitate de întreprinzător, deținerea licenței dă naștere pentru acesta la o „speranță legitimă și rezonabilă” cu privire la caracterul ei de durată și la posibilitatea obținerii avantajelor ce rezultă din exercițiul activității care-i face obiectul în mod continuu (HCC nr. 15 din 20.06.2013, §55).

În viziunea Curții, suspendarea licenței este o măsură de reglementare a folosinței bunurilor, ce intră în domeniul de aplicare al alin.(2) al art.1 din Protocolul nr.1 la Convenție (HCC nr. 15 din 20.06.2013, §57).

Potrivit interpretărilor operate de Curtea Europeană, pentru a fi compatibilă cu regula generală, menționată în prima propoziție a primului paragraf al articolului 1 din Protocolul nr.1 la Convenția Europeană, în lumina căruia trebuie interpretat cel de-al doilea paragraf, o astfel de ingerință trebuie să mențină un „just echilibru” între necesitățile interesului general al comunității și cerințele cu privire la protecția drepturilor fundamentale ale individului (a se vedea *Sporrong și Lönnroth vs. Suedia, Hotărârea din 23 septembrie 1982, Seria A nr.52, pag.26, paragraful 69*). În plus, chestiunea cu privire la menținerea unui just echilibru „devine relevantă numai dacă s-a stabilit că ingerința respectivă satisface cerința de legalitate și nu a fost arbitrară” (a se vedea *Iatridis vs. Grecia, cererea nr.31107/96, §58, CEDO 1999-II, și Beyeler vs. Italia, cererea nr.33202/96, §107, CEDO 2000-I*) (HCC nr. 15 din 20.06.2013, §58).

Prin urmare, potrivit jurisprudenței Curții Europene, o astfel de ingerință nu constituie o încălcare în cazul în care este prevăzută de lege, urmărește un scop legitim și este necesară într-o societate democratică pentru atingerea acestui scop (HCC nr. 15 din 20.06.2013, §59).

Curtea a observat că toate temeiurile de suspendare și încetare a activității notarului sunt statuate în Legea cu privire la notariat (articolele 15, 16, 24), astfel ingerința având o bază legală (HCC nr. 15 din 20.06.2013, §62).

Temeiurile de suspendare a activității notarului, prevăzute la art.15 alin.(1) care pot fi raportate

la alin. (3), sunt următoarele: incompatibilitate, conform art.21 alin.(1); neachitare a obligațiilor financiare aferente activității sale profesionale, stabilită prin hotărâre judecătorească definitivă, după 6 luni de la scadența acestora - până la achitarea debitului; comitere, la efectuarea actelor notariale, de încălcări depistate în urma unor controale; refuz repetat, nemotivat, de a permite membrilor comisiei de control, aprobate de către Ministerul Justiției, accesul în biroul notarului pentru efectuarea controalelor și/sau refuz repetat, nemotivat, de a prezenta actele solicitate de aceștia; lipsă a contractului de asigurare de răspundere civilă până în momentul încheierii contractului; încălcare a obligațiilor prevăzute de Codul deontologic al notarilor (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §68*).

Aceste temeuri indică situații certe privind imposibilitatea notarului de a-și desfășura activitatea o perioadă determinată de timp. La fel, ele reflectă, în principiu, aspecte de organizare a activității de notar (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §69*).

Concomitent, art. 16 specifică în mod exhaustiv temeiurile de încetare a activității notarului în cazul: a) depunerii cererii; b) necorespunderii condițiilor prevăzute la art.9 [art.9 prevede că poate fi notar persoana care este cetățean al Republicii Moldova cu domiciliu pe teritoriul ei; are capacitate deplină de exercițiu; este licențiat în drept; a efectuat stagiul de 1 an la notar și a promovat concursul pentru suplinirea locurilor vacante de notar anunțat de Ministerul Justiției; posedă limba moldovenească; nu are antecedente penale nestinse; are o reputație ireproșabilă]; c) decesului; d) condamnării de către instanța de judecată printr-o hotărâre definitivă pentru săvârșirea cu intenție a unei infracțiuni; e) declarării lui dispărut fără veste sau declarării morții lui; f) retragerii licenței; g) atingerii vârstei de 65 de ani (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §71*).

Curtea a notat că normele supuse controlului constituționalității, în raport cu celelalte prevederi legale, conturează fără echivoc reperatele de conduită ale notarului și în funcție de care se poate dispune suspendarea sau încetarea activității acestuia (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §73*).

În ceea ce privește scopul legitim urmărit prin ingerință, Curtea a acceptat argumentul Guvernului că restricțiile impuse prin suspendarea și încetarea activității notarului urmăresc un scop care servește interesului public, și anume, de a preveni săvârșirea altor încălcări de către notar (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §76*).

Astfel, Curtea a observat că legislativul, prin dispozițiile legale, a atribuit un statut juridico-public notarilor, ceea ce impune o marjă de intervenție mai largă a statului prin exercitarea unui control eficient asupra activității acestora. Acest aspect rezultă și din prevederile art.2 alin.(3) al legii, conform cărora: "Pornind de la caracterul public al notariatului, Ministerul Justiției efectuează, în conformitate cu legislația, reglementarea și organizarea activității notariale." (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §79*).

Curtea a menționat că, în condițiile art.16 din lege, activitatea notarului poate înceta doar la survenirea unor circumstanțe certe [...] circumstanțe care în principiu doar se constată prin ordinul ministrului justiției și nu presupun o apreciere prin examinare în fond. Mai mult, având în vedere rolul Ministerului Justiției de a reglementa și supraveghea activitatea notarială, este justificată și încetarea activității notarului prin ordinul ministrului justiției, în contextul în care și investirea în funcție se face în mod similar (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §82*).

În același timp, Curtea a observat că atât în situațiile prevăzute la art.15 alin.(3), cât și în cele prevăzute la art.24 alin.(2) suspendarea și încetarea activității notarului se dispune prin ordinul ministrului justiției în baza deciziei Colegiului disciplinar, organ profesional, care trebuie să asigure o examinare minuțioasă a cazurilor deduse, prin excluderea acțiunilor arbitrare (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §83*).

Curtea a observat faptul că, în contextul normelor contestate, la adoptarea deciziilor privind aplicarea sancțiunilor disciplinare notarilor primatul aparține colegiului disciplinar (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §84*).

În vederea asigurării desfășurării unei proceduri disciplinare echitabile, Curtea a observat că legiutorul a statuat în lege că, în timpul examinării abaterii disciplinare, participarea notarului tras la răspundere disciplinară este obligatorie. Dacă notarul lipsește în mod nejustificat, colegiul disciplinar poate să decidă examinarea abaterii disciplinare în lipsa lui (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §86*).

Astfel, Curtea a reținut că organul profesional colegial, și nu ministrul justiției, evaluează în mod individual încălcările comise de către notari în exercițiul funcției. Concomitent, Curtea a menționat că suspendarea și retragerea licenței notarului constituie cele mai drastice sancțiuni și din acest considerent Colegiul disciplinar urmează să evalueze gradul de proporționalitate dintre gravitatea abaterii disciplinare și sancțiunea care urmează a fi aplicată, astfel încât să excludă sancționarea nejustificată a notarului (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §87*).

Curtea a notat că, potrivit Legii cu privire la notariat, ordinul cu privire la aplicarea sancțiunii disciplinare poate fi contestat în instanța de judecată (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §89*).

În cazul manifestării dezacordului cu actul emis de către ministrul justiției, acesta poate fi supus unui control judecătoresc, cu stabilirea tuturor garanțiilor procesuale pentru justițiabil (asigurarea principiului contradictorialității, egalității, disponibilității în drepturi) și a remediilor juridice efective împotriva actului administrativ contestat. În contextul acestor garanții, Curtea a menționat că, în condițiile Codului de procedură civilă și ale Legii cu privire la contenciosul administrativ, notarul este în drept de a solicita instanței dispunerea măsurii asiguratorii sub forma suspendării actului contestat (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §91*).

În pofida marjei de apreciere de care se bucură statul în reglementarea activității notariale, din moment ce suspendarea și retragerea licenței notarului este dată în competența colegiului disciplinar, mandatat prin lege, care decide în cadrul unei proceduri ce asigură respectarea garanțiilor procesuale, actul ministrului justiției fiind doar ulterior intervenției organului profesional și fiind pasibil de contestare în instanța de judecată, modul în care sunt expuse prevederile contestate nu lasă loc pentru o aplicare abuzivă și nu sunt contrare articolului 46 combinat cu articolul 54 din Constituție (*HCC nr. 15 din 20.06.2013, §93*).

2.9. Dreptul de petiționare

2.9.1. Examinarea petițiilor anonime

Articolul 52 din Constituție garantează dreptul cetățeanului de a se adresa autorităților publice prin intermediul petițiilor, formulate în numele semnatarului. De același drept se bucură și organizațiile legal constituite, care pot adresa petițiile doar în numele colectivelor pe care le reprezintă (*HCC nr. 25 din 17.09.2013* [\[30\]](#), §32).

Prevederea semnării obligatorii a petițiilor este consolidată de alin.(2) al art.10 din Legea nr. 190/1994, conform căruia petițiile care nu întrunesc condițiile enumerate la alin. (1) se consideră anonime și nu se examinează (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, §36*).

Totodată, prin excepție de la regula instituită, alineatul (2) al art. 10 prevede că petițiile anonime ce conțin informații referitoare la securitatea națională sau ordinea publică se remit spre examinare organelor competente (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, §37*).

Analizând normele contestate prin prisma prevederilor articolului 52 alin.(1) din Constituție, Curtea a reținut că norma constituțională oferă cetățeanului dreptul de a intra în relație directă cu autoritățile statului din propria inițiativă și posibilitatea de a-și apăra drepturile lezate (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, §39*).

Curtea a reținut că din redacția articolului 52 din Constituție rezultă cu claritate că orice petiție urmează a fi semnată, iar petiționarii trebuie să fie identificabili (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, §41*).

Analizând textual norma cuprinsă la articolul 52 alin. (1) din Constituție în corelație cu alte dispoziții constituționale, care pun în sarcina legislativului reglementarea anumitor drepturi și libertăți (ex.: articolele 17, 25, 45, 48, 50 etc.), Curtea a observat că utilizarea adverbului „numai” indică o restricție și exclude posibilitatea examinării petițiilor anonime (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, §42*).

În partea ce ține de protecția securității naționale și ordinii publice, invocată de autorități pentru justificarea instituirii excepției de examinare a unor petiții anonime, Curtea a reținut că, potrivit prevederilor procesual penale, modalitatea prin care organul de urmărire penală este solicitat să repare un drept încălcat prin infracțiune sau este informat despre săvârșirea unei infracțiuni este adresarea plângerii și, respectiv, a denunțului (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, §44*).

Astfel, art. 263 din Codul de procedură penală stabilește că atât plângerile, cât și denunțurile trebuie să cuprindă: numele, prenumele, calitatea și domiciliul petiționarului, descrierea faptei care formează obiectul plângerii sau denunțului, indicarea făptuitorului, dacă acesta este cunoscut, și a mijloacelor de probă (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, §45*).

Curtea a constatat că și în procedura penală legiuitorul a prevăzut obligativitatea semnării adresărilor către organele constatatoare (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, §46*).

În același timp, în scopul apărării ordinii de drept, art. 263 alin. (8) al Codului de procedură penală prevede posibilitatea organelor de urmărire penală de a se autosesiza în vederea începerii urmăririi penale, având la bază informații obținute inclusiv din plângerile și denunțurile anonime, fapt care însă nu poate fi calificat drept examinare a petițiilor (plângerilor și denunțurilor) anonime (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, §48*).

Curtea a menționat că prin stabilirea în lege a obligației autorităților competente de a examina petițiile anonime în cazul în care conțin informații referitoare la securitatea națională sau ordinea publică legiuitorul a depășit cadrul constituțional și, astfel, a modificat în fapt conținutul normei constituționale fără o revizuire a Constituției. Or, modul de redactare a articolului 52 din Constituție nu oferă Parlamentului o marjă de discreție, care i-ar permite să instituie excepții de la regula semnării petițiilor (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, §50*).

În lumina celor expuse, Curtea a reținut că textul constituțional nu instituie și nici nu protejează juridic un drept la petiționare anonimă, astfel, prevederile legale supuse controlului constituționalității constituie o încălcare a articolului 52 din Constituție (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, §51*).

III. Autoritățile publice

3.1. Organizarea și funcționarea Parlamentului

Curtea a reținut că, potrivit art. 2 din Constituție, suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite. Astfel, conform articolului 60 din Constituție, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*[\[31\]](#)).

Fiind expresia suveranității naționale, a voinței poporului - unicul titular al puterii politice, Parlamentului îi revine un rol deosebit în sistemul statal. De aceea și competențele sale trebuie să răspundă necesității de a crea condițiile necesare exprimării voinței poporului care l-a ales și pe care îl reprezintă direct și nemijlocit (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

3.1.1. Autonomia parlamentară

Curtea a reținut că, examinând autonomia regulamentară parlamentară, consacrată în art.64 alin. (1) din Constituție în comun cu alte prevederi legale, aceasta nu poate fi absolutizată, întrucât supremația Constituției reprezintă un principiu general, a cărui respectare este obligatorie, inclusiv pentru autoritatea legiuitoare, care nu poate adopta acte legislative și aproba reguli procedurale parlamentare contrare dispozițiilor sau principiilor Constituției. Autonomia parlamentară nu legitimează instituirea unor reguli care încalcă litera și spiritul Legii Supreme. Așadar, și reglementările cuprinse în Regulamentul Parlamentului trebuie să fie în concordanță cu prevederile constituționale (*HCC nr. 9 din 21.05.2013* [\[32\]](#), §54).

Totodată, Parlamentul în problemele și aspectele legate de organizarea și funcționarea sa internă, în privința cărora Constituția nu dispune, are libertatea să decidă în mod autonom, autonomie care se exercită prin voința majorității membrilor manifestată prin vot (*HCC nr. 9 din 21.05.2013*, §55).

3.1.2. Interimatul funcției de Președinte al Parlamentului

Curtea a reținut că adoptarea de către Parlament a unor norme prin care se instituie interimatul funcției de Președinte al Parlamentului în sine nu contravine normelor constituționale (*HCC nr. 9 din 21.05.2013*, §68).

Curtea a reținut că statutul Președintelui interimar al Parlamentului este diferit de cel al Președintelui titular al Parlamentului. Președintele interimar al Parlamentului are un statut provizoriu, prin instituirea interimatului urmărindu-se asigurarea continuității exercitării funcțiilor Parlamentului. Persoana care exercită interimatul funcției de Președinte al Parlamentului nu parcurge procedurile numirii în funcție inerente unui Președinte titular al Parlamentului (vot secret) și nici nu beneficiază de garanțiile exercitării funcției (revocarea prin votul secret a 2/3 din deputați). Astfel, dispozițiile constituționale enunțate exclud egalarea mandatului de Președinte al Parlamentului cu interimatul acestei funcții, prin care se asigură continuitatea exercitării funcțiilor Parlamentului, dar nu se pune începutul unui mandat deplin de Președinte al Parlamentului (*HCC nr. 9 din 21.05.2013*, §71).

Persoana care exercită interimatul funcției de Președinte al Parlamentului poate să preia doar atribuțiile funcționale ale titularului referitoare la ordonarea activității Parlamentului, prevăzute de Regulamentul Parlamentului, inclusiv semnarea legilor adoptate, convocarea și conducerea ședințelor Parlamentului (*HCC nr. 9 din 21.05.2013*, §72).

Atribuțiile exclusive ale Președintelui Parlamentului, stabilite prin Constituție, sunt *intuitu personae* și nu pot fi nici delegate, nici preluate și exercitate de persoana care exercită interimatul. Prin urmare, persoana care exercită interimatul funcției de Președinte al Parlamentului nu poate propune vicepreședinții Parlamentului (art. 64 alin. (3) din Constituție), nu poate asigura interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova (art. 91 din Constituție), nu poate propune Procurorul General sau revocarea acestuia (art. 125 din Constituție), nu poate propune președintele Curții de Conturi sau revocarea acestuia (art. 133 din Constituție) (*HCC nr. 9 din 21.05.2013*, §73).

Curtea a reiterat că normele și spiritul Constituției urmăresc să asigure continuitatea exercitării puterii de către instituțiile statului, constituite în conformitate cu prevederile Constituției, iar situațiile provizorii, precum interimatul, menite să evite crearea vidului de putere și să asigure organizarea mecanismelor de formare a instituțiilor funcționale plenipotențiare, trebuie să fie înlăturate cât mai curând posibil (*HCC nr. 9 din 21.05.2013*, §77).

Având în vedere întinderea atribuțiilor acordate, precum și lipsa unor norme imperative privind limitele temporale, Curtea a reiterat inadmisibilitatea permanentizării situațiilor de interimat, inclusiv al funcției de Președinte al Parlamentului (*HCC nr. 9 din 21.05.2013*, §78).

În același context, Curtea a reținut că, indiferent de circumstanțele care au determinat revocarea Președintelui Parlamentului, deputații au obligația imperativă de a se subordona Constituției și, pentru asigurarea funcționalității depline a instituțiilor statului, de a desfășura neîntârziat alegerile pentru funcția de Președinte titular al Parlamentului, în conformitate cu prevederile articolului 64 alin. (2) din Constituție (*HCC nr. 9 din 21.05.2013*, §79).

Curtea a reținut că, deși la data revocării Președintelui Parlamentului (25 aprilie 2013) Regulamentul Parlamentului nu cuprindea norme referitoare la posibilitatea vicepreședintelui de a exercita atribuțiile acestuia, inclusiv de a semna legile adoptate, în virtutea autonomiei regulamentare a Parlamentului și prin raportare la analogia legii, această competență putea fi exercitată de vicepreședintele Parlamentului, împuternicit în acest sens de deputați prin votul majorității, chiar și în lipsa unei norme legale exprese în Regulamentul Parlamentului (*HCC nr. 9 din 21.05.2013, §92*).

3.1.3. Dizolvarea Parlamentului

3.1.3.1. Temeiurile pentru dizolvarea Parlamentului

Articolul 85 din Constituție prevede în mod expres și exhaustiv cazurile și temeiurile pentru care Parlamentul poate fi dizolvat înainte de expirarea mandatului său, și anume imposibilitatea formării Guvernului sau blocarea procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni. În circumstanțele enunțate Parlamentul este dizolvat de către Președintele Republicii Moldova după consultarea fracțiunilor parlamentare (*HCC nr. 30 din 01.10.2013* [\[33\]](#)).

Curtea a reținut că sancțiunea constituțională aplicabilă Parlamentului - dizolvarea - se admite, conform procedurilor prevăzute de Constituție, în situațiile când organul legislativ și reprezentativ suprem nu-și mai poate exercita funcțiile și astfel nu mai poate exprima opinia alegătorilor. Din aceste considerente, în legătură cu disfuncția survenită, prin dizolvarea Parlamentului și desfășurarea alegerilor anticipate, alegătorilor li se oferă posibilitatea de a soluționa pe cale constituțională conflictul dintre autorități (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Totodată, prerogativa șefului statului de a dizolva Parlamentul constituie o garanție constituțională, care permite soluționarea și deblocarea unei crize instituționale (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a reiterat că unul dintre temeiurile de dizolvare a Parlamentului statuate la articolul 85 din Constituție, este imposibilitatea formării Guvernului (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a observat că articolul 85 cuprinde mai multe dispoziții privind imposibilitatea formării Guvernului de către Parlament, reflectate atât la alin. (1), cât și la alin. (2), dispoziții care urmează a fi analizate și interpretate cumulativ reieșind din voința legiuitorului constituant și în coroborare cu alte prevederi constituționale relevante în materie (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a reținut că prin imposibilitatea formării Guvernului urmează a se înțelege situația în care Parlamentul nu acordă sau nu poate acorda votul de încredere pentru investirea Guvernului (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a constatat că activitatea puterii legislative relaționează cu activitatea puterii executive, or, în caz contrar, ar lipsi organizarea executării legilor, iar cadrul legal adoptat nu și-ar produce efectele juridice depline. De asemenea, cei responsabili de actul guvernării ar fi lipsiți de un Program de guvernare (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Concomitent, Curtea a menționat că mecanismul constituțional reglementat de articolul 85, destinat a nu permite declanșarea unei crize parlamentare și a unui conflict între puterea legislativă și puterea executivă, ar fi lipsit de efect în lipsa unui termen cert, la expirarea căruia Parlamentul urmează a fi dizolvat (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Din rațiunile expuse mai sus, Curtea a reținut că termenul de 3 luni, prevăzut de alin.(1) al articolului 85, este un termen-limită de dizolvare a Parlamentului pentru ambele cazuri în care intervine o situație de criză sau conflict, și anume: imposibilitatea formării Guvernului sau blocarea

procedurii de adoptare a legilor (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Prin prisma normelor constituționale, Curtea a menționat că termenul începe a curge de la data apariției circumstanțelor ce au determinat necesitatea formării unui nou Guvern (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a reținut că stipularea termenului-limită de 3 luni pentru dizolvarea Parlamentului în cazul blocării procedurii de adoptare a legilor cu atât mai mult justifică necesitatea aplicării acestui termen în cazul imposibilității formării Guvernului. Or, un Guvern fără mandat, potrivit art. 103 alin. (2) din Constituție, îndeplinește numai funcțiile de administrare a treburilor publice (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

În același timp, Curtea a menționat că, în lipsa votului de încredere al Parlamentului pentru candidatul la funcția de Prim-ministru, intervine mecanismul constituțional cuprins la articolul 85 alin. (2) din Constituție, care statuează că: „Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură” (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a menționat că, potrivit acestei norme, Președintele Republicii Moldova poate dizolva Parlamentul, dacă acesta nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, doar în cazul când sunt întrunite cumulativ două condiții, și anume: 1) în termen de 45 de zile de la prima solicitare și 2) doar după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a reținut că termenul de 45 de zile statuat la articolul 85 alin. (2) nu este unul distinct de termenul de 3 luni cuprins la alin. (1) al aceluiași articol, primul fiind absorbit de ultimul (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Astfel, termenul de 3 luni este un termen general de formare a Guvernului, care curge indiferent de declanșarea procedurilor de formare a noului Guvern sau/și de efectuarea procedurilor prevăzute de alineatul (2) al articolului 85 din Constituție, include perioadele de consultare a fracțiunilor parlamentare și de efectuare a altor proceduri legale și constituie termenul-limită pentru formarea noului Guvern (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Totodată, termenul de 45 de zile este termenul în care Președintele poate dizolva Parlamentul, dacă în cadrul acestuia a fost respinsă cel puțin o candidatură, suplimentar primei candidaturi desemnate (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a conchis că sintagma constituțională „*cel puțin două solicitări de investitură*” permite șefului statului să desemneze mai mult decât doi candidați pentru funcția de Prim-ministru, însă termenele de desemnare a candidaților, precum și solicitările de acordare a votului de încredere, indiferent de numărul lor, nu pot depăși termenul-limită de 3 luni, prevăzut de alin. (1) al articolului 85 din Constituție (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

În același timp, Curtea a menționat că, întrucât prevederile constituționale nu indică în mod expres termenul în care Președintele urmează să facă prima desemnare a candidatului la funcția de Prim-ministru, în cadrul termenului general de 3 luni, Președintele urmează să țină cont de termenul constituțional pus la dispoziția candidatului desemnat la funcția de Prim-ministru pentru a cere Parlamentului acordarea votului de încredere (15 zile - articolul 98 alin. (2) din Constituție) (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

3.1.3.2. Obligația șefului statului de a dizolva Parlamentul în condițiile prevăzute de

articolul 85 din Constituție

Curtea a menționat că, în ansamblul său, articolul 85 are calitatea de a fi un mecanism de echilibrare a puterilor, mecanism care se aplică în scopul evitării sau depășirii unei crize parlamentare sau a unui conflict între puterea legislativă și puterea executivă (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a constatat că dreptul discreționar al șefului statului de a dizolva sau de a nu dizolva Parlamentul în cazul neacceptării votului de încredere pentru formarea Guvernului intervine după expirarea a 45 de zile de la prima solicitare și respingerea a cel puțin două solicitări de investitură până la expirarea termenului de trei luni (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

În cazul în care Parlamentul nu a reușit să investească Guvernul în termen de 3 luni, șeful statului este obligat să dizolve Parlamentul, astfel dreptul său discreționar de a dizolva Parlamentul se transformă în obligație, impusă de voința legiuitorului constituent. Or, din conținutul colaborării și controlului reciproc între puterea legislativă și puterea executivă reiese că sarcina șefului statului este de a depăși criza politică și conflictul declanșat între puteri, dar nu de a menține situația de criză pentru un termen indefinit, fapt ce nu corespunde intereselor generale ale cetățenilor, titulari ai suveranității naționale (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a reiterat că, indiferent de circumstanțele care au determinat lipsa votului de încredere, eșuarea formării noului Guvern în termen de 3 luni duce inevitabil la dizolvarea Parlamentului. Un guvern demisionar cu un prim-ministru interimar nu poate perpetua în timp (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a observat că prin dispozițiile articolului 85 alin. (1) și (2) din Constituție se urmărește asigurarea funcționalității organelor constituționale ale statului, iar prin dreptul Președintelui de a dizolva Parlamentul se evită obstrucționarea activității unei puteri în stat (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Totodată, având în vedere principiul unității materiei constituționale, obligația Președintelui de a dizolva Parlamentul este necesar a fi realizată cu respectarea prevederilor articolului 85 alin.(3) din Constituție, potrivit căruia în cursul unui an Parlamentul poate fi dizolvat o singură dată. De asemenea, potrivit alin. (4), Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui Republicii Moldova, cu excepția cazului prevăzut de art. 78 alin. (5), și nici în timpul stării de urgență, de asediu sau de război (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

3.1.3.3. Dreptul de sesizare a Curții Constituționale asupra circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului

Conform articolului 135 din Constituție, constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului este o prerogativă exclusivă a Curții Constituționale (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Totodată, în contextul articolelor 78 și 85 din Constituție, doar Președintele Republicii Moldova dispune de dreptul și, în același timp, de obligația de a dizolva Parlamentul în cazul survenirii circumstanțelor respective (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Curtea a reținut că Președintele, în baza avizului Curții Constituționale privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului, adoptat la sesizare, în conformitate cu articolul 135 alin.(1) lit.f) din Constituție, are obligația de a emite decretul privind dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei alegerilor anticipate în termenele prevăzute de art.76 alin.(3) din Codul electoral (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

Astfel, deoarece, conform prevederilor constituționale, Președintele Republicii Moldova este unicul subiect investit cu dreptul de a dizolva Parlamentul, sesizarea Curții Constituționale privind aprecierea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului devine un drept exclusiv al acestuia (*HCC nr. 30 din 01.10.2013*).

3.1.4. Adoptarea hotărârilor Parlamentului

Curtea a reținut că, pentru adoptarea unei hotărâri de Parlament, în cazul în care Constituția sau alte legi speciale nu prevăd altfel, este necesar votul majorității deputaților prezenți la ședință (*HCC nr. 21 din 25.07.2013* [\[34\]](#), §103).

Curtea a observat că Regulamentul Parlamentului nu prevede verificarea prezenței deputaților pe parcursul ședinței, ci doar înregistrarea lor la începutul ședinței. Curtea a conchis că prevederile regulamentare nu cuprind un mecanism de verificare a prezenței deputaților

la ședință, ceea ce generează insecuritate juridică [...] (*HCC nr. 21 din 25.07.2013*, §107).

Astfel, având în vedere prevederile legale existente, Curtea a reținut că, întrucât doar la începutul ședinței se efectuează procedura de înscriere pe lista de prezență, se prezumă că numărul deputaților prezenți la ședință pentru votarea unei hotărâri poate varia pe parcurs, fapt ce se răsfrânge asupra numărului de voturi calificate de către Parlament ca exprimând majoritatea (*HCC nr. 21 din 25.07.2013*, §108).

3.1.5. Controlul parlamentar

Organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului este Parlamentul (art. 60 din Constituție) (*HCC nr. 29 din 23.09.2013* [\[35\]](#), §64).

Ca reprezentant al poporului, Parlamentul este abilitat cu funcția de control și informare a poporului despre modul de realizare a prerogativelor puterii poporului (*HCC nr. 29 din 23.09.2013*, §65).

Controlul parlamentar reprezintă o necesitate imperioasă, prin intermediul căreia se evaluează modul în care opțiunea politică se transformă într-o decizie normativă, care se aplică imediat ori treptat în viața socială (*HCC nr. 29 din 23.09.2013*, §66).

Fiind o expresie a funcției Parlamentului în cadrul democrației constituționale, controlul parlamentar se efectuează prin diverse mijloace (*HCC nr. 29 din 23.09.2013*, §67).

Scopul oricărui control parlamentar este de a verifica actele și acțiunile exponentilor puterii executive sub aspectul conformității cu legea, respectării drepturilor și libertăților omului, precum și al corespunderii cu interesul general al societății (*HCC nr. 29 din 23.09.2013*, §68).

Curtea a subliniat că Parlamentul nu are dreptul să se erijeze în instanța de judecată prin faptul pronunțării asupra unor elemente ce sunt verificate doar în cursul derulării procedurilor judiciare de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală. În același sens, politicienii (deputații) trebuie să se abțină de a da ordine justiției sau de a crea impresia că pot da ordine justiției, de a critica magistrații și de a nu se supune hotărârilor judecătorești. Ei sunt datori să protejeze independența justiției și să contribuie la întărirea încrederii publicului în justiție. Este inadmisibil pentru politicienii (deputați) să folosească justiția drept miză în conflictele politice (*HCC nr. 29 din 23.09.2013*, §86).

Curtea a menționat că orice dispoziție regulamentară care implică posibilitatea citării unui judecător, procuror în fața unei comisii parlamentare de anchetă încalcă evident dispozițiile

constituționale care statuează separația puterilor în stat, independența judecătorilor și procurorilor și supunerea lor numai legii (*HCC nr. 29 din 23.09.2013, §91*).

Curtea a reținut că este un drept *discreționar* al exponenților autorității judecătorești de a depune declarații în fața comisiei de anchetă. În mod excepțional, aceștia pot participa în calitate de invitați la comisiile parlamentare atunci când este necesară clarificarea unor aspecte de natură tehnică sau a unor informații de interes public, care nu implică elucidarea aspectelor procesuale privind derularea unor cauze aflate pe rol (*HCC nr. 29 din 23.09.2013, §92*).

Astfel, potrivit naturii lor juridice, comisiile de anchetă nu au caracter jurisdicțional, iar conform art. 36 alin. (4) din Regulamentul Parlamentului, acestea nu pot susține urmărirea penală efectuată în condițiile legii de organele de urmărire penală și instanțele judecătorești, fapt ce exclude încălcarea articolului 115 alin. (3) al Constituției (*HCC nr. 29 din 23.09.2013, §98*).

Curtea a reținut că, reieșind din prevederile art. 36 alin. (1) - (2) din Regulamentul Parlamentului, este inadmisibil a cita persoane bănuite sau învinuite în dosarele penale și a le audia în cadrul comisiei de anchetă referitor la circumstanțele ce stau la baza acuzației penale. În caz contrar, există pericolul afectării dreptului la tăcere, protejat de articolul 6 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, și, implicit, a prezumției nevinovăției, prevăzute la articolul 21 din Constituție (*HCC nr. 29 din 23.09.2013, §117*).

Curtea a subliniat că, în contextul celor menționate *supra*, comisiile parlamentare de anchetă au scopul de a constata existența sau inexistența faptelor, însă fără a stabili (cu certitudine) răspunderea contravențională, materială, disciplinară sau penală a vreunei persoane (*HCC nr. 29 din 23.09.2013, §118*).

Așadar, comisiile parlamentare de anchetă nu au abilitarea constituțională sau regulamentară de a se pronunța asupra vinovăției sau nevinovăției unei persoane, ele fiind expresia controlului parlamentar. Concluziile comisiilor de anchetă nu pot conține formulări din care să se poată eventual deduce vinovăția persoanei în materie penală (*HCC nr. 29 din 23.09.2013, §119*).

În același timp, Curtea a subliniat că sunt inadmisibile orice declarații publice (sau făcute în alt mod) prin care se aduc unor persoane concrete acuzații grave, care nu sunt probate în cadrul unor proceduri strict reglementate de lege (*HCC nr. 29 din 23.09.2013, §121*).

3.2. Atribuțiile Guvernului

3.2.1. Atribuțiile Guvernului demisionat

Conform procedurilor constituționale, Guvernul, ca exponent al puterii executive, este opera comună a legislatorului, ca autoritate reprezentativă supremă, căreia poporul i-a delegat cea mai înaltă valoare - suveranitatea și puterea de stat (art.2 din Constituție) - și a șefului de stat, ca garant al suveranității (art.77 din Constituție) (*HCC nr.7 din 18.05.2013* [\[36\]](#), §106).

Astfel, numai având mandatul acordat de Parlament, Guvernul poate exercita atribuțiile de putere executivă, care, în ultimă instanță, se reduc la procesul de executare a legilor adoptate de același Parlament (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §107*).

Guvernul, ca structură centrală în rândul autorităților executive, este opera Parlamentului, existența sa se bazează pe trei componente esențiale: programul de guvernare, procedura de investire și încrederea acordată de Parlament. În cazul lipsei uneia din aceste componente, legitimitatea și ponderea structurii guvernamentale devine incertă (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §109*).

În acest context, Curtea a reținut că un Guvern demisionar continuă să administreze treburile publice în așteptarea unui nou Guvern, care să fie plenipotențiar. Aceasta înseamnă că Guvernul demisionar exercită doar o parte limitată a puterii, el „administrează”, și nu „guvernează” (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §111*).

Administrarea treburilor publice se referă la deciziile zilnice, curente ale Guvernului, care sunt necesare funcționării neîntrerupte a serviciului public. Această activitate se reduce la faptul că, în așteptarea finalizării negocierilor pentru formarea unei noi echipe guvernamentale, să se evite o lipsă totală a puterii executive, care este una operativă și vitală pentru necesitățile societății (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §112*).

În acest sens, administrarea treburilor publice de către un Guvern demisionar vizează trei categorii: (1) treburile banale, uzuale, care permit statului să funcționeze; (2) treburile în curs, care au fost începute atunci când Guvernul era plenipotențiar și care trebuie finalizate; (3) treburile urgente, care trebuie în mod imperativ să fie soluționate pentru a evita pericole foarte grave pentru stat și cetățeni, pentru viața economică și socială (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §113*).

Guvernul care administrează treburile publice nu poate să-și asume inițiative politice importante a fortiori în privința unor chestiuni care au provocat dificultăți înainte de demisia sa sau au determinat în final această demisie. Sunt excluse, în special, deciziile care ar putea ulterior angaja durabil linia politică a viitorului Guvern. În această ordine de idei și în corespundere cu practica altor state în situații similare, spre exemplu, un Guvern demisionar poate pregăti proiectul bugetului anual, însă acesta nu ar trebui prezentat Parlamentului pentru adoptare decât de către un Guvern plenipotențiar, care va avea responsabilitatea de a-l executa. Acesta este unul din pilonii dreptului constituțional. Problema majoră constă în faptul că o prerogativă fundamentală a unui Guvern plenipotențiar este anume elaborarea bugetului (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §114*).

Acordarea unor atribuții excesive unui Guvern demisionar constituie un pericol evident pentru exercițiul democrației (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §118*).

Reducerea funcțiilor Guvernului demisionar la administrarea treburilor publice, de care acesta să poată face uz în mod liber în scopul asigurării continuității serviciilor publice, este, în același timp, o limită care i se impune - *capitis diminutio*, încălcarea căreia poate conduce la o sancțiune jurisdicțională. Această limitare a puterilor Guvernului demisionar este un principiu general al dreptului (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §119*).

Din aceleași considerente, marja de manevră a Guvernului demisionar este limitată în privința numirii funcționarilor, inițierii de noi reforme și a altor acțiuni importante, care rămân suspendate odată cu lipsirea Guvernului de mandatul deplin. În acest context, spiritul Constituției obligă actorii politici să desfășoare activitățile într-o astfel de manieră, încât perioada interimatului să fie redusă la maximum (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §120*).

3.2.2. Statutul Prim-ministrului interimar

Curtea a reținut că Prim-ministrul interimar are un statut provizoriu, instituit de constituentă (1) „până la formarea noului Guvern” (imposibilitate definitivă) sau (2) până când „Prim-ministrul își reia activitatea în Guvern” (imposibilitate temporară) [art.101 din Constituție], funcția sa de bază fiind, după caz, (viceprim-)ministru sau alt membru al Guvernului. Pentru exercitarea funcției de Prim-ministru el nu are mandatul Parlamentului. În context Curtea a reținut că prin instituirea interimatului se urmărește asigurarea continuității exercitării atribuțiilor Prim-ministrului, care, în virtutea caracterului lor special, nu permit intermitențe (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §59*).

Pentru persoana care asigură interimatul funcției de Prim-ministru Constituția nu a reglementat astfel de condiții, ceea ce, de asemenea, denotă statutul diferit al titularului acestei funcții (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §62*).

Articolul 98 alin. (5) din Constituție prevede că Guvernul își exercită atribuțiile din ziua depunerii jurământului de către membrii lui în fața Președintelui Republicii Moldova. Așadar, mandatul Prim-ministrului curge de la data depunerii jurământului, după desfășurarea procedurilor numirii Guvernului în condițiile stipulate de prevederile articolului 98 alin.(1) - alin.(4) din Constituție (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §64*).

Faptul că pentru Prim-ministrul titular acordarea încrederii comportă un caracter special rezultă și din efectele încetării mandatului acestuia, or, demisia sa antrenează demisia întregului

Guvern (art.101 alin.(3) din Constituție) (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §65*).

Procedurile descrise nu se aplică în cazul persoanei care asigură interimatul funcției de Prim-ministru. Astfel, mandatul Prim-ministrului se exercită ca urmare a voinței Parlamentului, organul reprezentativ suprem al poporului, iar interimatul se asigură în baza prevederilor constituționale cuprinse în articolul 101 alin. (2) din Constituție corelate cu articolul 103 (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §66*).

Dispozițiile constituționale enunțate exclud egalarea mandatului de Prim-ministru cu interimatul acestei funcții, prin care se asigură continuitatea exercitării atribuțiilor Guvernului în exercițiu, în special, se asigură conducerea Guvernului pentru exercitarea funcției de administrare a treburilor publice, și nu se pune începutul unui mandat deplin de Prim-ministru (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §67*).

Curtea a reținut că interimatul reprezintă o situație tranzitorie, menită să asigure prompt continuitatea activității Guvernului la administrarea treburilor publice. Având în vedere ansamblul atribuțiilor Președintelui în sfera puterii executive, dar și ținând cont de faptul că Guvernul este rezultatul votului de investitură acordat de Parlament, Președintele nu este obligat să consulte fracțiunile parlamentare la desemnarea Prim-ministrului interimar (*HCC nr.4 din 22.04.2013* [\[37\]](#), §103).

3.2.3. Atribuțiile Prim-ministrului interimar

Curtea a reținut că votul de încredere este acordat de către Parlament nu numai echipei guvernamentale, ci și programului de activitate al Guvernului, elaborat pentru durata întregului mandat, și echivalează cu acordarea mandatului de către Parlament. De aici se prezumă că acest program este sarcina și responsabilitatea întregii componente a Guvernului și a Parlamentului, care-l aprobă prin votul de încredere. Mai mult ca atât, din dispozițiile art.98 alin.(2) și (3) din Constituție rezultă prioritatea programului de activitate asupra listei Guvernului. Or, nu programul de activitate se întocmește după capacitățile membrilor Guvernului, ci candidaturile membrilor Guvernului sunt selectate în corespundere cu necesitățile de îndeplinire a programului. Toate aceste circumstanțe impun un principiu esențial aplicabil Guvernului - principiul integrității echipei guvernamentale (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §80*).

Curtea a dedus importanța menținerii echipei guvernamentale pe toată durata mandatului acordat de Parlament. Concluzia în cauză se cristalizează și din prevederile art.103 alin.(1) din Constituție, conform cărora odată cu încetarea mandatului Parlamentului încetează și mandatul Guvernului (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §82*).

Adițional, Curtea a remarcat faptul că regula este răspunderea colectivă și solidară a miniștrilor, răspunderea individuală fiind excepțională. Remanierea, prin natura sa, presupune un act individual, care are drept obiectiv operarea unor schimbări de cadre ce răspund cerinței de a păstra controlul parlamentar asupra Guvernului, fără a-l răsturna, deci, păstrând stabilitatea guvernamentală.

Astfel, remanierea guvernamentală prevăzută de articolul 98 alin.(6) din Constituție vizează sensul strict al noțiunii de mandat, așa cum decurge din art.98 alin.(1)-(4) coroborat cu art.103 din Constituție. În acest context, revocarea unui ministru deja demis este un nonsens juridic (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §83*).

Curtea a reținut că, în condițiile în care atât Președintele țării, cât și Guvernul sunt autorități ce constituie emanația Parlamentului, Președintele nu poate opera remanieri guvernamentale la propunerea unei persoane care nu a fost investită prin votul de încredere al Parlamentului în calitate de Prim-ministru și care, deci, nu a format lista Guvernului acreditată cu acest vot, pe care urmărește să o modifice (*HCC nr.7 din 18.05.2013, §87*).

Mai mult, Legea Supremă prevede prelungirea mandatului Guvernului doar în partea ce ține de «administrarea treburilor publice». Astfel, în cazul unui Guvern demisionar, a fortiori, mandatul Prim-ministrului interimar este circumscris mandatului restrâns al Guvernului demisionar din care face parte. În baza acestor constatări, Prim-ministrului interimar nu-i pot fi acordate atribuții

identice cu cele ale Prim-ministrului titular în domeniul remanierilor guvernamentale (HCC nr.7 din 18.05.2013, §90).

Curtea a reținut că, spre deosebire de Prim-ministrul titular, care poartă răspundere în fața Parlamentului pentru întreaga echipă guvernamentală, pe care de altfel a alcătuit-o, Prim-ministrul interimar al unui Guvern demis nu mai poartă această responsabilitate (HCC nr.7 din 18.05.2013, §91).

În acest context, Curtea Constituțională a subliniat că într-un stat de drept este inadmisibilă adoptarea de norme ce ar permite permanentizarea unei guvernări în condiții de interimat. Dimpotrivă, toate normele și acțiunile autorităților publice trebuie să fie direcționate în vederea desemnării în cel mai scurt termen a demnitarilor titulari, ce și-ar asuma responsabilitatea deplină pentru actul guvernării (HCC nr.7 din 18.05.2013, §94).

În același context, pentru elucidarea importanței funcției și înaltei responsabilități a Prim-ministrului pentru actul guvernării, Curtea a menționat că, în temeiul normelor constituționale, Prim-ministrul este al doilea în ordinea succesiunii la exercitarea interimatului în cazul vacanței funcției de Președinte, după Președintele Parlamentului. Având în vedere diferența între interimar și titular, Prim-ministrul interimar este astfel exclus de la soluționarea acestei eventuale situații excepționale (HCC nr.7 din 18.05.2013, §97).

3.3. Numirea și eliberarea persoanelor cu funcții de demnitate publică

Curtea a reținut că articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție abilitază instanța de jurisdicție constituțională cu controlul constituționalității tuturor actelor adoptate de Parlament, fără a face distincție între actele normative și cele individuale. (HCC nr.27 din 20.09.2013[38], §38)

Curtea a relevat că stipularea în Constituție a procedurii de numire a membrului Curții de Conturi constituie o garanție a independenței acestuia și a exercitării cu imparțialitate a atribuțiilor ce-i revin conform Legii Curții de Conturi (HCC nr.27 din 20.09.2013, §49).

Totodată, Curtea a reținut că membrii Curții de Conturi sunt independenți în exercitarea mandatului și inamovibili pe durata acestuia. Ei dețin funcții de demnitate publică prin numire. Membrii Curții de Conturi, odată cu numirea în funcție, obțin calitatea de auditori publici, pe durata mandatului (HCC nr.27 din 20.09.2013, §50).

Având în vedere rolul Curții de Conturi, în general, și atribuțiile funcționale ale membrilor, în special, Curtea a considerat extrem de necesară asigurarea independenței și inamovibilității acestora pe durata mandatului în vederea evitării subordonării politicului. Inamovibilitatea, ca și stabilitatea, este instituția pe care legea a prevăzut-o în nevoia de a găsi un instrument care să stopeze amestecul politicului în administrație (HCC nr.27 din 20.09.2013, §60).

În scopul garantării independenței persoanei ce exercită o funcție de demnitate publică, normele constituționale și legale impun respectarea termenului mandatului. De regulă, destituirea presupune o procedură mai complicată decât numirea în funcție sau cel puțin una echivalentă. Procedura de destituire este expres stipulată de lege pentru membrii Curții de Conturi (HCC nr.27 din 20.09.2013, §65).

În context, Curtea a constatat că revocarea din funcție a membrului Curții de Conturi a avut loc cu eludarea normelor legale în acest sens, fiind adoptată cu existența în acest sens a propunerii Președintelui Curții de Conturi, însă fără a fi respectate cerințele legale (HCC nr.27 din 20.09.2013, §71).

Articolul 22 alin.(3) din Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică stipulează că în cazul demnitarului numit încetarea înainte de termen a mandatului are loc prin revocarea sau, după caz, eliberarea din funcție a demnitarului în temeiul actului administrativ al autorității care l-a numit în funcție. Iar potrivit alin.(4) al aceluiași articol, dispozițiile alin. (3) nu se aplică demnitarilor pentru care legea specială ce reglementează activitatea acestora prevede o altă procedură de încetare a mandatului înainte de termen (HCC nr. 28 din 20.09.2013[39], §61).

Curtea a reținut că prevederile articolului 22 din Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nu sunt relevante pentru a elibera din funcție un director general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică, deoarece activitatea acestuia, organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică sunt reglementate prin lege specială, care prevede o altă procedură de încetare a mandatului înainte de termen (HCC nr. 28 din 20.09.2013, §62).

În conformitate cu articolul 4² alin. (6) din Legea cu privire la energetică, funcția de director al Consiliului de administrație încetează prin demisie sau eliberare din funcție. Directorul poate fi eliberat din funcție de către Parlament în cazul: pierderii cetățeniei Republicii Moldova; imposibilității exercitării funcției din motive de sănătate; alegerii în altă funcție; condamnării pentru savârșire de infracțiuni cu intenție și/sau condamnării la privațiune de libertate prin hotărâre irevocabilă a instanței de judecată; rămânerii definitive a actului de constatare prin care s-a stabilit emiterea/adoptarea de către acesta a unui act administrativ sau încheierea unui act juridic cu încălcarea dispozițiilor legale privind conflictul de interese; aflării în incompatibilitate, fapt stabilit prin actul de constatare rămas definitiv (HCC nr. 28 din 20.09.2013, §65).

Această rigiditate decurge din rațiunea asigurării independenței persoanei față de acei care au votat pentru alegerea sau numirea sa (HCC nr. 28 din 20.09.2013, §66).

Din normele constituționale și legale, Curtea a conchis că actul contestat, fiind adoptat de Parlament la propunerea Președintelui Parlamentului, sub formă de hotărâre, nu corespunde cerințelor prevăzute de articolele 66 lit.j) din Constituție și 42 din Legea cu privire la energetică. Or, potrivit normei constituționale, Parlamentul alege și numește persoane oficiale de stat, în cazurile prevăzute de lege, ceea ce urmează a fi înțeles și în condițiile prevăzute de lege (HCC nr. 28 din 20.09.2013, §67).

Curtea a reținut că revocarea din funcția de director general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică poate fi dispusă numai de către autoritatea care l-a numit, și anume Parlamentul, iar cazurile și condițiile revocării sunt cele prevăzute exhaustiv de Legea cu privire la energetică. Astfel, în acest sens competența Parlamentului, conferită prin lege, nu este una discreționară (HCC nr. 28 din 20.09.2013, §68).

Curtea a constatat că revocarea din funcția de director general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică a avut loc cu eludarea normelor constituționale, fiind adoptată cu existența în acest sens a propunerii Președintelui Parlamentului, însă fără a fi respectate cerințele legale (HCC nr. 28 din 20.09.2013, §69).

3.4. Administrația publică locală

3.4.1. Principiile de bază ale administrației publice locale

Un element de bază al regimului constituțional îl constituie administrația publică locală. Fiind chemată să soluționeze problemele de interes local, ea joacă un rol important în dezvoltarea unităților administrativ-teritoriale și în asigurarea activității serviciilor publice (HCC nr. 19 din 09.07.2013 [40], §39).

Curtea a subliniat că principiul autonomiei locale ocupă un loc central între celelalte principii pe care se întemeiază administrația publică locală. Conținutul său complex reprezintă chintesența întregii activități a administrației publice din unitățile administrativ-teritoriale (HCC nr.10 din 23.05.2013 [41], §51).

Prin autonomie locală se înțelege dreptul și capacitatea efectivă a colectivităților locale de a rezolva și a gira în cadrul legii, sub propria lor răspundere și în favoarea populației locale, o parte importantă din treburile publice (HCC nr.10 din 23.05.2013, §52).

Curtea a reținut că principiul autonomiei locale nu presupune totala independență și competența exclusivă a autorităților publice din unitățile administrativ-teritoriale, acestea fiind obligate să se supună reglementărilor legale general valabile pe întreg teritoriul țării și dispozițiilor

legale adoptate pentru protejarea intereselor naționale (*HCC nr.10 din 23.05.2013, §59*).

3.4.2. Statutul alesului local

Curtea a reținut că determinarea unui statut pentru aleșii locali rezultă din necesitatea exercitării eficiente a atribuțiilor acestora în cadrul realizării puterii locale. Un statut specific al aleșilor locali trebuie să asigure, potrivit prevederilor art.7 din Carta Europeană, liberul exercițiu al mandatului lor (*HCC nr. 19 din 09.07.2013, §47*).

La fel, Curtea a menționat că, potrivit art. 7 alin. (3) al *Cartei Europene a Autonomiei Locale*, funcțiile și activitățile incompatibile cu mandatul de ales local urmează a fi stabilite prin lege (*HCC nr. 19 din 09.07.2013, §48*).

În context, Curtea a reținut că noțiunea de „administrație publică locală” derivă din conceptul constituțional mai larg al puterii de stat. Or, anume prin conținutul acesteia, reprezentanții acestei administrații sunt învestiți cu drepturi necesare realizării sarcinilor mandatului lor electiv (*HCC nr. 19 din 09.07.2013, §51*).

Prin urmare, Curtea a evidențiat că orice exercitare a puterii de stat prin intermediul mandatarilor săi, inclusiv prin instituțiile electiv locale, se realizează în limita principiilor imperative expuse în normele constituționale (*HCC nr. 19 din 09.07.2013, §52*).

Raportate la principiul separării puterilor în stat, Curtea a relevat că autoritățile publice locale (deliberative și executive) trebuie să-și desfășoare activitatea în strictă concordanță cu rigorile constituționale, nici una nu este în drept să comită imixțiuni sau să-și aroge atribuțiile celorlalte puteri (*HCC nr. 19 din 09.07.2013, §62*).

Concluzionând, Curtea a reținut că interdicțiile cuprinse în prevederile art.7 lit.c) și lit.d) din Legea nr.768-XIV din 2 februarie 2000 privind statutul alesului local nu încalcă dreptul de a fi ales și nu aduce atingere autonomiei locale, ci reglementează condițiile în care alesul local poate să-și exercite funcția, în vederea asigurării obiectivității în exercitarea mandatului, precum și al excluderii abuzurilor și a conflictelor de interese (*HCC nr. 19 din 09.07.2013, §67*).

Concomitent, Curtea a observat că Legea nr.168 din 11 iulie 2012 nu cuprinde dispoziții finale și tranzitorii în care să se indice modalitatea de intrare în vigoare și de punere în aplicare a noilor reglementări. Astfel, Curtea a menționat că având în vedere art. 76 din Constituție, în lipsa unor dispoziții finale, noile prevederi ale art. 7 alin.(l) lit. c) și lit. d) din Legea nr.768-XIV din 2 februarie 2000 privind statutul alesului local intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova (14 septembrie 2012) și sunt aplicabile raporturilor juridice apărute ulterior (*HCC nr. 19 din 09.07.2013, §70-71*).

În contextul celor relatate, Curtea a reținut că prevederile legale contestate, care stabilesc incompatibilitățile mandatului alesului local, nu aduc atingere drepturilor aleșilor locali, care și-au obținut mandatul în urma alegerilor locale desfășurate până la data intrării în vigoare a Legii nr.168 din 11 iulie 2012 pentru modificarea Legii nr.768-XIV din 2 februarie 2000 privind statutul alesului local - 14 septembrie 2012, precum și drepturilor candidaților supleanți, prevederile având efect ulterior adoptării legii (*HCC nr. 19 din 09.07.2013, §73*).

3.4.3 Obligațiile administrației publice locale în domeniul învățământului

Politica în sfera învățământului se stabilește de către stat. Statul are obligația de a decide asupra programului și modului în care se realizează educația, nivelului până la care educația este obligatorie și faptului că educația unei persoane depinde de anumite calități ale acesteia (*HCC nr.10 din 23.05.2013, §67*).

Astfel, Curtea subliniază că, fiind de competența exclusivă a statului, domeniul educației nu poate fi descentralizat și dat în competența proprie a autorităților administrației publice locale. Către administrația publică locală pot fi delegate, prin lege, doar unele competențe, cu asigurarea finanțării adecvate a acestora (*HCC nr.10 din 23.05.2013, §70*).

Astfel, statul are dreptul și obligația de a stabili căile, conținutul și standardele ce urmează să asigure realizarea optimă a dreptului la învățatură (*HCC nr.10 din 23.05.2013, §71*).

Curtea Constituțională a considerat că atribuirea prin lege autorităților administrației publice locale de nivelul al doilea a dreptului de a decide, în coordonare cu Ministerul Educației, chestiunile privind înființarea, reorganizarea sau lichidarea instituțiilor de stat de învățământ primar, gimnazial, liceal și extrașcolar constituie un act de delegare a competențelor statului către aceste autorități (*HCC nr.10 din 23.05.2013, §83*).

Curtea subliniază, coordonarea de către legislativ a activității autorităților administrației publice locale în anumite domenii, în interesele generale ale statului, nu vine în contradicție cu principiul autonomiei locale, aceasta fiind o măsură necesară într-o societate democratică (*HCC nr.10 din 23.05.2013, §87*).

Principiul consultării cetățenilor în probleme locale de interes deosebit vine să confirme construcția și funcționarea administrației publice locale pe principii democratice, iar rezultatele consultării pot fi atât obligatorii, cât și facultative (*HCC nr.10 din 23.05.2013, §94*).

3.5. Autoritatea judecătorească

3.5.1. Statutul judecătorului

3.5.1.1. Independența judecătorului

Curtea a reținut că dispozițiile constituționale privind separația puterilor în legislativă, executivă și judecătorească (art.6), privind independența, imparțialitatea și inamovibilitatea judecătorilor instanțelor judecătorești (art.116 alin.(1)), privind stabilirea prin lege organică a organizării instanțelor judecătorești, a competenței acestora și a procedurii de judecată (art.115 alin.(4)) definesc statutul juridic al judecătorului în Republica Moldova și consacră justiția ca o ramură a puterii în stat independentă și imparțială (*HCC nr. 21 din 25.07.2013*[\[42\]](#), §60).

În același sens, dispozițiile articolelor 114 și 116 alin. (1) din Constituție consacră principiul independenței judecătorilor, fără de care nu se poate vorbi de o activitate autentică de înfăptuire a justiției. Realizarea principiului independenței judecătorului, pus la baza autonomiei puterii judecătorești, se asigură prin procedura de înfăptuire a justiției, precum și prin modul de numire, suspendare, demisie și eliberare din funcție a judecătorului (*HCC nr. 21 din 25.07.2013, §63*).

În mecanismul statal de apărare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului un factor de primă importanță îl constituie buna funcționare a autorităților judecătorești. Protecția judiciară efectivă și completă se poate realiza doar în condițiile unei adevărate independențe a autorității judecătorești, în special a judecătorului – exponent al puterii judecătorești. Acest fapt impune asigurarea autonomiei și independenței puterii judecătorești, reglementarea constituțională a limitelor și principiilor activității sale (*HCC nr. 22 din 05.09.2013*[\[43\]](#), §45).

Independența justiției este o condiție obligatorie pentru existența statului de drept și o garanție fundamentală a unui proces echitabil. Această independență urmează a fi asigurată de către stat (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §49*).

Independența judecătorului este un element esențial al statutului juridic și condiția principală a autonomiei autorității judecătorești. Corelația dintre principiul independenței justiției și principiul independenței judecătorului determină, de fapt, caracterul echitabil și democratic al exercitării justiției într-un stat de drept (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §51*).

Curtea a menționat că judecătorii trebuie să beneficieze de libertate neîngrădită pentru a soluționa cauzele în mod imparțial, potrivit convingerilor lor și propriului mod de interpretare a

faptelor, precum și în conformitate cu prevederile legale în vigoare (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §52*).

Independența puterii judecătorești are atât o componentă obiectivă - caracteristică indispensabilă a puterii judecătorești, cât și o componentă subiectivă, care privește dreptul persoanei de a i se stabili drepturile și libertățile de către un judecător independent. Fără judecători independenți, nu se poate vorbi despre o veritabilă garantare a drepturilor și libertăților. În consecință, independența justiției nu este un scop în sine, nu este un privilegiu personal al judecătorului, ci este o garanție împotriva presiunilor exterioare la luarea deciziilor, fiind justificată de necesitatea de a permite judecătorilor să-și îndeplinească rolul lor de gardieni ai drepturilor și libertăților omului (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §53*).

Principiul independenței judecătorilor presupune că judecătorii trebuie să ia decizii în deplină libertate și să acționeze fără restricții și fără a fi obiectul unor influențe, presiuni, amenințări sau intervenții nelegale, directe sau indirecte, indiferent din partea cărei persoane vin și sub ce motiv. Judecătorul, în calitate de deținător al autorității judecătorești, trebuie să-și poată exercita funcția sa în deplină independență, în raport cu toate constrângerile, forțele de natură socială, economică și politică și chiar în raport cu alți judecători și în raport cu administrația judecătorească (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §54*).

Prin urmare, independența judecătorului asigură în mod iminent realizarea accesului liber la justiție - drept fundamental garantat de articolul 20 din Constituție (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §58*).

Esența independenței judecătorului rezidă în autonomia acestuia la adoptarea deciziilor judecătorești. Aceasta presupune că judecătorul urmează să fie ocrotit și să-i fie garantat că la judecarea cauzelor, atribuție conferită de Constituție, el nu va fi supus persecuțiilor și nu va putea fi antrenată urmărirea penală pentru modul de interpretare a legii, apreciere a faptelor sau evaluarea probelor, cu excepția „cazurilor de rea-credință” (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §59*).

(...) Independența externă a judecătorilor nu este o prerogativă sau un privilegiu acordat în interesul personal al acestora, ci în interesul statului de drept și al persoanelor care solicită și așteaptă o justiție imparțială. Independența judecătorilor trebuie să fie considerată ca o garanție a libertății, a respectării drepturilor omului și a aplicării imparțiale a legii. Imparțialitatea și independența judecătorilor sunt esențiale pentru a garanta egalitatea părților în fața instanțelor (*HCC nr.29 din 23.09.2013* [\[44\]](#), § 82).

3.5.1.2. Imunitatea judecătorului

Potrivit practicii internaționale, este unanim recunoscut că imunitatea, de regulă, se acordă judecătorilor pentru garantarea executării atribuțiilor de serviciu (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §60*).

Totodată, Curtea a reținut că independența judecătorului nu exclude angajarea responsabilității acestuia, ea fiind realizată sub rezerva unei prudențe determinate de necesitatea garantării libertății depline a judecătorului contra tuturor presiunilor induse (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §61*).

Comisia de la Veneția, în *Amicus Curiae* din 11 martie 2013, a menționat că nu există o practică universală prin care judecătorilor li se atribuie inviolabilitate penală. Astfel, 20 din cele 47 de state membre ale Consiliului Europei prevăd inviolabilitatea penală a judecătorilor Curții Supreme, și 16 din 47 pentru judecătorii curților inferioare. În Uniunea Europeană, cifrele corespunzătoare sunt 8 din 27 și 4 din 27. „[...] o mare parte din oficialii protejați prin imunitate, fac parte în special, din sistemul judecătoresc, acesta este fenomenul țărilor est-europene, membre ale Consiliului Europei și Uniunii Europene” [\[45\]](#) (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §65*).

Curtea a constatat că legiuitorul constituant, statuând că „ *judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii*”, a consacrat independența judecătorului pentru a asigura excluderea oricărei influențe din partea altor autorități. Această garanție nu poate fi însă interpretată ca fiind de natură să determine lipsa responsabilității judecătorului (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §68*).

Curtea a reținut că, reieșind din normele procesuale penale, pornirea unei cauze penale în conformitate cu legislația în vigoare, când rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală și infracțiunea a fost săvârșită de către un judecător, răspunderea penală pentru infracțiunea săvârșită nu este un act de intervenție în activitatea și independența judecătorilor, ci un proces legal de tragere la răspundere pentru ilegalitatea comisă (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §75*).

Buna reputație a judecătorului constituie o condiție a încrederii publice în justiție și eficiența acesteia, fără de care nu poate fi concepută calitatea justiției și deplina aplicare a dispozițiilor constituționale și legale care reglementează înfăptuirea sa. Corupția nu subminează doar încrederea în judecător, dar și în actul de justiție ca atare (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §76*).

Curtea a reținut că imunitatea nu trebuie să obstrucționeze principalele funcții și atribuții ale justiției și nici să împiedice funcționarea principiilor democratice într-un stat de drept (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §84*).

În același timp, Curtea a constatat că acordarea dreptului de a porni urmărirea penală împotriva judecătorului exclusiv Procurorului General reduce influența exponenților altor autorități asupra judecătorului. De altfel, având în vedere că Procurorul General este membru al Consiliului Superior al Magistraturii, nu poate fi considerat că Consiliul Superior al Magistraturii este exclus în totalitate de la procedura de sancționare a judecătorului (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §85*).

Este sarcina legiuitorului de a stabili, prin lege, garanțiile de independență a judecătorilor, inclusiv a celor ce asigură inviolabilitatea lor, având ca scop realizarea echilibrului necesar între independența și responsabilitatea judecătorilor și asigurarea încrederii societății în justiție (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §88*).

Principiul constituțional al independenței judecătorilor implică principiul *responsabilității*. Independența judecătorului nu constituie și nu poate fi interpretată ca o putere discreționară a acestuia sau o piedică în calea angajării răspunderii sale penale, contravenționale sau disciplinare în condițiile legii (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §89*).

De asemenea, Curtea a constatat că învestirea Procurorului General cu atribuția de a porni urmărirea penală în privința unui judecător fără acordul prealabil al Consiliului Superior al Magistraturii este justificată de particularitățile investigării cazurilor de corupție, care solicită operativitate și confidențialitate în efectuarea acțiunilor procesuale (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §90*).

3.5.2. Codecizia la numirea și demisia judecătorilor

În jurisprudența sa anterioară, Curtea a arătat că desemnarea și destituirea judecătorilor și președinților de instanțe se realizează cu participarea a cel puțin două autorități: pe de o parte, Consiliul Superior al Magistraturii și, pe de altă parte, Președintele sau Parlamentul, după caz. (*HCC nr.21 din 25.07.2013*[\[46\]](#), §76).

Astfel, Curtea a accentuat în privința Președintelui Curții Supreme de Justiție că, în cazul săvârșirii unei încălcări incompatibile cu funcția deținută, acesta urmează a fi demis de Parlament prin aceeași procedură prin care a fost numit, adică la propunerea Consiliului Superior al

Magistraturii (*HCC nr. 21 din 25.07.2013, §79*).

Curtea a reținut că aceeași regulă se aplică, *mutatis mutandis*, în cazul demiterii judecătorilor oricărei instanțe judecătorești (*HCC nr. 21 din 25.07.2013, §80*).

Asigurând numirea judecătorului, așa cum prevăd dispozițiile Constituției și Legii nr. 947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, Consiliul Superior al Magistraturii selectează candidaturile pentru funcția de judecător cu cele mai înalte caracteristici profesionale și morale, prevăzute de lege, și face propuneri Președintelui Republicii Moldova sau, după caz, Parlamentului privind numirea, promovarea, transferarea sau eliberarea din funcție a judecătorilor, președinților și vicepreședinților instanțelor judecătorești, primește jurământul judecătorilor (*HCC nr. 21 din 25.07.2013, §81*).

Curtea a reținut că, având în vedere prevederile constituționale referitoare la organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, constatând că au fost respectate toate dispozițiile legale în vigoare în materia acestor proceduri, Parlamentul sau Președintele Republicii Moldova au îndatorirea constituțională de a proceda la numirea candidaturilor la funcțiile de judecător, președinte, vicepreședinte ale instanțelor judecătorești desemnate de către Consiliul Superior al Magistraturii (*HCC nr. 21 din 25.07.2013, §84*).

Deoarece autoritățile împart sarcina de desemnare a judecătorilor, ele au obligația de a coopera (*HCC nr.2 din 25.07.2013, §82*).

În viziunea Curții, numai într-o astfel de ipoteză, prin aplicarea articolului 116 din Constituție, poate fi exercitată competența Parlamentului sau a Președintelui Republicii Moldova la numirea judecătorilor, președinților și vicepreședinților instanțelor judecătorești, pentru a se respecta principiul constituțional al separației și colaborării puterilor în stat. O abordare contrară a semnificației intervenției Parlamentului sau Președintelui Republicii Moldova în procesul de numire în funcție a judecătorilor, președinților, vicepreședinților instanțelor judecătorești ar aduce atingere valorilor, regulilor și principiilor constituționale privind separația puterilor și independența justiției (*HCC nr. 21 din 25.07.2013, §85*).

Aplicând aceleași raționamente, Curtea a considerat că eliberarea din funcție a judecătorilor, președinților și vicepreședinților instanțelor judecătorești, indiferent de motiv, urmează a fi examinată de către Parlament sau Președintele Republicii Moldova în condițiile și în termenele prevăzute pentru numirea acestora în funcție [...] (*HCC nr. 21 din 25.07.2013, §86*).

[...] În cazul destituirii, Parlamentul sau Președintele validează decizia Consiliului Superior al Magistraturii, pe care nu o poate nici cenzura, nici refuza, verificarea legalității acesteia fiind competența exclusivă a instanțelor judecătorești (*HCC nr. 21 din 25.07.2013, §87*).

În același timp, având în vedere principiul separației și colaborării puterilor în stat și independenței sistemului judecătoresc, Curtea a considerat că Parlamentul urmează să țină cont de faptul că, în cazul în care nu va proceda la demiterea formală a unui judecător la propunerea respectivă a Consiliului Superior al Magistraturii, din momentul adoptării hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii, judecătorul demis nu mai dispune de mandatul autorității cu rol primar ca parte a mecanismului codeciziei și, prin urmare, nu mai are împuterniciri pentru a judeca cauze. Prin urmare, actul Parlamentului sau Președintelui are un caracter formal, astfel încât orice viciu potențial de procedură comis de către aceste autorități nu restabilește în funcție judecătorul demis de Consiliul Superior al Magistraturii (*HCC nr. 21 din 25.07.2013, §89*).

3.5.3. Transferul judecătorilor Curții Supreme de Justiție la alte instanțe judecătorești

Articolul 116 din Constituția Republicii Moldova prevede că judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii. Inamovibilitatea este asigurată prin modul

de numire în funcțiile de judecător, condițiile principale pentru numirea în aceste funcții, precum și garanțiile în exercitarea mandatului. Pentru promovarea sau transferarea judecătorului în interiorul mandatului este necesar acordul acestuia (HCC nr. 17 din 02.07.2013, [\[47\]](#) §62).

Dispozițiile art. 114 și art. 116 alin. (1) din Constituție și ale art. 17 din Legea cu privire la statutul judecătorului instituie principiul independenței judecătorilor, fără de care nu se poate vorbi despre o activitate autentică de îndeplinire a justiției. Realizarea principiului independenței judecătorului, pus la baza autonomiei autorității judecătorești, se asigură prin procedura de îndeplinire a justiției, prin modul de numire, suspendare, demisie și eliberare din funcție a judecătorului (HCC nr.17 din 02.07.2013, §63).

Pornind de la statutul constituțional-legal al judecătorului, de la calitatea sa de exponent al puterii judecătorești, ținând cont de faptul că independența judecătorului presupune capacitatea sa de a aplica legea corect și de a se caracteriza prin înalte calități morale, legiuitorul a condiționat selectarea, promovarea, transferarea, numirea judecătorului printr-o serie de exigențe obiective privind calificarea, onestitatea, competența și experiența de viață (HCC nr.17 din 02.07.2013, §64).

Potrivit articolului 123 din Constituție, Consiliul Superior al Magistraturii asigură numirea, transferarea, detașarea, promovarea în funcție și aplicarea de măsuri disciplinare față de judecători (HCC nr.17 din 02.07.2013, §72).

Consiliul Superior al Magistraturii este un organ independent, format în vederea constituirii și funcționării sistemului judecătoresc, este garantul independenței autorității judecătorești și asigură autoadministrarea judecătorească (art. 24 din Legea privind organizarea judecătorească) (HCC nr. 17 din 02.07.2013, §73).

Curtea a reținut că, prin art. 2 al Legii nr. 154, legiuitorul a stabilit criteriile de bază de care urmează să se țină cont la transferarea judecătorului la o instanță judecătorească de același nivel sau la o instanță inferioară. Totodată, legiuitorul a abilitat Consiliul Superior al Magistraturii cu dreptul de a dezvolta și detalia criteriile prestabilite în Legea organică nr.154 (HCC nr. 17 din 02.07.2013, §75).

Curtea a considerat că stabilirea de către Consiliul Superior al Magistraturii a procedurii și criteriilor de selectare a judecătorilor în vederea transferării lor la alte instanțe judiciare este nu doar constituțională și legală, ci și firească naturii și activității acestui organ al autoadministrării judecătorești (HCC nr. 17 din 02.07.2013, §78).

3.5.4. Salarizarea personalului instanțelor judecătorești

Curtea a menționat că independența puterii judecătorești nu poate fi asigurată fără o independență instituțională și structurală (HCC nr. 24 din 10.09.2013 [\[48\]](#), §50).

Curtea a observat că îndeplinirea actului de justiție se realizează cu implicarea mai multor componente ajutătoare, subsecvente judecătorilor care reprezintă nemijlocit această putere (HCC nr. 24 din 10.09.2013, §51).

Curtea a reținut că nu poate fi contestat nivelul egal al Parlamentului, Guvernului și Curții Supreme de Justiție în ierarhia autorităților puterilor statului, adăugând că și nivelul de salarizare a conducătorilor acestor autorități este același (HCC nr. 24 din 10.09.2013, §58).

Totodată, discrepanța între nivelul de salarizare a colaboratorilor Curții Supreme de Justiție în raport cu colaboratorii Secretariatului Parlamentului sau ai Cancelariei de Stat constituie un factor discriminatoriu și, în final, un factor dezechilibrant între puterile statului (HCC nr. 24 din 10.09.2013, §59).

Analizând poziționarea ierarhică a organelor puterilor de stat, se atestă o discrepanță și între nivelul de salarizare a funcționarilor din cadrul Curților de apel în raport cu cei din cadrul ministerelor. Mai mult, în pofida faptului că cel mai mare volum de lucru este concentrat în cadrul judecătorilor, acestora fiindu-le atribuită examinarea în primă instanță a tuturor litigiilor, funcționarii publici din cadrul acestora dispun de un nivel de salarizare mai mic chiar și în raport cu funcționarii autorităților publice locale de nivelul II (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §60*).

Curtea a reiterat că, pentru garantarea unei puteri judecătorești echivalente după statut cu celelalte două ramuri ale puterii de stat, este necesară menținerea unui tratament echivalent și pentru componentele ajutoare ale acestei puteri, inclusiv crearea condițiilor necesare pentru asigurarea cu personal calificat și competitiv (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §63*).

Totodată, reieșind din totalitatea reglementărilor internaționale care instituie principiul asigurării independenței judecătorilor și a rolului acestora în procedura de control al legalității actelor administrative emise de autorități, Curtea a statuat că necesitatea menținerii unui echilibru al nivelului de salarizare între funcționarii publici care contribuie și asistă pe cei care exercită puterea în stat nu exclude posibilitatea stabilirii unor salarii mai mari pentru judecători în raport cu salariile reprezentanților puterilor legislativă și executivă. Această ultimă constatare se bazează pe interdicțiile și restrângerile pe care le implică statutul judecătorilor (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §68*).

Curtea a subliniat că puterea judecătorească soluționează litigiile de drept apărute în societate, inclusiv ca rezultat al acțiunilor celor două puteri. Din aceste considerente, calitatea actului justiției, ca act emanat de la puterea judecătorească, este direct proporțională cu nivelul independenței judecătorilor și cu sprijinul acordat acestora atât de puterea legislativă, cât și de cea executivă (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §69*).

În același timp, Curtea a reținut, calitatea și finalitatea actului de justiție sunt direct proporționale nu doar cu competențele profesionale ale judecătorului, dar și cu competențele personalului care îl ajută să-și desfășoare activitatea. Din aceste considerente, se impune o investiție și o stimulare proporțională pentru activitatea desfășurată de către personalul instanțelor judecătorești reieșind și din responsabilitățile atribuite prin lege acestora (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §70*).

Astfel, Curtea a dedus că salarizarea diferită pentru exercitarea unor atribuții identice sau similare după complexitate între autorități poziționate pe aceeași scară în ierarhia instituțională a puterilor în stat urmează a fi calificată ca un tratament discriminatoriu (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §75*).

Curtea a conchis că stabilirea gradelor de salarizare diferențiate în compartimentele „Secretariatul Curții Constituționale”, „Consiliul Superior al Magistraturii, Curtea Supremă de Justiție, Procuratura Generală”, „Curțile de apel” și „Judecătoriile, inclusiv cea militară, procuraturile teritoriale și cele specializate” din Anexa nr. 2 la Legea nr. 48 în raport cu compartimentele autorității puterii legislative și autorităților puterii executive afectează principiile consfințite de articolele 6 și 16 din Constituție (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, §85*).

3.5.5. Numirea și destituirea Procurorului General

Curtea a relevat că stipularea în Constituție a procedurii de desemnare a Procurorului General constituie o garanție a independenței acestuia și a exercitării cu imparțialitate a atribuțiilor ce-i revin conform Legii cu privire la Procuratură (*HCC nr. 8 din 20.05.2013* [\[49\]](#), §53).

Totodată, Curtea a reținut că funcția de Procuror General este de cel mai înalt rang în cadrul

organelor Procuraturii. Rolul important al acestei funcții derivă din sarcinile care revin Procuraturii de a reprezenta interesele generale ale societății și de a apăra ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, de a conduce și exercita urmărirea penală, de a reprezenta învinuirea în instanțele judecătorești, în condițiile legii (*HCC nr. 8 din 20.05.2013, §54*).

Curtea a constatat că, în conformitate cu articolele 32 și 33 din Regulamentul Parlamentului, Legislativul este în drept să constituie comisii speciale pentru examinarea proiectelor de acte legislative, pentru elaborarea unor proiecte de acte legislative complexe sau pentru alte scopuri, indicate în hotărârea de înființare a comisiei respective (*HCC nr. 8 din 20.05.2013, §64*).

În acest sens, Curtea a relevat că Parlamentul a fost în drept să constituie o Comisie specială pentru examinarea circumstanțelor adoptării de către Parlament a Hotărârii nr.81 (*HCC nr. 8 din 20.05.2013, §65*).

În partea ce ține de Hotărârea nr. 104, prin care a fost abrogată Hotărârea nr. 81, Curtea a menționat că votul odată consumat nu poate fi revizuit. O procedură de revizuire a votului nu este și nici nu poate fi prevăzută, deoarece ar zădărnici tot procesul legislativ și ar compromite autoritatea legislativă a statului, ar afecta securitatea raporturilor juridice și chiar securitatea națională, dacă s-ar admite posibilitatea revenirii, după o perioadă de timp, la voturile exprimate pentru adoptarea unor hotărâri sau legi, reieșind din interese politice sau personale de moment (*HCC nr. 8 din 20.05.2013, §70*).

În același timp, Curtea a reținut că Hotărârea privind numirea în funcția de Procuror General se adoptă cu majoritatea voturilor deputaților prezenți. Potrivit stenogramei, la ședința Parlamentului s-a înregistrat prezența a 95 deputați. În acest context, majoritatea deputaților prezenți a constituit 48 de deputați. Astfel, chiar și în eventualitatea anulării a două voturi din cele 51, ar rezulta 49 de voturi pro, ceea ce reprezintă mai mult decât majoritatea deputaților prezenți, necesară pentru adoptarea hotărârii (*HCC nr. 8 din 20.05.2013, §71*).

În context, Curtea a reținut că abrogarea actului de numire a avut ca efect încetarea mandatului Procurorului General. În scopul garantării independenței persoanei ce exercită o funcție de demnitate publică, normele constituționale și legale impun respectarea exercitării termenului mandatului. De regulă, destituirea presupune o procedură mai complicată decât numirea în funcție sau cel puțin una echivalentă. Procedura de destituire este expres stipulată de lege pentru Procurorul General (*HCC nr. 8 din 20.05.2013, §74*).

Curtea a constatat că revocarea din funcție a Procurorului General a avut loc cu eludarea normelor legale în acest sens, fiind adoptată fără să existe în acest sens propunerea Președintelui Parlamentului și fără a fi respectate celelalte cerințe legale (*HCC nr. 8 din 20.05.2013, §78*).

Curtea a constatat că Hotărârea Parlamentului nr. 104 din 3 mai 2013 cu privire la abrogarea Hotărârii Parlamentului nr. 81 din 18 aprilie 2013 privind numirea în funcția de Procuror General contravine dispozițiilor [...] din Constituția Republicii Moldova, precum și prevederilor altor acte legislative care vin să dezvolte normele constituționale (*HCC nr. 8 din 20.05.2013, §79*).

Din analiza cadrului normativ menționat, precum și din analiza stenogramei ședinței Parlamentului din 18 aprilie 2013, Curtea a dedus că la adoptarea Hotărârii nr. 81 privind numirea Procurorului General au fost respectate normele constituționale (*HCC nr. 8 din 20.05.2013, §80*).

3.5.6. Curtea Constituțională

3.5.6.1. Statutul Curții Constituționale. Independența judecătorilor constituționali

Structura Curții Constituționale a Republicii Moldova este reglementată de articolul 136 din Constituție. Conform dispozițiilor menționate, Curtea Constituțională a Republicii Moldova se compune din 6 judecători, numiți pentru un mandat de 6 ani. Doi judecători sunt numiți de Parlament, doi de Guvern și doi de Consiliul Superior al Magistraturii. Acest mod de numire a judecătorilor Curții Constituționale a Republicii Moldova este de natură să asigure o componentă cât

mai reprezentativă și democratică, întrucât exprimă opțiunile autorităților publice din toate cele trei puteri ale statului: legislativă, executivă și judecătorească. Separația puterilor conferă garanții semnificative pentru imparțialitatea și independența instituțională a judecătorilor Curții Constituționale (HCC nr.6 din 16.05.2013^[50], §47).

Atât Constituția, cât și Legea cu privire la Curtea Constituțională reglementează importante principii și garanții ale independenței și neutralității judecătorilor Curții Constituționale, de natură să le permită acestora exercitarea obiectivă a judecării, Curtea însăși fiind, potrivit articolului 134 alin.(2) din Constituție, "independentă față de orice altă autoritate publică" și supunându-se numai Constituției. În coroborare cu această normă constituțională, articolul 137 din Constituție stabilește în mod expres că judecătorii Curții Constituționale sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe durata acestuia [...] (HCC nr.6 din 16.05.2013, §48).

În acest sens, Curtea Constituțională este singura în drept să hotărască asupra competenței sale [art.6 alin.(3) din Codul Jurisdicției Constituționale]; competența Curții Constituționale este prevăzută de Constituție și nu poate fi contestată de nici o autoritate publică [art.4 alin (2) din Lege]; judecătorii Curții Constituționale nu pot fi trași la răspundere pentru voturile și opiniile exprimate în exercițiul funcțiunii, inclusiv după expirarea mandatului [art.8 alin.(3) din Cod și 13 alin.(2) din Lege]; între alte îndatoriri, judecătorii Curții Constituționale sunt obligați "să-și îndeplinească atribuțiile cu imparțialitate și în respectul Constituției" [art.17 alin.(1) lit.a) din Lege]; judecătorii trebuie "să comunice Președintelui Curții Constituționale activitatea incompatibilă cu atribuțiile pe care le exercită" [art.17 alin.(1) lit.d) din Lege]; judecătorii trebuie să se abțină de la orice acțiune contrară statutului de judecător [art.17 alin.(1) lit.f) din Lege]; stabilirea abaterilor disciplinare ale judecătorilor, a sancțiunilor și a modului de aplicare a acestora este de competența exclusivă a Plenului Curții Constituționale [art.84 din Cod]; Curtea Constituțională are buget propriu, care se aprobă de Parlament, la propunerea Plenului Curții Constituționale [art.37 din Lege] (HCC nr.6 din 16.05.2013, §49).

Având în vedere complexitatea și natura atribuțiilor Curții Constituționale, precum și procedurile potrivit cărora își realizează aceste atribuții, ea poate fi considerată o autoritate publică politico-jurisdicțională. Caracterul politic rezultă din modul de numire a membrilor Curții Constituționale, precum și din natura unor atribuții. Caracterul jurisdicțional rezultă din principiile de organizare și funcționare (independența și inamovibilitatea judecătorilor), precum și din alte atribuții și proceduri. În acest sens, Președintele Curții Constituționale este asimilat cu Președintele Curții Supreme de Justiție, iar judecătorii Curții Constituționale sînt asimilați cu vicepreședintele Curții Supreme de Justiție [art. 21 alin. (2) și (3) din Lege]. Caracterul jurisdicțional al Curții Constituționale face aplicabile principiile independenței judecătorești, în pofida faptului că autoritatea de jurisdicție constituțională nu face parte din sistemul judiciar (HCC nr.6 din 16.05.2013, §50).

În același timp, nu există și nici nu poate exista posibilitatea revocării judecătorilor Curții Constituționale de către autoritățile care i-au numit, judecătorii fiind inamovibili, ceea ce constituie o garanție a independenței acestora în exercitarea mandatului (HCC nr.6 din 16.05.2013, §51).

Acest principiu îi protejează pe judecători în primul rând de influențe externe la îndeplinirea atribuțiilor jurisdicționale. Ideea fundamentală constă în faptul că judecătorii constituționali, în exercitarea atribuțiilor, nu sunt angajații autorităților care i-a numit. Din momentul depunerii jurământului, judecătorii sunt independenți, inamovibili și se supun numai Constituției (HCC nr.6 din 16.05.2013, §52).

Curtea a reținut că sensul normei cuprinse în art.72 alin. (3) lit.c) din Constituție, de a reglementa organizarea și funcționarea Curții Constituționale, este acela de a permite legiuitorului sporirea, extinderea funcționalității și mecanismelor instanței de contencios constituțional (HCC nr.6 din 16.05.2013, §57).

Interpretarea normei fundamentale menționate în sensul că legiuitorul ar avea posibilitatea de a limita, a elimina sau a reduce atribuțiile conferite echivalează cu golirea sa de conținut, respectiv cu renunțarea la scopul perfecționării democrației constituționale, urmărit de însuși legiuitorul constituant cu prilejul revizuirii, ceea ce este absolut inadmisibil (HCC nr.6 din 16.05.2013, §58).

Orice normă legală ori modificare legislativă, adoptată în baza art.72 alin. (3) lit. c) din Legea Fundamentală, care ar avea ca efect blocarea sub orice formă a funcționalității Curții, se consideră neconstituțională *ab initio* (HCC nr.6 din 16.05.2013, §59).

Potrivit regulilor aplicabile într-un stat de drept, Curtea Constituțională, autoritate care asigură supremația Constituției, asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Curtea Constituțională *eo ipso* nu poate fi nefuncțională (HCC nr.6 din 16.05.2013, §61).

În cadrul bunei organizări a autorității statului, rolul Curților Constituționale este unul esențial și definitoriu, reprezentând un adevărat pilon de susținere a statului și a democrației, garantând egalitatea în fața legii, libertățile fundamentale și drepturile omului. Totodată, Curțile Constituționale contribuie la buna funcționare a autorităților publice în cadrul raporturilor constituționale de separație, echilibru, colaborare și control reciproc al puterilor statului (HCC nr.6 din 16.05.2013, §64).

Controlul de constituționalitate, în ansamblul său, nu constituie numai o garanție juridică fundamentală a supremației Constituției. El reprezintă un mijloc pentru a conferi Curții Constituționale o competență de natură să asigure eficient separația și echilibrul puterilor într-un stat democratic (HCC nr.6 din 16.05.2013, §65).

În lumina celor expuse, fără a contesta dreptul celor trei puteri (legislativă, executivă și judecătorească) de a numi judecătorii Curții, Curtea a statuat că instituirea condiției numirii judecătorilor de către toate autoritățile pentru convocarea plenului, în situația în care în cadrul Curții există cvorumul decizional prevăzut de lege, prejudiciază funcționalitatea Curții și încalcă principiul independenței acesteia și a judecătorilor săi [articolele 134 alin.(2), 135 și 137 din Constituție]. În consecință, prevederile alineatului (4) al articolului 23 din Legea cu privire la Curtea Constituțională sunt neconstituționale (HCC nr.6 din 16.05.2013, §70).

3.5.6.2. Obligativitatea hotărârilor Curții Constituționale

Hotărârea Curții Constituționale reprezintă în sine o constatare juridică general obligatorie, bazată pe elucidarea esenței problemei constituționale în urma interpretării oficiale a normelor corespunzătoare din Constituție și explicării raționamentului conținutului acestora raportat la normele contestate (HCC nr.33 din 10.10.2013 [\[51\]](#), §42).

Acest efect al hotărârilor Curții Constituționale, precum și acțiunea sa consecventă de a da efectivitate justiției constituționale îndreptățesc faptul că, prin relevarea conținutului normelor constituționale și dezvoltarea de reguli deduse din interpretarea acestora, actele Curții Constituționale ghidează evoluția întregului sistem legal, precum și procesul de interpretare și aplicare a legii. Numai o astfel de poziție asigură în mod real realizarea principiului supremației Constituției (HCC nr.33 din 10.10.2013, §43).

Difuzarea normelor constituționale în ansamblul sistemului juridic se caracterizează prin impregnarea ramurilor de drept cu normele constituționale. Jurisdicția constituțională este o consecință a caracterului direct aplicabil al Constituției concretizată în obligativitatea aplicării actelor Curții Constituționale (HCC nr.33 din 10.10.2013, §44).

Interpretarea dată dispozițiilor constituționale comportă caracter oficial și obligatoriu pentru toți subiecții raporturilor juridice. Hotărârea prin care se interpretează un text constituțional are putere de lege și este obligatorie, prin considerentele pe care se sprijină, pentru toate organele constituționale ale Republicii Moldova. Aceasta se aplică direct, fără nici o altă condiție de formă (HCC nr.33 din 10.10.2013, §47).

Indiferent de natura hotărârilor Curții, fie că sunt de interpretare a Legii Supreme sau de control al constituționalității cadrului normativ subsecvent, ele își produc efectele pe care Constituția și legea le conferă, în raport cu atribuția exercitată de Curte, forța lor juridică neputând fi contestată sau confirmată de nimeni (HCC nr.33 din 10.10.2013, §49).

Decizia de constatare a neconstituționalității face parte din ordinea juridică normativă, prin efectul acesteia prevederea neconstituțională încetându-și existența pentru viitor (*HCC nr.33 din 10.10.2013, §53*).

Parlamentul sau Guvernul, după caz, au obligația de a abroga sau de a modifica respectivele acte normative, punându-le astfel de acord cu Constituția. Intervenția Parlamentului sau a Guvernului, în interiorul termenului prevăzut de articolul 28¹ din Legea privind Curtea Constituțională, în sensul celor stabilite prin hotărârea Curții Constituționale, reprezintă o expresie a caracterului definitiv și general obligatoriu al deciziilor instanței de contencios constituțional (*HCC nr.33 din 10.10.2013, §54*).

Curtea a subliniat că factorii juridici, și nu politici, trebuie să determine reacțiile față de hotărârile Curții, în special dacă ele provoacă obligații concrete pentru subiecții corespunzători (*HCC nr.33 din 10.10.2013, §55*).

Hotărârea Curții urmează a se aplica tuturor raporturilor juridice care nu s-au stins încă la data pronunțării hotărârii, respectiv, tuturor situațiilor cărora li se aplică în continuare dispozițiile legale declarate neconstituționale, precum și pe calea revizuirii (*HCC nr.33 din 10.10.2013, §56*).

Mai mult, Curtea Constituțională, fiind unica autoritate abilitată prin lege să exercite controlul de constituționalitate, are plenitudinea de jurisdicție în acest domeniu. A accepta ca efectele deciziilor sale să fie interpretate, în procesul de aplicare a legii, de către alte instituții ale statului ar echivala cu o știrbire a competenței Curții (*HCC nr.33 din 10.10.2013, §59*).

Opozabilitatea *erga omnes* a hotărârilor Curții Constituționale implică obligația constituțională a tuturor autorităților de a aplica întocmai deciziile Curții la situațiile concrete în care normele declarate neconstituționale au incidență (*HCC nr.33 din 10.10.2013, §60*).

În acest context, Curtea a reținut, cu titlu de principiu, că prevederile legale abrogate prin textul de lege declarat neconstituțional reintră în fondul activ al dreptului, continuând să producă efecte juridice, până la intrarea în vigoare a noilor reglementări, acesta fiind un efect specific al pierderii legitimității constituționale, sancțiune diferită și mult mai gravă decât o simplă abrogare a unui text normativ (*HCC nr.33 din 10.10.2013, §63*).

Astfel, în cazul declarării neconstituționalității unor norme de modificare/abrogare, până la operarea modificărilor de rigoare de către Parlament, urmează să se aplice prevederile anterioare modificării/abrogării, într-un mod conform considerentelor acesteia la cazul dedus examinării sale (*HCC nr.33 din 10.10.2013, §64*).

Până la aceeași dată, o mențiune corespunzătoare urmează a fi operată în textul actului de bază, cu restabilirea textului prevederilor anterioare modificării/abrogării (*HCC nr.33 din 10.10.2013, §65*).

Curtea a reținut că, reieșind din dispozițiile articolului 135 alin. (1) din Constituție, nu se exceptează de la controlul constituționalității dispozițiile legale de abrogare. Mai mult, Curtea a reținut că în situația în care se declară neconstituțională o lege (prevedere legală) de abrogare, prevederile legale care au făcut obiectul abrogării revigorează, reintră în fondul activ al dreptului, continuând să producă efecte juridice, până la intrarea în vigoare a noilor reglementări, acesta fiind un efect specific al pierderii legitimității constituționale, sancțiune diferită și mult mai gravă decât o simplă abrogare a unui text normativ (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, §110*).

IV. Economia națională

4.1. Reglementarea resurselor financiare ale statului

Curtea a reținut că pentru garantarea principiului constituțional al legalității, orice taxe și tarife urmează a fi reglementate de organele reprezentative în limitele stabilite de lege (*HCC nr.23 din 06.09.2013* [\[52\]](#), §56).

Curtea a invocat articolul 132 alin. (1) din Constituție, care stipulează că impozitele, taxele și orice alte venituri ale bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat, ale bugetelor raioanelor, orașelor și satelor se stabilesc, conform legii, de organele reprezentative respective (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §57*).

Această garanție asigură protecția dreptului de proprietate privată și înlăturarea abuzurilor ce s-ar putea comite la nivelul unor instituții publice ale executivului în stabilirea contribuțiilor financiare, care afectează patrimoniul persoanelor fizice și juridice (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §58*).

Curtea a reținut că stabilirea oricărei taxe care urmează a fi încasată de autoritățile publice ține de competența Parlamentului. Legea urmează să cuprindă mărimea sumei sau criteriile de determinare a acesteia prin delegarea către Guvern a competenței de a stabili cuantumul nemijlocit (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §61*).

În corelație cu articolul 132 din Constituție, Curtea a invocat norma constituțională cuprinsă în alin. (1) al articolului 130, potrivit căreia formarea, administrarea, utilizarea și controlul resurselor financiare ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice sunt reglementate prin lege (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §63*).

Curtea a reținut că mecanismul financiar al statului, parte integrantă a mecanismului economic, este format din totalitatea structurilor, formelor, metodelor, principiilor și pârghiilor economico-financiare, prin intermediul cărora se constituie, se administrează și se utilizează fondurile financiare publice ale statului, necesare îndeplinirii funcțiilor și sarcinilor sale, direcționate în special pentru o dezvoltare economică durabilă și, pe această bază, pentru asigurarea unui standard de viață corespunzător (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §64*).

Finanțele publice ale statului generează un întreg sistem de relații economice, exprimate sub formă bănească, prin intermediul cărora se asigură satisfacerea necesităților generale ale societății. Constituirea, repartizarea și utilizarea fondurilor publice se realizează după metode și tehnici specifice, având la bază principiul rambursabilității sau al nerambursabilității, care ulterior capătă diverse destinații (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §65*).

Ansamblul metodelor și tehnicilor, prin intermediul cărora instituțiile statului special create constituie și utilizează resursele financiare publice, creează un sistem coerent de relații financiare, denumit „sistemul financiar- bugetar” (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §66*).

Curtea a menționat că administrarea resurselor financiare în cadrul acestui sistem se realizează printr-un complex întreg de planuri financiare (bugete), care împreună formează sistemul bugetar. Acesta este un sistem unitar de bugete și fonduri, care formează bugetul public național, cuprinzând: bugetul de stat; bugetul asigurărilor sociale de stat; bugetele unităților administrativ-teritoriale; fondurile asigurărilor obligatorii de asistență medicală (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §67*).

Relațiile determinate de constituirea resurselor financiare publice se manifestă, în principal, prin intermediul impozitelor, taxelor, altor încasări specificate de legislație, precum și prin cel al împrumuturilor de stat interne și externe. Ulterior, relațiile sociale create între stat și membrii săi, în procesul de repartizare și utilizare a resurselor financiare publice, îmbracă forma utilităților și serviciilor publice și semipublice, pe care statul le furnizează acestora și societății în general (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §68*).

Totodată, la baza întregului sistem bugetar stă ceea ce în mod generic este desemnat ca fiind „bugetul de stat”, care cuprinde totalitatea veniturilor și cheltuielilor necesare pentru implementarea strategiilor și obiectivelor economice, sociale și de altă natură ale Guvernului (*HCC*

nr.23 din 06.09.2013, §69).

Curtea a reținut că bugetul de stat reprezintă instrumentul cel mai important al statului pentru realizarea politicilor sale fiscale și bugetare în economie. Bugetul de stat contribuie la realizarea echilibrului între necesitățile colective și mijloacele de finanțare a acestora (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §70*).

În același timp, în scopul asigurării unei gestionări corecte a resurselor financiare publice, în constituirea și executarea bugetelor publice s-au impus o serie de reguli și condiții, transformate ulterior în adevărate principii, precum principiile universalității, unității, neafectării veniturilor, anualității, specializării, unității monetare, publicității (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §71*).

Principiul unității presupune înscrierea într-un singur document a veniturilor și cheltuielilor bugetare, pentru a se asigura utilizarea eficientă a fondurilor publice și monitorizarea fluxurilor financiare. Regula unității are drept scop evitarea dispersării operațiilor financiare ale statului în documente multiple, pentru a se facilita pe această cale controlul exercitat de Parlament. Toate veniturile și toate cheltuielile de stat trebuie să figureze într-un singur document, pentru asigurarea preciziei și clarității bugetizării (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §72*).

Prin constituirea de bugete din fonduri speciale, dar mai ales a unor bugete din mijloace extrabugetare, se produce fenomenul „debugetizării”, care face posibilă ignorarea regulilor și principiilor consacrate de gestionare și administrare a finanțelor publice (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §73*).

Curtea a reținut că bugetele constituite din mijloacele extrabugetare (speciale) încalcă și regula controlului parlamentar, întrucât resursele publice formate prin acest sistem de bugete se aprobă de ordonatorii de credite ierarhic superiori, context în care ele reprezintă prin sine o excepție reală de la regula unității bugetare (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §74*).

La fel, prin practica debugetizării se camuflează și quantumul real al deficitului bugetar, de asemenea, devine posibilă finanțarea unor acțiuni și cheltuieli mai puțin publice (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §75*).

[..] Curtea a subliniat importanța deosebită pe care o are instituirea și aplicarea unor reguli riguroase pentru bugetele publice, în special bugetul de stat, reguli care să fie respectate cu strictețe. Bugetele trebuie să reflecte posibilitățile reale ale economiei țării, volumul cheltuielilor publice care pot fi finanțate, nefiind admisibile practicile de camuflare a finanțelor publice și de sustragere a acestora de la controlul parlamentar. Astfel, toate mijloacele financiare utilizate de către autoritățile publice urmează a fi reflectate în bugetul public național (*HCC nr.23 din 06.09.2013, §76*).

4.2. Monopolul de stat - parte a economiei de piață

Curtea a considerat concurența ca un element sine qua non al existenței economiei de piață, o adevărată forță regulatorie a acesteia. Ea poate fi definită ca fiind confruntarea dintre agenții economici cu aceleași activități sau activități similare, exercitată în domeniile deschise pieței, pentru câștigarea și conservarea clientelei, în scopul rentabilizării proprii întreprinderi. Libertatea concurenței reprezintă o premisă a dezvoltării relațiilor comerciale și o garanție a progresului (*HCC nr. 11 din 28.05.2013* [\[53\]](#), §31).

Totodată, Curtea a menționat că în structura oricărei economii de piață, pe lângă concurență, există și monopolul instituit de către stat. Curtea a reținut că statul este în drept de a-și stabili monopolul asupra unor activități sau domenii (*HCC nr. 11 din 28.05.2013, §33*).

Din punct de vedere al conceptului juridic, monopourile de stat pot fi calificate ca activități economice pe care statul și le rezervă și pe care le realizează, în temei, prin agenții economici de stat. Scopurile principale ale instituirii monopolului de stat sunt, în primul rând, stabilirea unui control riguros direct asupra unei activități și obținerea de venituri necesare bugetului de stat. Cerința de bază față de monopolul de stat este ca acesta să fie instituit prin lege. În acest sens, monopourile de stat pot fi calificate ca activități economice care, prin legi speciale, sunt declarate în exclusivitate în competența statului și pot face doar obiectul activității societăților împuternicite de acesta (HCC nr. 11 din 28.05.2013, §34).

[...] Curtea a reiterat că instituirea monopolului de stat nu vine în contradicție cu prevederile constituționale care guvernează economia de piață (HCC nr. 11 din 28.05.2013, §50).

Curtea a relevat că statul, prin prevederi legale și condiții clar determinate, poate institui monopolul său într-un anumit domeniu de activitate. Monopolul constituie o excepție de la principiul asigurării liberei concurențe (HCC nr. 11 din 28.05.2013, §51).

Curtea a reținut că licențierea unui gen de activitate constituie o modalitate a statului de a limita și de a controla efectiv un domeniu sensibil din punct de vedere social, care afectează atât bunele moravuri, cât și ordinea publică (HCC nr. 11 din 28.05.2013, §65).

Curtea a menționat că loteria națională, fiind monopol de stat, este în totalitate subordonată politicii acestuia, atât prin intermediul organelor de administrare, cât și prin intermediul acțiunilor deținute de stat, fapt ce exclude necesitatea intervenției Camerei de Licențiere pentru controlul domeniului dat prin eliberarea licenței (HCC nr. 11 din 28.05.2013, §66).

În același timp, Curtea a dedus că monopolul de stat constituie dreptul exclusiv de a dispune și desfășura anumite activități economice (HCC nr. 11 din 28.05.2013, §69).

Subsidiar, Curtea a notat că, reieșind din prevederile Legii cu privire la jocurile de noroc, activitatea loteriei naționale și a celei regionale se pot suprapune pe același teritoriu, dar nu pot fi tratate în condiții de egalitate, deoarece prima ține de monopolul statului, iar a doua ține de domeniul privat, și, în ultimă instanță, nu pot duce la o concurență neloială (HCC nr. 11 din 28.05.2013, §74).

Curtea face distincție între monopolul de stat și întreprinderile cu situație dominantă pe piață, sau de monopol natural, situație generată de cauze naturale, economice sau tehnologice, dar nu instituită prin lege ca monopol de stat (HCC nr. 11 din 28.05.2013, §75).

În concluzie, Curtea a reținut că exceptarea de la licențiere a loteriilor naționale nu încalcă prevederile art.9 și 126 din Constituție, care garantează libera concurență în condițiile economiei de piață, și nu afectează substanța acestui drept garantat (HCC nr. 11 din 28.05.2013, §76).

V. Calitatea și claritatea legilor

Curtea a reținut că articolul 23 alin.(2) din Constituție pune în sarcina statului obligația de a face accesibile toate legile și actele normative. Deși articolul 23 din Constituție cuprinde expres doar criteriul de accesibilitate și claritate al legii, Curtea Europeană, prin jurisprudența sa, impune ca normele adoptate de autoritățile publice să fie inclusiv suficient de precise, previzibile și să corespundă principiului reglementării specifice. Curtea a constatat că rigorile impuse de art. 23 alin.(2) din Constituție, precum obligația statului de a asigura fiecărui om dreptul de a-și cunoaște drepturile și de a face accesibile actele normative, includ principiile Convenției Europene și ale jurisprudenței Curții Europene de a asigura precizia, previzibilitatea legii și reglementarea specificativă (HCC nr. 12 din 04.06.2013 [\[54\]](#), §99).

Curtea a constatat că șirul simbolurilor regimului totalitar comunist, interzise prin legea contestată, este exhaustiv: „secera și ciocanul și orice suport cu aceste simboluri”. De asemenea, faptul că aceste simboluri sunt interzise numai în cazul asocierii lor cu regimul totalitar comunist și comunismul induce concluzia că normele nu sunt ambigue și sunt compatibile cu principiul reglementării clare și previzibile [...] (HCC nr. 12 din 04.06.2013, §101).

Curtea a apreciat că referința la „promovarea ideologiilor totalitare” reprezintă dificultăți de claritate, pentru că normele nu concretizează care ideologii sunt considerate „totalitare”. Având în vedere că în text este utilizat pluralul cuvântului („ideologiilor”), se sugerează că ideologia comunistă nu este singura ideologie totalitară cuprinsă de această formulare. Care alte ideologii, dacă există vreuna, cad sub incidența prevederilor legii, nu este clar (*HCC nr. 12 din 04.06.2013, §102*).

Atât legea contestată, cât și alte acte normative în vigoare nu specifică ce idei, concepte și principii sunt incluse în ideologiile totalitare care nu ar trebui promovate. Ideologiile, definite ca „sistem de idei, de noțiuni, de teorii, de concepții politice, morale, juridice etc., care reflectă într-o formă generalizată interesele unei clase sau ale unei categorii sociale determinate de condițiile istorice obiective ale existenței și care, la rândul lui, exercită o influență activă asupra dezvoltării societății”, tind să fie complexe și extensive, cuprinzând o serie de idei interpuse. Ele ar putea avea multe ramuri și curente, deosebindu-se substanțial una de alta. Ideologiile ar putea să se suprapună, împărtășind anumite idei și principii ce sunt susceptibile interpretării de către politicieni, cercetători și filosofi, ceea ce ar fi excesiv de rigid a cere de la cetățeanul simplu, fapt ce poate provoca litigii judiciare cu tentă filozofică și doctrinară (*HCC nr. 12 din 04.06.2013, §103*).

Astfel, Curtea a constatat că termenul de „ideologii totalitare” nu este suficient de explicit în normele legale contestate (*HCC nr. 12 din 04.06.2013, §104*).

Curtea a constatat că în partea ce ține de accesibilitatea, claritatea și previzibilitatea legii, termenul „ideologii totalitare” din: art. 4 alin. (5) din Legea nr. 294-XVI din 21 decembrie 2007 privind partidele politice; art.67¹ din Codul contravențional nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008 și art.3 alin. (41) din Legea nr. 64 din 23 aprilie 2010 privind libertatea de exprimare determină apariția unor situații de incertitudine privind corespunderea cu principiul reglementării specifice, ceea ce nu corespunde exigenței clarității legii și astfel constituie o încălcare a dispozițiilor articolului 23 alin.(2) din Constituție (*HCC nr. 12 din 04.06.2013, §107*).

B. Concluziile Curții

I. Prevederi recunoscute constituționale

Curtea a recunoscut constituționale:

● sintagma „cu propunerea de a executa benevol documentul executoriu în termen de 15 zile” din alineatul (3) și prevederile alineatului (3¹) din articolul 60 al Codului de executare al Republicii Moldova nr.443-XV din 24 decembrie 2004 (*HCC nr.1 din 15.01.2013, sesizarea nr. 27a/2012*);

● Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 534-VII din 8 martie 2013 privind demisia Guvernului (*HCC nr.4 din 22.04.2013, sesizarea nr.10b/2013*);

● prevederea articolului 301 alin. (1) lit. c) din Codul muncii al Republicii Moldova nr.154-XV din 28 martie 2003, în redacția Legii nr. 91 din 26 aprilie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (*HCC nr.5 din 23.04.2013, sesizarea 31a/2012*);

● Hotărârea Parlamentului nr. 81 din 18 aprilie 2013 privind numirea în funcția de Procuror General (*HCC nr.8 din 20.05.2013, sesizarea nr.15a/2013*);

● - articolul 3 din Hotărârea Parlamentului nr. 96 din 25 aprilie 2013 privind revocarea Președintelui Parlamentului;

- Legea nr. 101 din 26 aprilie 2013 pentru completarea articolului 14 din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996 (*HCC nr.9 din 21.05.2013, sesizarea nr. 12a/2013*);

● dispozițiile articolului I pct. 6, articolelor III și IV din Legea nr. 91 din 26 aprilie 2012 „Pentru modificarea și completarea unor acte legislative” (*HCC nr.10 din 23.05.2013, sesizarea*

nr.37a/2012);

● sintagma „(cu excepția monopolului de stat exercitat în condițiile Legii nr. 285-XIV din 18 februarie 1999 cu privire la jocurile de noroc)” din art.8 alin.(1) lit.a) pct.5) al Legii nr.451-XV din 30 iulie 2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător, în redacția Legii nr. 267 din 23 decembrie 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (HCC nr.11 din 28.05.2013, sesizarea 26a/2012);

● sintagmele „dacă aceasta a fost comisă după aplicarea sancțiunii contravenționale” din alineatul (1) și „dacă aceste fapte au fost comise după aplicarea sancțiunii contravenționale” din alineatul (2) din articolul 320 al Codului penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 (HCC nr.13 din 11.06.2013, sesizarea nr.1g/2013);

● unele prevederi din Legea nr. 1453-XIV din 8 noiembrie 2002 cu privire la notariat:

- sintagma „ordinul ministrului justiției” din articolul 15 alineatul (3);

- sintagma „ordinul ministrului justiției” din articolul 16 alineatul (2) în partea ce se referă la temeiurile prevăzute la alineatul (1) lit. b) și lit. f);

- prevederile articolului 16 alineatul (4) în partea ce se referă la temeiurile prevăzute la alineatul (1) lit. b) și lit. f);

- prevederile articolului 24 alineatul (2) și alineatul (5) în partea ce se referă la sancțiunile disciplinare prevăzute la alineatul (1) lit. c) și lit. d) din Legea nr. 1453-XIV din 8 noiembrie 2002 cu privire la notariat (HCC nr. 15 din 20.06.2013, sesizarea nr.7a/2013);

● sintagma „al Departamentului Situații Excepționale, Serviciului de Informații și Securitate, Serviciului de Protecție și Pază de Stat” din pct. 1) și prevederile pct. 2) ale articolului 37 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003 (HCC nr. 20 din 16 iulie 2013, sesizarea nr.39a/2012);

● - sintagma „doar în partea ce se referă la procedura de emitere/adoptare” din art.25 al Legii nr. 947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, în redacția Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative;

- sintagma „conform criteriilor aprobate de Consiliul Superior al Magistraturii” din Art. VIII alin. (6) al Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (HCC nr. 17 din 2 iulie 2013, sesizarea nr.36a/2012);

● sintagma „de angajat în subdiviziunile autorităților administrației publice locale (aparatură prezidențială raională, primărie, primărie și preturile municipiului Chișinău, direcții, secții și alte subdiviziuni), inclusiv ale Adunării Populare a Găgăuziei și ale Comitetului executiv al Găgăuziei;” de la lit.c) și prevederile literei d) a art.7 alin. (1) din Legea nr. 768-XIV din 2 februarie 2000 privind statutul alesului local, în redacția Legii nr.168 din 11 iulie 2012, astfel cum au fost interpretate prin Legea nr.263 din 16 noiembrie 2012, în măsura în care acestea nu se aplică aleșilor locali, care și-au obținut mandatul în urma alegerilor locale desfășurate până la data intrării în vigoare a Legii nr.168 din 11 iulie 2012 pentru modificarea Legii nr.76IV din 2 februarie 2000 privind statutul alesului local - 14 septembrie 2012, precum și candidaților supleanți (HCC nr. 19 din 16 iulie 2013, sesizarea nr. 6a/2013);

● Hotărârea Parlamentului nr. 314 din 26 decembrie 2012 privind eliberarea din funcție a unui judecător al Curții Supreme de Justiție (HCC nr. 21 din 25.07.2013, sesizarea 2a/2013);

● textul „În cazul săvârșirii de către judecător a infracțiunilor specificate la art. 324 și art. 326 ale Codului penal al Republicii Moldova, acordul Consiliului Superior al Magistraturii pentru pornirea urmăririi penale nu este necesar.” din articolul 19 alin. (4) al Legii nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului, în redacția Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru

modificarea și completarea unor acte legislative (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, sesizarea 32a/2012*);

● - alineatele (1) și (2) ale articolului 36 din Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, în măsura în care nu se aplică exponenților autorității judecătorești, precum și în măsura în care comisiile parlamentare de anchetă nu se pronunță asupra vinovăției sau nevinovăției unei persoane (*HCC nr. 29 din 23.09.2013, sesizarea 5a/2013 din 21.03.2013*);

- articolele 4 și 5 din Hotărârea Parlamentului nr. 3 din 15 februarie 2013 cu privire la raportul Comisiei de anchetă pentru elucidarea modului de administrare de către organele abilitate a incidentului din 23 decembrie 2012, care a avut loc în Rezervația naturală „Pădurea Domnească”, în măsura în care dispozițiile de natură procesual-penală și disciplinară nu vor fi obligatorii pentru Procuratura Generală, Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor (*HCC nr. 29 din 23.09.2013, sesizarea 5a/2013 din 21.03.2013*).

I. Prevederi recunoscute parțial constituționale

Curtea a recunoscut parțial constituționale:

● articolul 7¹ din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legii nr. 107 din 3 mai 2013, cu excepția:

- la alineatul trei:

punctului 2) integral, cu următorul cuprins: „avizează inițiativele legislative;”;

la punctul 3), a sintagmelor „și prezintă spre aprobare Parlamentului”, „propune Parlamentului inițiative legislative pentru:

a) realizarea obligațiilor ce rezultă din conținutul legilor și dispozițiilor finale ale acestora în limita stabilită de cadrul legislativ primar;

b) asigurarea securității interne și externe a statului, menținerea stării de legalitate, a stabilității sociale, economice, financiare și politice și pentru evitarea efectelor fenomenelor naturale și ale factorilor imprevizibili care prezintă pericol public;”;

punctului 5), cu următorul conținut: „Emite acte cu caracter individual privind efectuarea remaniierilor de cadre”;

- alineatului patru integral, cu următorul conținut: „În perioada în care este demisionar, Guvernul este limitat doar în dreptul său de asigurare a realizării politicii externe și de inițiativă legislativă în domenii ce implică elaborarea și aprobarea unor noi programe de activitate” (*HCC nr.7 din 18.05.2013, sesizarea 16a/2013*).

I. Prevederi declarate neconstituționale

Curtea a declarat neconstituționale:

● Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 584-VII din 10 aprilie 2013 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (*HCC nr.4 din 22.04.2013, sesizarea nr.10a/2013*);

● - alineatul (4) al articolului 23 din Legea nr.317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională;

- sintagma „Președintele Republicii Moldova” din alineatul (2) al articolului 6, referitoare la numirea de către acesta a judecătorilor Curții Constituționale, din Legea nr.317-XIII din 13

decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională (*HCC nr.6 din 16.05.2013, sesizarea 17a/2013*);

● - articolul 27¹ din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legii nr. 110 din 3 mai 2013;

- Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 634-VII din 16 mai 2013 privind revocarea domnului Mihail Moldovanu din funcția de viceprim-ministru;

- Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 635-VII din 16 mai 2013 privind revocarea domnului Anatolie Șalaru din funcția de ministru al transporturilor și infrastructurii drumurilor;

- Hotărârea Guvernului nr. 364 din 16 mai 2013 cu privire la eliberarea din funcție a domnului Ion Cebanu (*HCC nr.7 din 18.05.2013, sesizarea 16a/2013*);

● Hotărârea Parlamentului nr. 104 din 3 mai 2013 cu privire la abrogarea Hotărârii nr. 81 din 18 aprilie 2013 privind numirea în funcția de Procuror General (*HCC nr.8 din 20.05.2013, sesizarea nr.15a/2013*);

● - articolele 4 alin. (5) și 22 alin. (1) lit. e) din Legea nr. 294-XVI din 21 decembrie 2007 privind partidele politice, în redacția Legii nr. 192 din 12 iulie 2012 pentru completarea unor acte legislative;

- articolul 3 alin. (4¹) din Legea nr. 64 din 23 aprilie 2010 privind libertatea de exprimare, în redacția Legii nr. 192 din 12 iulie 2012 pentru completarea unor acte legislative;

- articolul 67¹ din Codul contravențional nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008, în redacția Legii nr. 192 din 12 iulie 2012 pentru completarea unor acte legislative (*HCC nr. 12 din 04.06. 2013, sesizarea nr. 33a/2012*);

● Art. XI pct.16 din Legea nr. 29 din 6 martie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (*HCC nr. 16 din 25.06. 2013, sesizarea nr. 4a/2013*);

● articolul 98 alineatul (2) litera b¹), articolul 104¹ din Codul penal nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, articolul 174 alin.(3¹) și articolul 291¹ din Codul de executare nr. 443-XV din 24 decembrie 2004, în redacția Legii nr. 34 din 24 mai 2012 pentru completarea unor acte legislative (*HCC nr. 18 din 4 iulie 2013, sesizarea nr. 11a/2013*);

● - sintagma „și în cazul infracțiunilor specificate la art.324 și art.326 ale Codului penal al Republicii Moldova” din articolul 19 alin. (5) al Legii nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului, în redacția Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative;

- Art. II pct. 13 alineatul trei din Legea nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, prin care s-a abrogat alineatul (6) al articolului 19 din Legea nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului (*HCC nr. 22 din 05.09.2013, sesizarea 32a/2012*);

● prevederile pct. 18 din Regulamentul privind achiziționarea de medicamente și alte produse de uz medical pentru necesitățile sistemului de sănătate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.568 din 10 septembrie 2009 (*HCC nr. 23 din 06.09.2013, sesizarea 24g/2013*);

● compartimentele „Secretariatul Curții Constituționale”, „Consiliul Superior al Magistraturii, Curtea Supremă de Justiție, Procuratura Generală”, „Curțile de apel” și Judecătoriile, inclusiv cea

militară, procuraturile teritoriale și cele specializate” din Anexa nr. 2 la Legea nr.48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici (*HCC nr. 24 din 10.09.2013, sesizarea nr. 13a/2013*);

● - propoziția „Fac excepție petițiile ce conțin informații referitoare la securitatea națională sau ordinea publică, care se remit spre examinare organelor competente.” din articolul 10 alin. (2) al Legii nr. 190-XIII din 19 iulie 1994 cu privire la petiționare, în redacția Legii nr. 73 din 4 mai 2010 pentru modificarea unor acte legislative;

- propoziția “Fac excepție petițiile ce conțin informații referitoare la securitatea națională sau ordinea publică, care se remit spre examinare organelor competente.” din punctul 22 al Anexei nr.1 la Regulamentul Centrului pentru Drepturile Omului, structura, statul de funcții și modul de finanțare a acestuia, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.57-XVI din 20 martie 2008, în redacția Legii nr. 73 din 4 mai 2010 pentru modificarea unor acte legislative (*HCC nr. 25 din 17.09.2013, sesizarea 14a/2013*);

● - punctul 16 din Regulamentul privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 173 din 18 februarie 2008;

- sintagma „în vârstă, de regulă, de până la 45 ani,” din punctul 4 al Hotărârii Guvernului nr. 962 din 5 august 2003 privind asigurarea funcționării Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova (*HCC nr. 26 din 19.09.2013, sesizarea nr. 25a/2013*);

● - Hotărârea Parlamentului nr. 183 din 12 iulie 2013 privind eliberarea din funcțiile de membru și de vicepreședinte al Curții de Conturi (*HCC nr.27 din 20.09.2013, sesizarea 33a/2013*);

● - Hotărârea Parlamentului nr. 180 din 12 iulie 2013 privind revocarea din funcția de director general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică;

- Hotărârea Parlamentului nr. 181 din 12 iulie 2013 privind desemnarea directorului general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică (*HCC nr.28 din 20.09.2013, sesizarea nr.34a/2013*);

● prevederile articolului 11 alineatul (4) al Legii nr.548-XIII din 21 iulie 1995 cu privire la Banca Națională a Moldovei și articolului 21 alineatul (3) al Legii contenciosului administrativ nr.793-XIV din 10 februarie 2000, cu excepția prevederilor referitoare la retragerea licenței băncii și la actele impuse de Banca Națională a Moldovei în procesul de lichidare a băncii (*HCC nr.31 din 01.10.2013, sesizarea nr.26a/2013*).

IV. Interpretarea prevederilor constituționale

● În sensul articolelor 1 alin. (3), 101 alin. (2) și 103 alin. (2) din Constituție:

- Prim-ministrul unui Guvern demis prin moțiune de cenzură pentru suspiciuni de corupție se află în imposibilitate de a-și exercita atribuțiile;

- În cazul demiterii Guvernului prin moțiune de cenzură pentru suspiciuni de corupție, *Președintele Republicii Moldova are obligația constituțională de a desemna un Prim-ministru interimar dintre membrii Guvernului, integritatea cărora nu a fost afectată;*

- Președintele Republicii Moldova *nu este obligat* să consulte fracțiunile parlamentare la desemnarea Prim-ministrului interimar (*HCC nr.4 din 22.04.2013, sesizarea nr.10a/2013*).

● În sensul articolului 140 din Constituție coroborat cu articolele 7 și 134 alin. (3) din Constituție:

- hotărârea prin care se declară neconstituționalitatea unor norme/acte are nu numai putere de lege, ci și este obligatorie, prin considerentele pe care se sprijină, pentru toate organele constituționale ale Republicii Moldova, astfel încât noi norme/acte cu același conținut nu mai pot fi adoptate din nou;

- în cazul declarării neconstituționalității unor norme/acte, până la operarea modificărilor de rigoare de către autoritatea emitentă, urmează să se aplice normele/actele anterioare declarării neconstituționalității, într-un mod conform considerentelor menționate în hotărârile Curții Constituționale (*HCC 33 din 10.10.2013, sesizarea nr. 45b/2013*).

● - În sensul alineatului (1) al articolului 85 din Constituție:

termenul de trei luni pentru dizolvarea Parlamentului se referă la blocarea procedurii de adoptare a legilor și la imposibilitatea formării Guvernului;

termenul de trei luni începe să curgă de la data apariției circumstanțelor ce au determinat necesitatea formării unui nou Guvern, curge indiferent de declanșarea procedurilor de formare a noului Guvern sau/și de efectuarea procedurilor prevăzute de alineatul (2) al articolului 85 din Constituție, include perioadele de consultare a fracțiunilor parlamentare și a altor proceduri legale și constituie termenul limită pentru formarea noului Guvern.

- Termenul de 45 de zile cuprins la articolul 85 alin. (2) din Constituție se include în termenul de 3 luni cuprins la articolul 85 alin. (1) din Constituție.

- În sensul alineatelor (1) și (2) ale articolului 85 din Constituție:

dreptul Președintelui Republicii Moldova de a dizolva Parlamentul în cazul neacceptării votului de încredere pentru formarea Guvernului intervine după expirarea a 45 de zile de la prima solicitare și respingerea a cel puțin două solicitări de investitură până la expirarea termenului de trei luni;

după expirarea termenului de trei luni Președintele Republicii Moldova este obligat să dizolve Parlamentul dacă a eșuat formarea Guvernului, inclusiv dacă nu s-a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului.

- În sensul articolului 85 din Constituție, dreptul de a sesiza Curtea Constituțională privind aprecierea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului este un drept exclusiv al Președintelui Republicii Moldova (*HCC nr. 30 din 20.09.2013, sesizarea nr. 22b/2013*).

● - În sensul Preambulului Constituției, Declarația de Independență a Republicii Moldova face corp comun cu Constituția, fiind textul constituțional primar și imuabil al blocului de constituționalitate.

- În cazul existenței unor divergențe între textul Declarației de Independență și textul Constituției, textul constituțional primar al Declarației de Independență prevalează (*HCC nr. 36 din 05.12.2013, sesizările nr. 8b/2013 și 41b/2013*).

V. Validarea mandatelor de deputat

În ședințele plenare ale Curții nu au fost stabilite circumstanțe de natură să împiedice validarea mandatelor de deputat în Parlament atribuite de Comisia Electorală Centrală:

● domnului Vadim Vacarciuc, a.n. 1972, domiciliat în mun. Bălți, pedagog, antrenor, candidat supleant pe lista Partidului Liberal (*HCC nr.3 din 11.04.2013, sesizarea nr.9e/2013*);

● domnului Mihail Solcan, a.n. 1963, domiciliat în mun. Chișinău, economist, doctor în economie, lector superior la Academia de Studii Economice din Moldova, candidat supleant pe lista Partidului Democrat din Moldova (*HCC nr.14 din 19.06.2013, sesizarea nr.29e/2013*);

● domnului Mihail Barbulat, a.n. 1971, domiciliat în mun. Chișinău, pedagog, filolog, șef al

Direcției Integrare Europeană și Cooperare Internațională a Academiei de Științe a Moldovei, candidat supleant pe lista Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (*HCC nr.32 din 07.10.2013, sesizarea nr. 43 e/2013*);

● domnului Ion Stratulat, a.n. 1946, domiciliat în or. Orhei, inginer-economist, candidat supleant pe lista Partidului Democrat din Moldova (*HCC nr.35 din 07.11.2013, sesizarea nr.50e/2013*).

VI. Procese sistate

Curtea a sistat procesele:

● pentru controlul constituționalității articolului 52 alineatul (6) din Legea nr.10-XVI din 3 februarie 2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice (*DCC nr.1 din 22.01.2013, sesizarea nr.28a/2012*);

● - pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 98 din 25 aprilie 2013 privind constituirea unei Comisii speciale pentru examinarea circumstanțelor adoptării de către Parlament a Hotărârii nr. 81 din 18 aprilie 2013 privind numirea în funcția de Procuror General;

- pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 103 din 3 mai 2013 cu privire la Raportul Comisiei speciale pentru examinarea circumstanțelor adoptării de către Parlament a Hotărârii nr.81 din 18 aprilie 2013 privind numirea în funcția de Procuror General (*HCC nr. 8 din 20.05.2013, sesizarea nr. 15a/2013*);

● pentru controlul constituționalității Legii nr. 106 din 3 mai 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (*DCC nr.5 din 22.05.2013, sesizarea nr.19a/2013*);

● pentru controlul constituționalității sintagmei „*medical și farmaceutic*” din alineatul trei al articolului 2 din Legea nr. 1070-XIV din 22 iunie 2000 „*Privind aprobarea Nomenclatorului specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate*” și sintagmelor „*Medicină*”, „*Farmacie*” din alineatul doi al articolului 3 din Legea nr. 142-XVI din 7 iulie 2005 „*Privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I*” (*DCC nr. 7 din 04.07.2013, sesizarea nr. 20a/2013*);

● privind excepția de neconstituționalitate a textului „*În cazul în care judecătorul de instrucție a autorizat măsuri speciale de investigații, procurorul poate amâna până la 6 luni, prin ordonanță motivată, aducerea la cunoștință a actului procedural de recunoaștere în calitate de bănuț*” din articolul 64 alin. (2) pct. 5) al Codului de procedură penală, în redacția Legii nr. 66 din 5 aprilie 2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală (*DCC nr. 8 din 25.07.2013, sesizarea nr. 3g/2013*);

● privind controlul constituționalității punctelor [3.1.1](#), [3.1.4](#) - [3.1.9](#), [3.1.11](#), [3.1.20](#) și 3.2 lit. c) și lit. d) din raportul Comisiei de anchetă pentru elucidarea modului de administrare de către organele abilitate a incidentului din 23 decembrie 2012, care a avut loc în Rezervația naturală „Pădurea Domnească” (*HCC nr. 29 din 23.09.2013, sesizarea 5a/2013 din 21.03.2013*);

● pentru controlul constituționalității articolului 23 alineatul (3) al Legii contenciosului administrativ nr.793-XIV din 10 februarie 2000 (*HCC nr.31 din 01.10.2013, sesizarea nr.26a/2013*).

VII. Sesizări respinse

În procesul exercitării jurisdicției constituționale în anul 2013 Curtea a examinat 14 sesizări care au fost declarate inadmisibile din următoarele considerente:

● sesizarea nu cuprinde nici un argument ce ar justifica scopul contestării prevederii supuse controlului constituționalității (*DCC nr. 2 din 12.04.2013, §23; DCC nr. 14 din 8.10.2013, §37*) sau necesitatea interpretării normei constituționale (*DCC nr. 16 din 07.11.2013, §18*);

● sesizarea nu conține argumente pertinente care ar demonstra în ce mod are loc încălcarea drepturilor invocate, garantate de Constituție și alte acte internaționale relevante (*DCC nr. 2 din 12.04.2013, §27; DCC nr. 16 din 07.11.2013, §26*);

● Curtea a pronunțat anterior o hotărâre asupra aspectului invocat în sesizare (*DCC nr. 2 din 12.04.2013, §29; DCC nr. 4 din 15.05.2013, §37; DCC nr. 6 din 25.05.2013, §27; DCC nr. 10 din 25.07.2013, §25*);

● sesizarea abordează situații de fapt cu caracter litigios, iar Curtea nu este competentă a analiza aplicarea unei dispoziții legale la o situație concretă, întrucât soluționarea litigiilor concrete între persoane concrete este atribuția exclusivă a instanțelor judecătorești (*DCC nr.3 din 12.04.2013, §§36-37*);

● prin sesizare Curții i se cere să interpreteze prevederi stabilite prin legi organice, ceea ce ar însemna depășirea limitelor competenței proprii, or, interpretarea legilor și asigurarea unității reglementărilor legislative pe întreg teritoriul țării este atribuția de bază a Parlamentului, unica autoritate legislativă a statului (*DCC nr. 3 din 12.04.2013, §46; DCC nr.5 din 22. 05. 2013, §25; DCC nr. 14 din 8.10.2013, §38*);

● dispozițiile constituționale, interpretarea cărora se solicită, nu conțin ambiguități, imprecizii sau neclarități, ele fiind exprese și detaliate de cadrul normativ subsecvent, prin urmare, nu necesită a fi interpretate de către Curtea Constituțională (*DCC nr. 3 din 12.04.2013, §45; DCC nr. 6 din 25.05.2013, §31; DCC nr. 16 din 07.11.2013, §32*);

● obiectul sesizării excede domeniului său legal de competență, deoarece problemele abordate în sesizare constituie o chestiune de oportunitate, și nu de constituționalitate (*DCC nr.5 din 22. 05. 2013, §28; DCC nr. 7 din 04.07.2013, §44*);

● în sesizare nu se atestă un raport direct de cauzalitate între normele contestate și prevederile constituționale invocate (*DCC nr. 14 din 8.10.2013, §41*).

Astfel, nu au fost acceptate spre examinare în fond:

● sesizarea pentru controlul constituționalității art. 9 alin.(1) lit.h), lit.l) și lit.o), art.21 alin.(2), art.22 alin.(2) și alin. (3) și a ultimei fraze din art.23 din Legea nr. 192-XIV din 12 noiembrie 1998 privind Comisia Națională a Pieței Financiare (*DCC nr.2 din 12.04.2013, sesizarea nr.35a/2012*);

● sesizarea pentru interpretarea articolului 46 alin.(5) din Constituția Republicii Moldova (*DCC nr.3 din 12.04.2013, sesizarea nr. 41b/2012*);

● sesizarea privind controlul constituționalității Legii nr.108 din 3 mai 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul electoral și Legea despre statutul deputatului în Parlament) (*DCC nr.4 din 14.05.2013, sesizarea nr.18a/2013*);

● sesizarea privind interpretarea articolelor 16 alin. (2), 38 și 72 alin. (3) lit. a) din Constituția Republicii Moldova (*DCC nr.6 din 23.05,2013, sesizarea nr.21b/2013*);

● sesizarea privind controlul constituționalității Hotărârii Guvernului nr. 293 din 16 mai 2013 cu privire la numirea în funcție a domnului Ion GOLOVATII și Hotărârii Guvernului nr. 294 din 16 mai 2013 cu privire la numirea în funcție a domnului Veaceslav CEBAN (*DCC nr.9 din 25 iulie 2013, sesizarea nr. 23a/2013*);

● sesizarea privind controlul constituționalității prevederilor Legii nr.546-XV din 19 decembrie 2003 privind aprobarea Concepției politicii naționale a Republicii Moldova (DCC nr. 10 din 25 iulie 2013, sesizarea nr. 30a/2013);

● sesizarea privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității (DCC nr.14 din 8.10.2013, sesizarea nr.27a/2013);

● sesizarea privind interpretarea articolelor 35 și 54 din Constituția Republicii Moldova (DCC nr. 16 din 7.11.2013, sesizarea nr.37b/2013);

● sesizarea pentru controlul constituționalității pozițiilor 123 și 124 din Anexa nr. 2 la Hotărârea Guvernului nr. 945 din 20 august 2007 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr. 121-XVI din 4 mai 2007 privind administrarea și deținatizarea proprietății publice (DCC nr. 18 din 06.12.2013, sesizarea nr. 49a/2013).

VIII. Decizii de suspendare a actelor normative contestate

Curtea a decis:

● *suspendarea* acțiunii Hotărârii Guvernului nr. 715 din 12 septembrie 2013 pentru aprobarea Raportului privind derularea și rezultatele concursului închis de selectare a concesionarului activelor ÎS „Aeroportul Internațional Chișinău”, până la soluționarea în fond a cauzei, cu emiterea unei decizii sau hotărâri definitive și *interzicerea* efectuării oricăror acțiuni pentru punerea în aplicare a Hotărârii Guvernului nr. 321 din 30 mai 2013 cu privire la aprobarea concesionării activelor ÎS „Aeroportul Internațional Chișinău” și a condițiilor concesionării acestora și a Hotărârii Guvernului nr. 715 din 12 septembrie 2013 pentru aprobarea Raportului privind derularea și rezultatele concursului închis de selectare a concesionarului activelor ÎS „Aeroportul Internațional Chișinău” (DCC nr. 12 din 19.09.2013, sesizarea nr. 39a/2013);

● *suspendarea* acțiunii Hotărârii Guvernului nr. 321 din 30 mai 2013 cu privire la aprobarea concesionării activelor ÎS „Aeroportul Internațional Chișinău” și a condițiilor concesionării acestora până la soluționarea în fond a cauzei cu emiterea unei decizii sau hotărâri definitive (DCC nr.11 din 10.09.2013, sesizarea nr.39a/2013)

C. Adrese

Curtea a formulat următoarele adrese către Parlament:

● Adresa PCC-01/27a din 15.01. 2013, HCC nr.1 din 15.01.2013, Sesizarea nr.27a/2012

Curtea a atestat o situație de contradicție și incoerență între unele prevederi ale Codului de executare. Astfel, pe de o parte, potrivit prevederilor art.70 alin.(2) din Codul de executare, executorul judecătoresc urmează să întreprindă imediat toate acțiunile necesare în vederea executării hotărârii judecătorești, iar pe de altă parte, este obligat să acorde debitorului, în cadrul procedurii de executare silită deja intentată, un termen de 15 zile pentru executarea benevolă a documentului executoriu.

Curtea a reținut că norma cuprinsă la art.60 alin.(3) din Codul de executare este o normă generală, din care rezultă că executorul judecătoresc acordă un termen pentru executarea benevolă a tuturor documentelor executorii. Concomitent, potrivit art.16 alin.(3) din Codul de executare, hotărârile judecătorești în contencios administrativ se prezintă spre executare după expirarea termenului de executare benevolă stabilit de lege sau de instanța de judecată.

Astfel, Curtea a considerat oportună instituirea unei obligații în sarcina creditorului de a soma debitorul asupra executării benevole a documentului executoriu până la intentarea procedurii de executare silită. De asemenea, acordarea prin lege a unui termen pentru executarea benevolă a

hotărârii judecătorești până la intentarea procedurii de executare silită nu va permite excluderea reciprocă a acestor două forme de executare, excludere care se atestă în prezent, reieșind din prevederile legale invocate supra.

● **Adresa PCC-01/39a din 16.07.2013, HCC nr. 20 din 16.07.2013, sesizarea nr.39a/2012**

Curtea a observat o inadvertență în art. 37 pct.1) din Codul de procedură penală. Astfel, în urma adoptării Legii nr. 93-XVI din 5 aprilie 2007 cu privire la Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale, instituției „Departamentul Situații Excepționale”, prevăzută în textul art. 37 pct. 1) al Codului de procedură penală, i-a fost atribuită denumirea „Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale”. În contextul celor relatate, Curtea consideră oportună operarea de modificări în pct. 1) al art. 37 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova în conformitate cu legea specială.

● **Adresa nr. PCC-01/2a din 25.07.2013, HCC nr.21 din 25.07.2013, Sesizarea nr.2a din 20.02.2013**

Curtea a considerat necesară semnalarea problemei votului deputaților în Parlament, în vederea perfecționării mecanismelor parlamentare, ce ar asigura excluderea practicilor susceptibile să genereze dubii privind corectitudinea votului în cadrul organului reprezentativ suprem al țării și ar garanta respectarea principiului securității juridice.

● **Adresa nr. PCC-01/32a din 05.09.2013, HCC nr.22 din 05.09.2013, Sesizarea nr.32a din 07. 9.2012**

Curtea a constatat că nu există o deosebire de principiu între pornirea *procesului penal* și pornirea *urmăririi penale*, în ambele cazuri fiind prezentă o acuzație în materie penală. Prin urmare, față de judecător pot fi efectuate acțiuni procesuale și aplicate măsuri procesuale până la pornirea urmăririi penale.

Din articolul 19 alin. (5) din Legea cu privire la statutul judecătorului nu este clar cine poate aplica măsuri procesuale față de un judecător (reținerea, percheziția și aducerea silită) din momentul pornirii procesului penal până în momentul începerii urmăririi penale.

Atestând o incoerență între prevederile menționate, Curtea a considerat oportună lichidarea contradicțiilor dintre normele legale și instituirea prin lege a unor garanții procesuale în cazul acțiunilor de reținere, aducere silită, percheziționare a judecătorului, care pot fi efectuate numai după pornirea urmăririi penale de către Procurorul General.

● **Adresa PCC-01/5a din 23.09.2013, HCC nr. 29 din 23.09.2013, Sesizarea 5a/2013 din 21.03.2013**

Curtea a subliniat că orice dispoziție regulamentară care implică posibilitatea citării unui judecător, procuror în fața unei comisii parlamentare de anchetă încalcă evident dispozițiile constituționale care stabilesc separația puterilor în stat, independența judecătorilor și procurorilor și supunerea lor numai legii. Aceștia pot participa în calitate de invitați la comisiile parlamentare atunci când este necesară clarificarea unor aspecte de natură tehnică sau a unor informații de interes public care nu implică elucidarea aspectelor procesuale privind derularea unor cauze aflate pe rol.

Curtea a reținut că comisiile parlamentare de anchetă nu au abilitarea constituțională sau regulamentară să se pronunțe asupra vinovăției sau nevinovăției unei persoane.

Curtea a observat că, în timp ce, potrivit prevederilor articolului 36 alin. (1) și (2) din Regulament, comisia de anchetă poate cita ca martor orice persoană și solicita orice probă, în conformitate cu articolul 36 alin. (4), aceasta nu poate examina aspecte materiale sau procedurale ce sunt obiect de cercetare în dosarele penale, fapt ce atestă o contradicție între respectivele

reglementări.

De asemenea, în procesul examinării cauzei, Curtea a ajuns la concluzia că dispozițiile din Regulamentul Parlamentului referitoare la organizarea și funcționarea comisiilor de anchetă, activitatea cărora diferă de activitatea comisiilor permanente, nu sunt reglementate în deplină măsură.

Lipsa reglementărilor referitoare la atribuțiile concrete ale comisiei de anchetă generează riscul încălcării dispozițiilor constituționale de către membrii comisiei de anchetă.

Curtea a considerat că este necesară reglementarea modului de organizare și funcționare a comisiilor de anchetă, care să cuprindă: procedura de constituire, atribuțiile comisiei, participarea la ședințele comisiei, inclusiv citarea și audierea persoanelor, procedura în fața comisiei de anchetă, forța juridică a raportului comisiei de anchetă.

● **Adresa PCC-01/26a din 01.10.2013, HCC nr. 31 din 01.10.2013, Sesizarea nr.26a/2013**

În ceea ce privește dispozițiile contestate ale articolului 23 alineatul (3) al Legii contenciosului administrativ, potrivit căreia cererile de chemare în judecată împotriva Băncii Naționale a Moldovei se examinează în termen de 3 luni din data depunerii, Curtea a constatat că acestea sunt de oportunitate și nu aduc atingere normelor constituționale.

În context, Curtea a reținut că, după complexitate, litigiile referitoare la sectorul financiar implică examinarea amplă a tuturor circumstanțelor și aspectelor pertinente, din care cauză, în anumite cazuri, termenul de 3 luni poate fi insuficient.

În lumina celor enunțate, Curtea a considerat oportună revizuirea termenului prescris de lege, cu luarea în considerare a criteriilor ce determină termenul rezonabil, astfel încât părțile în proces să dispună de suficient timp pentru a-și pregăti apărarea, iar judecătorul - de posibilitatea de a examina minuțios cauza, pentru asigurarea unui proces echitabil.

D. Opinii separate

Au expus opinii separate la unele hotărâri pronunțate de Curte judecătorești:

Victor Pușcaș:

- la unele prevederi ale articolului 60 alin. (3) și alin. (3¹) din Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24 decembrie 2004 (*HCC nr.1 din 15.01.2013, sesizarea 27a/2012*);

Alexandru Tănase:

- la unele prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și a promovării ideologiilor totalitare (*HCC nr.12 din 04.06.2013, sesizarea nr. 33a/2012*);

Igor Dolea:

- la unele prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și a promovării ideologiilor totalitare (*HCC nr.12 din 04.06.2013, sesizarea nr. 33a/2012*);

- la prevederile articolului 320 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, în redacția Legii nr. 173 din 9 iulie 2010 pentru modificarea unor acte legislative (*HCC nr.13 din 11.06.2013, sesizarea nr.1g/2013*);

Aurel Băieșu:

- la prevederile Art. XI pct.16 din Legea nr. 29 din 6 martie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (*HCC nr.16 din 25.06.2013, sesizarea nr.4a/2013*);

- la unele aspecte ce țin de corelația dintre Preambulul Constituției și Declarația de Independență (HCC nr.36 din 05.12.2013, sesizările nr. 8b/2013 și 41b/2013);

Tudor Panțiru:

- la unele prevederi din art.8 alin.(1) lit.a) pct.5) al Legii nr.451-XV din 30 iulie 2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător (HCC nr.11 din 28.05.2013, sesizarea 26a/2012).

TITLUL III

EXECUTAREA ACTELOR CURȚII CONSTITUȚIONALE

Potrivit art. 28 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, actele Curții sunt acte oficiale și executorii, pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice. Consecințele juridice ale actului normativ sau ale unor părți ale acestuia declarate neconstituționale urmează a fi înlăturate conform legislației în vigoare.

Actele Curții Constituționale au efect *erga omnes*, fiind obligatorii și opozabile tuturor subiecților, indiferent de nivelul autorității.

Actele adoptate de Curte evidențiază caracterul consecvent, obiectiv și exigent al jurisdicției constituționale în vederea asigurării supremației Constituției, respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, reliefând, în același timp, modul în care este percepută ideea de constituționalitate și rolul Curții ca factor stabilizator în societate și factor moderant între ramurile puterii de stat. Exercitarea cu imparțialitate a acestor atribuții învederează calitatea Curții Constituționale de componentă esențială a statului de drept.

Analiza deciziilor Curții denotă faptul că ele vizează drepturile și libertățile fundamentale consfințite de Legea Supremă și de tratatele internaționale: accesul liber la justiție, dreptul la apărare, dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică, dreptul la proprietate; principiul separației și colaborării puterilor în stat; dreptul la autonomia locală; protecția concurenței loiale ș.a.

Hotărârile Curții Constituționale sunt destinate în primul rând legislatorului, dar și altor subiecți, care participă la procesul legislativ. Rezultatul muncii legislativului și altor autorități antrenate în creația normativă este apreciat într-un proces al justiției constituționale, mai mult, hotărârea Curții impune acestora obligația de a întreprinde măsurile legislative adecvate. Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive, nu pot fi supuse nici unei căi de atac, inclusiv de către legislator, și sunt obligatorii. Din acest motiv, anume factorii juridici, și nu cei politici, emotivi sau de altă natură trebuie să determine reacțiile față de actele Curții, în special dacă ele generează obligații concrete pentru subiecți.

Constatarea inacțiunii legislative, adică a lacunei legii sau altui act normativ contrar Constituției, inevitabil generează consecințe juridice. Hotărârea Curții Constituționale presupune obligația legislatorului de a soluționa problema existenței unor lacune de drept printr-o reglementare adecvată și eliminarea prevederilor defectuoase. Absența reacției legislatorului la hotărârea Curții, întârzierile în soluționarea acestor probleme sau eliminarea parțială a lacunelor sunt considerate ca anomalii ale ordinii de drept, existența acestora fiind inadmisibilă și intolerabilă.

Legiuitorul are obligația de a elimina lacunele semnalate. "Vidul" neconstituțional apărut într-un domeniu sau problemă de drept, tolerarea unei legi sau act normativ imperfect indică asupra faptului că Parlamentul, care reprezintă instituția politică abilitată prin Constituție cu atribuția de

legiferare, nu-și onorează deplin misiunea constituțională care i-a fost conferită. Obligația legiutorului de a elimina lacunele juridice decurge din principiile statului de drept și principiul separației puterilor[55].

Respectarea principiului separării puterilor implică nu doar faptul că nici una dintre ramurile puterii nu intervine asupra competențelor unei alte ramuri, dar și faptul că nici una dintre aceste ramuri nu își va neglija atribuțiile pe care este obligată să le exercite în domeniul specific de activitate, îndeosebi atunci când o astfel de obligație a fost impusă printr-o hotărâre a Curții Constituționale.

Lipsa unei intervenții legislative a Parlamentului în vederea executării actelor instanței de jurisdicție constituțională echivalează cu neexercitarea competenței de baza a acestuia, și anume cea de *legiferare*, atribuită de Constituție.

În Hotărârea nr.33 din 10.10.2013[56], §33, Curtea a reținut că unele hotărâri ale Curții Constituționale, prin care se declară neconstituțională o prevedere legală sau un act, pot genera vid legislativ și existența unor deficiențe și incertitudini în aplicarea legii.

În vederea excluderii acestor repercusiuni negative, art. 28¹ din Legea privind Curtea Constituțională prevede că Guvernul, în termen de cel mult 3 luni de la data publicării hotărârii Curții Constituționale, prezintă Parlamentului proiectul de lege cu privire la modificarea și completarea sau abrogarea actului normativ sau a unor părți ale acestuia declarate neconstituționale. Proiectul de lege respectiv urmează a fi examinat de Parlament în mod prioritar.

Hotărârile Curții Constituționale reprezintă prin sine o constatare juridică general obligatorie, bazată pe elucidarea esenței problemei constituționale în urma interpretării oficiale a normelor corespunzătoare din Constituție și explicării conținutului normelor constituționale invocate. Din teza expusă rezultă că este insuficientă și incompletă executarea doar a dispozitivului hotărârii Curții Constituționale.

Executarea hotărârii Curții Constituționale trebuie să comporte un dublu efect juridic. În primul rând, aceasta trebuie să reprezinte o garanție pentru protecția dreptului obiectiv al fiecăruia și, în al doilea rând, să devină izvor de drept pentru legiutor și executiv, jucând rolul unui dirigitor în domeniul dezvoltării dreptului. Doar împreună aceste aspecte pot garanta supremația Constituției prin asigurarea constituționalității actelor normative.

În scopul impulsivării procesului de executare a hotărârilor sale, dar și în vederea reglementării situațiilor legate de vidul legislativ apărut în urma constatării neconstituționalității dispozițiilor actelor normative sesizate, Curtea Constituțională a recurs la emiterea hotărârilor privind modul de executare a hotărârilor sale. De exemplu, Hotărârea explicativă nr. 34 din 11.10.2013 privind modul de executare a Hotărârii Curții Constituționale nr. 27 din 20 decembrie 2011 privind controlul constituționalității unor legi de modificare a condițiilor de asigurare cu pensii și alte plăți sociale pentru unele categorii de salariați.

O altă modalitate de a explica modul de executare a hotărârii Curții este elucidarea acestor aspecte în dispozitivul hotărârilor. Astfel, în Hotărârea nr. 24 din 10.09.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi referitoare la salarizarea funcționarilor publici din cadrul instanțelor judecătorești, prin care au fost declarate neconstituționale unele compartimente din Anexa nr. 2 la Legea nr. 48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici, Curtea a invocat prevederile art. 28¹ din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și a explicat modul în care urmează a fi aplicată legislația în vigoare până la adoptarea unor noi prevederi normative care să reglementeze domeniul vizat.

A. Nivelul de executare a hotărârilor Curții Constituționale

Pe parcursul anului 2013, au fost pronunțate **11** hotărâri în care cel puțin o prevedere din cele contestate a fost declarată neconstituțională vis-a-vi de care Parlamentul sau Guvernul urmează să intervină pentru remedierea lacunelor. Din respectivele hotărâri, doar 2 au fost executate la data aprobării prezentului raport (*a se vedea tabelul 1*).

Efectuând o analiză comparativă, din cele **12** hotărâri pronunțate de Curte în anul 2012, în care cel puțin o prevedere din cele contestate a fost declarată neconstituțională, **5** au rămas neexecutate, în privința a **3** din ele Parlamentul urmează a definitiva procedura de adoptare a proiectelor de modificare și completare a actelor normative. (*a se vedea diagrama 16*)

Pentru a grăbi procesul de modificare a actelor legislative, prevederile cărora au fost declarate neconstituționale prin hotărâri ale Curții Constituționale în anii 2012-2013, Curtea a solicitat de la Parlament și Guvern o informație asupra nivelului de executare a actelor adoptate. În răspunsurile trimise, atât legislativul, cât și executivul au ilustrat modul cum decurge executarea hotărârilor și adreselor Curții, indicând la ce etapă a procedurii legislative se află proiectele elaborate. Potrivit informației prezentate, se atestă lipsa unei reacții prompte și tergiversarea executării hotărârilor Curții, atât de către Guvern, cât și de către Parlament, fapt ce determină perpetuarea lacunelor și implementarea defectuoasă a legilor. Această situație demonstrează lipsa de responsabilitate a Parlamentului și Guvernului în realizarea funcțiilor ce decurg din art. 28¹ al Legii nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994.

În acest caz, Curtea Constituțională, în exercitarea atribuțiilor constituționale, se vede obligată să atragă atenția asupra problemei privind executarea tergiversată sau neexecutarea actelor sale.

B. Nivelul de executare a adreselor Curții Constituționale

Adresa constituie actul prin intermediul căruia Curtea Constituțională, fără a substitui organul legislativ, își exercită, potrivit dispozițiilor art. 79 alin. (1) din Codul jurisdicției constituționale, rolul său de „legislator pasiv”, atenționând asupra unor lacune sau carențe existente în legislație și insistând asupra necesității operării de modificări în reglementările legale care au făcut obiectul controlului de constituționalitate.

Activitatea jurisdicțională a Curții Constituționale este orientată preponderent spre soluționarea sesizărilor depuse și exercitarea în acest scop a competențelor constituționale. Analiza actelor supuse controlului constituționalității sub aspectul conformității cu Legea Supremă, interpretarea normelor constituționale, modul de executare a hotărârilor Curții Constituționale etc. constituie instrumente care au un rol decisiv în procesul de perfecționare a cadrului legislativ. Adresele, care se referă preponderent la omisiunile în legislație, de asemenea, contribuie la dezvoltarea dreptului.

Prin urmare, prin exercitarea controlului constituționalității și prin adresele remise autorităților publice asupra actelor sesizate, Curtea s-a manifestat ca un legislator pasiv. În anul 2013 Curtea a emis 6 adrese. Conform informației furnizate de către Parlament și Guvern la solicitarea Curții, din totalul adreselor emise în anul de referință doar 1 adresă a fost executată (Adresa nr.PCC-01/26a, din 1.10.2013, HCC nr.31 din 01.10.2013 pentru controlul constituționalității prevederilor articolului 11 alin.(4) din Legea nr.548-XIII din 21 iulie 1995 cu privire la Banca Națională a Moldovei și articolelor 21 alin.(3) și 23 alin.(3) din Legea contenciosului administrativ nr.793-XIV din 10 februarie 2000), 3 adrese se află la etapa executării, iar 2 adrese rămân a fi neexecutate, termenul de 3 luni indicat în alin. (4) art. 28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională fiind depășit.

Pentru comparație, în 2012 au fost emise 7 adrese, din care 3 au fost executate, 4 sunt în proces de executare; în 2011 au fost expediate 9 adrese: 2 executate, 2 în proces de executare, 5 neexecutate; în 2010 au fost emise 6 adrese, din care 2 sunt în proces de executare, 4 neexecutate.

Executarea hotărârilor Curții Constituționale în anul 2013

Nr. hotărârii Curții Constituționale	Norma declarată neconstituțională	Mențiuni privind executarea/neexecutarea
HCC nr. 6 din 16.05.2013 privind controlul constituționalității alineatului (4) al articolului 23 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională (Sesizarea 17a/2013-05-14, <i>Monitorul Oficial nr.119-121, art. 12, din 31.05.2013</i>)	- alineatul (4) al articolului 23 din Legea nr.317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională. - sintagma „ <i>Președintele Republicii Moldova</i> ” din alineatul (2) al articolului 6, referitoare la numirea de către acesta a judecătorilor Curții Constituționale, din Legea nr.317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională	Neexecutată
HCC nr. 7 din 18.05.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legilor nr. 107 și nr. 110 din 3 mai 2013, și a Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr. 634-VII și 635-VII din 16 mai 2013 și a Hotărârii Guvernului nr. 364 din 16 mai 2013 (Sesizarea 16a/2013) <i>Monitorul Oficial nr.122-124, art. 13, din 07.06.2013</i>	A declarat neconstituționale: - În articolul 7 ¹ din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legii nr. 107 din 3 mai 2013, - la alineatul (3): punctului 2) integral, cu următorul cuprins: „ <i>avizează inițiativele legislative;</i> ”; la punctul 3), a sintagmelor „ <i>și prezintă spre aprobare Parlamentului</i> ” „ , <i>propune Parlamentului inițiative legislative pentru:</i> a) <i>realizarea obligațiilor ce rezultă din conținutul legilor și dispozițiilor finale ale acestora în limita stabilită de cadrul legislativ primar;</i> b) <i>asigurarea securității interne și externe a statului, menținerea stării de legalitate, a stabilității sociale, economice, financiare și politice și pentru evitarea efectelor fenomenelor naturale și ale factorilor imprevizibili care prezintă pericol public;</i> ”; punctului 5), cu următorul conținut: „ <i>Emite acte cu caracter individual privind efectuarea remaniерilor de cadre;</i> ”; - alineatului patru integral, cu următorul conținut: „ <i>În perioada în care este demisionar, Guvernul este limitat doar în dreptul său de asigurare a realizării politicii externe și de inițiativă legislativă în domenii ce implică elaborarea și aprobarea unor noi programe de activitate.</i> ” - articolul 27 ¹ din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legii nr. 110 din 3 mai 2013.	Neexecutată

HCC nr. 12 din 04.06.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și a promovării ideologiilor totalitare (Sesizarea nr. 33a/2012)
Monitorul Oficial nr.167-172, art. 22, din 02.08.2013

HCC nr. 16 din 25.06.2013 pentru controlul constituționalității Art.XI pct.16 din Legea nr.29 din 6 martie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Sesizarea nr. 4a/2013)
Monitorul Oficial nr.177-181, art.24, din 16.08.2013

HCC nr. 18 din 4.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal nr.985-XV din 18 aprilie 2002 și Codul de executare nr.443-XV din 24 decembrie 2004, în redacția Legii nr.34 din 24 mai 2012 pentru completarea unor acte legislative (Sesizarea nr. 11a/2013)
(Castrarea chimică)
Monitorul Oficial nr.182-185, art.27, din 23.08.2013

HCC nr. 22 din 05.09.2013 Pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la imunitatea judecătorului (Sesizarea nr.32a/2012)
Monitorul Oficial nr.276-280, art. 43, din 29.11.2013

HCC nr. 23 din 06.09.2013 privind excepția de neconstituționalitate a punctului 18 din Regulamentul privind achiziționarea de medicamente și alte produse de uz medical pentru necesitățile sistemului de sănătate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.568 din 10 septembrie 2009 (Sesizarea nr. 24g/2013)
Monitorul Oficial nr.258-261, art.39, din 15.11.2013

-articolele 4 alin. (5) și 22 alin. (1) lit. e) din Legea nr. 294-XVI din 21 decembrie 2007 privind partidele politice, în redacția Legii nr. 192 din 12 iulie 2012 pentru completarea unor acte legislative.

- articolul 3 alin. (4¹) din Legea nr. 64 din 23 aprilie 2010 privind libertatea de exprimare, în redacția Legii nr. 192 din 12 iulie 2012 pentru completarea unor acte legislative.
- articolul 67¹ din Codul contravențional nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008, în redacția Legii nr. 192 din 12 iulie 2012 pentru completarea unor acte legislative
Art. XI pct.16 din Legea nr. 29 din 6 martie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative

- articolul 98 alineatul (2) litera b¹), articolul 104¹ din Codul penal nr. 985-XV din 18 aprilie 2002,
- articolul 174 alin.(3¹) și articolul 291¹ din Codul de executare nr. 443-XV din 24 decembrie 2004, în redacția Legii nr. 34 din 24 mai 2012 pentru completarea unor acte legislative

- sintagma „și în cazul infracțiunilor specificate la art.324 și art.326 ale Codului penal al Republicii Moldova.” din articolul 19 alin. (5) al Legii nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului, în redacția Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

- art. II pct. 13 alineatul trei din Legea nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, prin care s-a abrogat alineatul (6) al articolului 19 din Legea nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului.

- prevederile pct. 18 din Regulamentul privind achiziționarea de medicamente și alte produse de uz medical pentru necesitățile sistemului de sănătate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.568 din 10 septembrie 2009

Neexecută

Neexecută

Execută
Legea nr. 315 din 20.12.2013 pentru modificarea unor acte legislative
Monitorul Oficial nr. 17-23, art. 42, din 24.01.2014

Neexecută

Neexecută

HCC nr. 24 din 10.09.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Anexei nr.2 la Legea nr.48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici (Sesizarea nr. 13a/2013)

Monitorul Oficial nr.291-296, art. 47, din 13.12.2013

HCC nr. 25 din 17.09.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la examinarea petițiilor anonime (Sesizarea nr.14a/2013)

Monitorul Oficial nr.276-280, art. 44, din 29.11.2013

HCC nr. 26 din 19.09.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la limita de vârstă pentru admiterea la studiile de masterat și doctorat (Sesizarea nr.25a/2013)

Monitorul Oficial nr.297-303, art.49, din 20.12.2013

HCC nr.31 din 01.10.2013 pentru controlul constituționalității prevederilor articolului 11 alin.(4) din Legea nr.548-XIII din 21 iulie 1995 cu privire la Banca Națională a Moldovei și articolelor 21 alin. (3) și 23 alin. (3) din Legea contenciosului administrativ nr.793-XIV din 10 februarie 2000 (Sesizarea nr.26a/2013)

Monitorul Oficial nr.252-257/38 din 08.11.2013

- compartimentele „Secretariatul Curții Constituționale”, „Consiliul Superior al Magistraturii, Curtea Supremă de Justiție, Procuratura Generală”, „Curțile de apel” și „Judecătoriile, inclusiv cea militară, procuraturile teritoriale și cele specializate” din Anexa nr. 2 la Legea nr.48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici.

- propoziția „*Fac excepție petițiile ce conțin informații referitoare la securitatea națională sau ordinea publică, care se remit spre examinare organelor competente.*” din articolul 10 alin.(2) al Legii nr.190-XIII din 19 iulie 1994 cu privire la petiționare, în redacția Legii nr.73 din 4 mai 2010 pentru modificarea unor acte legislative.

- propoziția „*Fac excepție petițiile ce conțin informații referitoare la securitatea națională sau ordinea publică, care se remit spre examinare organelor competente.*” din punctul 22 al Anexei nr.1 la Regulamentul Centrului pentru Drepturile Omului, structura, statul de funcții și modul de finanțare a acestuia, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.57-XVI din 20 martie 2008, în redacția Legii nr.73 din 4 mai 2010 pentru modificarea unor acte legislative.

- punctul 16 din Regulamentul privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.173 din 18 februarie 2008.

- sintagma „*în vârstă, de regulă, de până la 45 ani,*” din punctul 4 al Hotărârii Guvernului nr.962 din 5 august 2003 privind asigurarea funcționării Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova.

- prevederile articolului 11 alineatul (4) al Legii nr.548-XIII din 21 iulie 1995 cu privire la Banca Națională a Moldovei și articolului 21 alineatul (3) al Legii contenciosului administrativ nr.793-XIV din 10 februarie 2000, cu excepția prevederilor referitoare la retragerea licenței băncii și la actele impuse de Banca Națională a Moldovei în procesul de lichidare a băncii

Neexecutată

Neexecutată

Neexecutată

Executată
Legea nr. 343 din 23.12.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative
Monitorul Oficial nr.17-23, art. 54, din 24.01.2014

TITLUL IV

RELAȚII EXTERNE

A. Colaborări

În anul 2013 s-a intensificat schimbul de experiență în domeniul justiției constituționale între Curtea Constituțională a Republicii Moldova și alte instituții similare din Europa Centrală și de Est, precum și organisme europene preocupate de promovarea valorilor constituționale și consolidarea

poziției curților constituționale, pentru garantarea respectării drepturilor constituționale și asigurarea supremației Constituției și preeminenței dreptului. Curtea Constituțională, într-o componentă reînnoită, a continuat să-și consolideze și să-și diversifice relațiile cu instituții de jurisdicție constituțională din alte state.

Structurile internaționale, al căror membru cu drepturi depline este Curtea Constituțională a Republicii Moldova: Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei (Comisia de la Veneția), Asociația Curților Constituționale care utilizează parțial limba franceză (ACCPUF), Conferința Curților Constituționale Europene (CCCE) și Conferința Mondială a Justiției Constituționale, continuă să se extindă ca urmare a aderării de noi membri. Astfel, la finele anului 2013 Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei (Comisia de la Veneția) număra 59 de membri (în aprilie 2013 SUA a obținut statutul de membru deplin), iar Conferința Mondială a Justiției Constituționale reunea 80 de membri.

Pe planul relațiilor bilaterale, Curtea Constituțională a fost gazda delegației Curții Europene a Drepturilor Omului, care s-a aflat la Chișinău în perioada 6-9 iunie 2013. Judecătorii Curții Europene Ineta Ziemele, Khanlar Hajiyev și Mark Villinger au dat curs astfel invitației comune a Curții Constituționale, Curții Supreme de Justiție și Asociației Judecătorilor din Moldova. În cadrul discuțiilor purtate, judecătorii au împărtășit experiența lor în domeniul jurisprudenței Curții Europene, menționând importanța acestor întâlniri pentru aplicarea uniformă a jurisprudenței CEDO în procedura jurisdicțională și judiciară a Republicii Moldova.

În contextul relațiilor strânse de colaborare ale Președintelui Curții Constituționale, dl Alexandru Tănase, cu mediul academic din România, la 10-12 octombrie 2013, dr.conf.univ. Ioan Gânfălean, Decan al Facultății de Drept și Științe Sociale de la Universitatea „1 decembrie 1918” din Alba-Iulia, dr. Augustin Lazăr, Procuror General al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Alba-Iulia, au efectuat o vizită de lucru la Chișinău. Distingii oaspeți au avut un dialog constructiv și substanțial cu judecătorii constituționali, punând în discuție diverse probleme și aspecte ale sistemului de justiție din ambele state. Programul vizitei a cuprins și o întâlnire cu decanul și studenții Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova.

În cadrul cooperării bilaterale dintre Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Tribunalul Constituțional al Poloniei, o delegație formată din Secretarul General și 5 reprezentanți ai secțiilor expertiză juridică; cercetare și analiză; relații externe din cadrul Secretariatului Curții Constituționale au efectuat o vizită de studiu și schimb de experiență la Varșovia, în perioada 12-16 iunie 2013. Programul complex a inclus întâlniri de lucru cu dl Andrzej Rzeplinski, Președintele Tribunalului, dl Maciej Graniecki, Șeful Biroului, dl Adam Jankiewicz, directorul Cabinetului Președintelui, cu asistenții judecătorilor, precum și cu funcționari din Departamentele jurisprudență și studii; registratură; examinare preliminară a sesizărilor și plângerilor constituționale, Biroul editorial și Secția de prelucrare electronică a informației. Discuțiile purtate au vizat, în special, structura organizatorică a Tribunalului, procedura de sesizare, etapele examinării sesizărilor, pregătirea proiectelor de decizii și alte aspecte ce țin de activitatea jurisdicțională a instituției. La finalul întâlnirilor, Secretarul General a reiterat interesul deosebit pe care îl acordă Curtea Constituțională a Republicii Moldova dezvoltării permanente a relațiilor bilaterale. S-a convenit cu colegii poloni că această colaborare se va amplifica și consolida prin organizarea periodică a unor vizite oficiale și de lucru.

În plan multilateral, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a fost prezentă la evenimente de real interes pentru dezvoltarea relațiilor în cadrul unor organisme internaționale și a schimbului de experiență pe domenii specifice cu alte curți constituționale sau instituții similare.

B. PARTICIPĂRI

Participări la conferințe, seminare, reuniuni ale judecătorilor CC în anul 2013

Data	Numele persoanei	Tipul întrunirii	Locul întrunirii	Genericul
25 ianuarie	Alexandru TĂNASE, Președintele CC, și Rodica SECRIERU, Secretar General al CC	Inaugurarea Anului judiciar la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, ședință solemnă și seminar tematic	Strasbourg Republica Franceză	„Implementarea Convenției Europene pentru Drepturile Omului în perioada de criză economică”

14-16 martie	Alexandru TĂNASE, Președintele CC, Igor DOLEA, judecător, Rodica SECRIERU, Secretar General al CC	Participarea la cel de-al VIII-a Congres juridic al avocaților, organizat de Consiliul Național al Avocaților de pe lângă Ministerul Justiției, întrevederi cu Președintele Curții Constituționale din Italia și Prim- președintele Curții Supreme de Casație	Roma, Republica Italiană	<i>„Dreptul la apărare și noile democrații: rolul avocatului”</i>
31 mai- 2 iunie	Alexandru TĂNASE, Președintele CC, Igor DOLEA, Victor POPA, judecători	Congresul al 15-lea Internațional dedicat dreptului constituțional comparat și european	Regens- burg Germania	<i>„Dreptul constituțional și criza financiară. Evoluții recente ale constituționalismului european în lumina justiției constituționale”</i>
20-22 iunie	Alexandru TĂNASE, Președintele CC, Tudor PANȚÎRU, judecător, Rodica SECRIERU, Secretar General al CC	Conferință internațională, organizată de Curtea Constituțională cu prilejul Zilei Constituției Ucrainei	Yalta, Ucraina	<i>„Protecția drepturilor omului și cetățeanului de către autoritățile de jurisdicție constituțională în contextul social actual”</i>
26-27 iunie	Alexandru TĂNASE, Președintele CC	Ediția a 10-cea a Conferinței europene a autorităților electorale, organizată de Comisia de la Veneția în parteneriat cu Comisia Electorală Centrală a RM	Chișinău, RM	<i>„Codul bunelor practici în materie electorală: puncte forte și posibile evoluții”</i>
29-30 iunie	Alexandru TĂNASE, Președintele CC, Rodica SECRIERU, Secretar General, Ion MISCHEVCA, consultant, Secția relații externe	Conferința a 3-a regională a Statelor din Bazinul Mării Negre, organizată de Curtea Constituțională a Georgiei	Batumi, Georgia	<i>„Aspecte teoretice și practice ale controlului de constituționalitate a normelor constituționale”</i>
3-5 iulie	Victor POPA, judecător, și Emil GAITUR, consultant superior, Secția relații externe	Conferința paneuropeană, organizată de Curtea Constituțională a Armeniei	Erevan, Armenia	<i>„Standarde europene ale supremației dreptului și marja de libertate a puterilor în statele-membre ale Consiliului Europei”</i>

10-14 iulie	Alexandru TĂNASE, Președintele CC, Tudor PANȚÎRU, judecător, Rodica SECRIERU, Secretar General al CC, Lilia RUSU, șef, Secția expertiză juridică, Mihaela BESCHIERU, șef, Secția relații externe	Conferință internațională, prilejuită de cea de-a 15-a aniversare a Curții Constituționale din Azerbaidjan	Baku, Azerbaidjan	<i>„Justiția constituțională în secolul XXI: particularități și evoluție”</i>
29-30 august	Petru RAILEAN, judecător	Conferință internațională științifico-practică, dedicată Zilei Constituției Republicii Kazahstan	Astana, Kazahstan	<i>„Constituția - elementul fundamental al strategiei de dezvoltare a societății și a statului”</i>
16-17 septembrie	Alexandru TĂNASE, Președintele CC	Conferință științifică internațională, organizată de Universitatea „1 decembrie” din Alba Iulia	Alba Iulia, România	<i>„Dreptul și provocările sale”</i>
25-28 septembrie	Alexandru TĂNASE, Președintele CC, Aurel BĂIEȘU, judecător, Rodica SECRIERU, Secretar General al CC	Conferință internațională, organizată de Curtea Constituțională a Letoniei și Comisia de la Veneția	Riga, Letonia	<i>„Jurisdicția curților constituționale - limite și posibilități de extindere”</i>
26 septembrie	Igor DOLEA, judecător	Conferință de lansare a volumului „Selecție de decizii ale Curții Constituționale Federale a Germaniei”, organizată de Curtea Constituțională a României, în colaborare cu Programul Statul de Drept în Europa de Sud-Est al Fundației germane Konrad Adenauer	București, România	<i>Prezentarea publicației ce vizează traducerea unor decizii de referință din istoria de peste 60 de ani a Curții Constituționale Federale a Germaniei</i>
2-3 octombrie	Alexandru TĂNASE, Președintele CC, Tudor PANȚÎRU, judecător, Rodica SECRIERU, Secretar General al CC	Conferință internațională, organizată de Curtea Constituțională a României, cu sprijinul Fundației germane IRZ	București, România	<i>„Jurisdicția constituțională după 20 de ani de la căderea cortinei comuniste”</i>

8-9 octombrie	Lilia RUSU, Şef, Secția expertiză juridică	Reuniunea a 12-a a Consiliului Mixt al Justiției Constituționale, Comisia de la Veneția	Veneția, Italia	Cooperarea curților constituționale cu Forumul de la Veneția, avize și opinii ale Comisiei de la Veneția, activități de cooperare, baza de date CODICES, contribuțiile pentru Buletinul de jurisprudență constituțională, mini-conferința „Drepturile copilului”
7-8 noiembrie	Rodica SECRIERU, Secretar General al CC, Mihaela BESCHIERU, şef, Secția relații externe	Cel de-al 8-lea Seminar al corespondenților naționali ACCPUF	Paris, Franța	„Informatizarea și dematerializarea procedurilor în cadrul curților constituționale”

Pe parcursul anului 2013, Președintele Curții Constituționale, Alexandru Tănase, a primit vizite de curtoazie ale ambasadurilor acreditați în Republica Moldova: E.S. Mehmet Selim Kartal, Ambasadorul Republicii Turcia, E.S. Matyas Szilagyi, Ambasadorul Republicii Ungare, E.S. Matthias Meyer, Ambasadorul Republicii Federale Germania, E.S. Jaromil Kvapil, Ambasadorul Republicii Cehe, E.S. Gérard Guillonneau, Ambasadorul Republicii Franceze, E.S. Marius Gabriel Lazurcă, Ambasadorul României, E.S. Dirk Schuebel, Șeful Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova (23 aprilie 2013), E.S. Jennifer Brush, Șeful Misiunii OSCE în Moldova, E.S. Serghei Pyrozchkov, Ambasadorul Ucrainei, și E.S. Pirkka Tapiola, Șeful Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova (la 5 noiembrie 2013, după preluarea mandatului).

În cursul anului, Președintele Curții Constituționale s-a întâlnit cu judecătorul Curții Constituționale a Republicii Lituania, Prof. Danius Zalimas; cu membrii Consiliului Judiciar Suprem al Republicii Bulgare, aflați în vizită la Chișinău la invitația Consiliului Superior al Magistraturii; cu Dr. Alexei Kartsov, consilier la Curtea Constituțională a Federației Ruse; cu dl Erik Svanidze, lider de echipă al Proiectului Uniunii Europene „Suport în coordonarea reformei în domeniul justiției”; cu reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale partenere ale curții - Fundația IRZ, Fundația Hanns Seidel și Konrad Adenauer, Asociația Avocaților Americani Inițiativa pentru Supremația Legii (ABA ROLI) în contextul identificării unor noi proiecte comune.

Au avut loc întâlniri cu studenți și cadre didactice de la Facultatea de Drept a Universității de Studii Europene din Moldova; de la Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova, cu un grup de studenți de la Universitatea St. JOHN din Statele Unite ale Americii.

TITLUL V

ACTIVITATEA CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN ANUL 2013 ÎN CIFRE

Pe parcursul anului 2013 la Curtea Constituțională au fost depuse 53 de sesizări, 12 sesizări au fost preluate din 2012, astfel, sarcina Curții în 2013 a constituit 65 de sesizări aflate pe rol (*a se*

vedea diagramele nr.1, nr. 2, nr.4 și nr.6)

Din totalul de 65 de sesizări aflate pe rol, în anul 2013 au fost examinate 58 de sesizări, și anume: 35 sesizări cu adoptarea a 34 hotărâri (*2 dosare fiind conexate*); 7 sesizări prin adoptarea a 6 decizii de sistare (*3 dosare fiind conexate*); 15 sesizări au fost respinse prin decizii și o sesizare a fost restituită autorului prin scrisoare. De asemenea, Curtea a adoptat 2 decizii de suspendare a actului normativ contestat până la soluționarea în fond a cauzei. Astfel, pentru anul 2014 au fost transferate 7 sesizări (*a se vedea diagrama nr.3*).

Cât privește autorii sesizărilor depuse la Curte în anul 2013, clasamentul acestora este următorul:

- deputați și fracțiuni parlamentare - 38 de sesizări (*9 sesizări au fost preluate din anul 2012*),
- Curtea Supremă de Justiție - 7 sesizări (*1 sesizare preluată din anul 2012*);
- Avocați parlamentari - 9 sesizări (*1 sesizare a fost preluată din anul 2012, 7 sesizări au fost depuse în anul 2013, din care 2 sesizări a fost transferate pentru anul 2014*);
- Comisia Electorală Centrală - 4 sesizări;
- Procurorul General - 1 sesizare (*preluată din 2012*);
- Adunarea Populară a Găgăuziei - 1 sesizare (*a se vedea diagramele nr.5, nr. 9, nr.10*).

Din cele 38 de sesizări depuse de deputați și fracțiuni parlamentare, au fost examinate în fond 23 de sesizări, a fost dispusă sistarea procesului asupra unei sesizări, iar 14 sesizări au fost respinse. Din cele 7 sesizări depuse de către Curtea Supremă de Justiție, au fost examinate în fond 7, a fost dispusă sistarea procesului asupra unei sesizări. Din cele 7 sesizări depuse de către avocații parlamentari, au fost examinate în fond 4 sesizări, a fost dispusă sistarea procesului cu privire la 2 sesizări, 1 sesizare a fost respinsă. Sesizarea depusă de către Adunarea Populară a Găgăuziei a fost respinsă (*a se vedea diagramele nr.5, nr. 12, nr.14, nr. 15*).

În 2013 Curtea a adoptat 36 de hotărâri, între care:

- 3 hotărâri de interpretare a unor prevederi din Constituție (o hotărâre de interpretare a fost absorbită de controlul constituționalității);

- 25 de hotărâri pentru controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, 2 hotărâri privind soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate;

- 4 hotărâri de validare a mandatelor de deputat;

- 1 hotărâre pentru explicarea modului de executare a hotărârilor Curții Constituționale;

- 1 hotărâre privind aprobarea Raportului pentru anul 2012 (*a se vedea diagramele nr.9, nr.11 și nr.12*).

În urma soluționării sesizărilor puse pe rol în 2013, în 28 de hotărâri Curtea s-a pronunțat asupra constituționalității sau neconstituționalității unor prevederi legale, după cum urmează:

- în 13 hotărâri cel puțin o prevedere legală din cele contestate a fost recunoscută constituțională;
- în 15 hotărâri cel puțin o prevedere legală din cele contestate a fost declarată neconstituțională;
- în 6 hotărâri, Curtea concomitent a recunoscut constituționale unele prevederi legale

și a declarat neconstituționale alte prevederi legale (a se vedea diagrama nr. 13).

A. Date statistice pentru anul 2013

Diagrama nr.1

Diagrama nr.2

Diagrama nr.3

Diagrama nr.4

Diagrama nr.5

Diagrama nr.6

Diagrama nr.7

Diagrama nr.8

Diagrama nr.9

Diagrama nr.10

Diagrama nr.11

Diagrama nr.12

Diagrama nr.13

Diagrama nr.14

Diagrama nr.15

Diagrama nr.16

Diagrama nr.17

B. Evoluția activității Curții Constituționale în perioada 1995-2013

Diagrama nr.18

Diagrama nr.19

Diagrama nr.20

Diagrama nr.21

Diagrama nr.22

Lista hotărârilor Curții Constituționale pronunțate în anul 2013

Nr. d/o	Numărul și titlul hotărârii	Nr. sesizării
1.	Hotărârea nr.1 din 15.01.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 60 alin. (3) și alin. (31) din Codul de executare al Republicii Moldova nr.443-XV din 24 decembrie 2004	Sesizarea nr. 27a/2012
1.	Hotărârea nr.2 din 31.01.2013 cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2012	
1.	Hotărârea nr.3 din 11.04.2013 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 9e/2013
1.	Hotărârea nr. 4 din 22.04.2013 pentru controlul constituționalității Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr.534-VII din 8 martie 2013 privind demisia Guvernului, în partea ce ține de menținerea în funcție a Prim-ministrului-demis prin moțiune de cenzură (pentru suspiciuni de corupție) din data de 8 martie 2013 până la formarea noului guvern, și nr.584-VII din 10 aprilie 2013 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru	Sesizarea nr. 10b/2013

1.	Hotărârea nr. 5 din 23.04.2013 pentru controlul constituționalității articolului 301 alin. (1) lit. c) din Codul muncii al Republicii Moldova nr. 154-XV din 28 martie 2003, în redacția Legii nr. 91 din 26 aprilie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative	Sesizarea nr. 31a/2012
1.	Hotărârea nr.6 din 16.05.2013 privind controlul constituționalității alineatului (4) al articolului 23 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională	Sesizarea nr. 17a/2013
1.	Hotărârea nr.7 din 18.05.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legilor nr. 107 și 110 din 3 mai 2013, și a Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr. 634-VII și 635-VII din 16 mai 2013 și a Hotărârii Guvernului nr. 364 din 16 mai 2013	Sesizarea nr. 16a/2013
1.	Hotărârea nr.8 din 20.05.2013 pentru controlul constituționalității unor hotărâri ale Parlamentului referitoare la numirea și revocarea Procurorului General	Sesizarea nr. 15a/2013
1.	Hotărârea nr.9 din 21.05.2013 pentru controlul constituționalității articolului 3 din Hotărârea Parlamentului nr. 96 din 25 aprilie 2013 privind revocarea Președintelui Parlamentului și a Legii nr. 101 din 26 aprilie 2013 pentru completarea articolului 14 din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996	Sesizarea nr. 12a/2013
1.	Hotărârea nr.10 din 23.05.2013 pentru controlul constituționalității articolului I pct.6, articolelor III și IV din Legea nr.91 din 26 aprilie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative	Sesizarea nr. 37a/2012
1.	Hotărârea nr.11 din 28.05.2013 pentru controlul constituționalității unei prevederi din art.8 alin.(1) lit.a) pct.5) al Legii nr.451-XV din 30 iulie 2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător	Sesizarea nr. 26a/2012
1.	Hotărârea nr. 12 din 04.06.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și a promovării ideologiilor totalitare	Sesizarea nr. 33a/2012
1.	Hotărârea nr.13 din 11.06.2013 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 320 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002, în redacția Legii nr.173 din 9 iulie 2010 pentru modificarea unor acte legislative	Sesizarea nr. 1g/2013
1.	Hotărârea nr.14 din 19.06.2013 privind validarea unui mandat de deputat în parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 29e/2013
1.	Hotărârea nr.15 din 20.06.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.1453-XIV din 8 noiembrie 2002 cu privire la notariat	Sesizarea nr. 7a/2013
1.	Hotărârea nr.16 din 25.06.2013 pentru controlul constituționalității Art.XI pct.16 din Legea nr.29 din 6 martie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative	Sesizarea nr. 4a/2013
1.	Hotărârea nr.17 din 02.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi ale art. 25 din Legea 947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, în redacția Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, și Art. VIII alin. (6) din Legea nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative	Sesizarea nr. 36a/2012

1.	Hotărârea nr.18 din 04.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal nr.985-XV din 18 aprilie 2002 și Codul de executare nr.443-XV din 24 decembrie 2004, în redacția Legii nr.34 din 24 mai 2012 pentru completarea unor acte legislative	Sesizarea nr. 11/2013
1.	Hotărârea nr.19 din 16.07.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale art.7 din Legea nr.768-XIV din 2 februarie 2000 privind statutul alesului local, în redacția Legii nr.168 din 11 iulie 2012	Sesizarea nr. 6a/2013
1.	Hotărârea nr. 20 din 16.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 37 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003	Sesizarea nr. 39a/2012
1.	Hotărârea nr.21 din 25.07.2013 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr.314 din 26 decembrie 2012 privind eliberarea din funcție a unui judecător al Curții Supreme de Justiție	Sesizarea nr. 2a/2013
1.	Hotărârea nr.22 din 05.09.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi privind imunitatea judecătorului	Sesizarea nr. 32a/2012
1.	Hotărârea nr.23 din 06.09.2013 privind excepția de neconstituționalitate a punctului 18 din Regulamentul privind achiziționarea de medicamente și alte produse de uz medical pentru necesitățile sistemului de sănătate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.568 din 10 septembrie 2009	Sesizarea nr. 24g/2013
1.	Hotărârea nr. 24 din 10.09.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Anexei nr. 2 la Legea nr. 48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici	Sesizarea nr. 13a/2013
1.	Hotărârea nr. 25 din 17.09.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la examinarea petițiilor anonime	Sesizarea nr. 14a/2013
1.	Hotărârea nr. 26 din 19.09.2013 pentru Controlul Constituționalității unor prevederi referitoare la limita de vârstă pentru admiterea la studiile de masterat și doctorat	Sesizarea nr. 25 a/2013
1.	Hotărârea nr.27 din 20.09.2013 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr.183 din 12 iulie 2013 privind eliberarea din funcțiile de membru și de vicepreședinte al Curții de Conturi	Sesizarea nr. 33a/2013
1.	Hotărârea nr.28 din 20.09.2013 pentru controlul constituționalității unor Hotărâri ale Parlamentului privind revocarea și desemnarea directorului general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică	Sesizarea nr. 34a/2013
1.	Hotărârea nr. 29 din 23.09.2013 privind controlul constituționalității unor acte referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească”	Sesizarea nr. 5a/2013
1.	Hotărârea nr. 30 din 01.10.2013 pentru interpretarea articolului 85 alin.(1) și alin. (2) din Constituția Republicii Moldova	Sesizarea nr. 22b/2013
1.	Hotărârea nr.31 din 01.10.2013 pentru controlul constituționalității prevederilor articolului 11 alin.(4) din Legea nr.548-XIII din 21 iulie 1995 cu privire la Banca Națională a Moldovei și articolelor 21 alin. (3) și 23 alin. (3) din Legea contenciosului administrativ nr.793-XIV din 10 februarie 2000	Sesizarea nr. 26a/2013
1.	Hotărârea nr. 32 din 07.10.2013 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 43e/2013

1.	Hotărârea nr. 33 din 10.10.2013 privind interpretarea articolului 140 din Constituție	Sesizarea nr. 45b/2013
1.	Hotărârea nr. 34 din 11.10.2013 explicativă privind modul de executare a Hotărârii Curții Constituționale nr. 27 din 20 decembrie 2011 privind controlul constituționalității unor legi de modificare a condițiilor de asigurare cu pensii și alte plăți sociale pentru unele categorii de salariați	
1.	Hotărârea nr. 35 din 07.11.2013 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 50e/2013
1.	Hotărârea nr. 36 din 05.12.2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova	Sesizarea nr. 8b/2013 Sesizarea 41b/2013
-

[1] <http://www.venice.coe.int/webforms/events/?id=1703>

[2] http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-402_en.htm?locale=en#PR_metaPressRelease_bottom

[3] http://hub.coe.int/en/web/coe-portal/press/newsroom?p_p_id=newsroom&_newsroom_articleId=1438422&_newsroom_groupId=10226&_newsroom_tabs=newsroom-topnews&pager.offset=0

[4] http://hub.coe.int/en/press/newsroom?p_p_id=pressrelease&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-4&p_p_col_count=7&_pressrelease_struts_action=%2Fext%2Fpressrelease%2Fview&_pressrelease_pressreleaseUrl=%252FViewDoc.jsp%253Fid%253D2061961%2526Site%253DCM%2526BackColorInternet%253DC3C3C3%2526BackColorIntranet%253DED021%2526BackColorLogged%253DF5D383

[5] <http://www.presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedintele-nicolae-timofti-a-trimis-spre-reexaminare-Parlamentului-legea-nr-109-din-3-mai-ac>

[6] Legea nr.82 din 18.04.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (completarea Legii nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și a Codul jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995/Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 20.04.2013, nr. 91, art. 296.)

[7] Hotărârea Curții Constituționale nr. 36 din 05.12.2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova

[8] Hotărârea Curții Constituționale nr. 4 din 22.04.2013 pentru controlul constituționalității Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr.534-VII din 8 martie 2013 privind demisia Guvernului, în partea ce ține de menținerea în funcție a Prim-ministrului-demis prin moțiuni de cenzură (pentru suspiciuni de corupție) din data de 8 martie 2013 până la formarea noului guvern, și nr.584-VII din 10 aprilie 2013 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru

[9] Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 18.05.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legilor nr.107 și nr.110 din 3 mai 2013, și a Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr.634-VII și nr.635-VII din 16 mai 2013 și a Hotărârii Guvernului nr. 364 din 16 mai 2013.

[10] Raportul Comisiei de la Veneția privind statul de drept, CDLAD(2011)003rev, Strasbourg, 4 aprilie 2011, § 41.

[11] Hotărârea Curții Constituționale nr.4 din 22.04.2013 pentru controlul constituționalității Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr. 534-VII din 8 martie 2013 privind demisia Guvernului, în partea ce ține de menținerea în funcție a Prim-ministrului-demis prin moțiuni de cenzură (pentru suspiciuni de corupție) din data de 8 martie 2013 până la formarea noului guvern, și nr. 584-VII din 10 aprilie 2013 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru.

[12] Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 10.09.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Anexei nr.2 la Legea nr.48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici.

[13] Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 10.10.2013 privind interpretarea art. 140 din Constituție.

[14] Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 18.05.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legilor nr. 107 și 110 din 3 mai 2013, și a Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr. 634-VII și 635-VII din 16 mai 2013 și a Hotărârii Guvernului nr. 364 din 16 mai 2013

[15] Hotărârea Curții Constituționale nr.29 din 23.09.2013 privind controlul constituționalității unor acte referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească”

[16] Decizia Curții Constituționale de respingere a sesizării nr. 27a/2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității.

[17] Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 04.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 și Codul de executare nr. 443-XV din 24 decembrie 2004, în redacția Legii nr. 34 din 24 mai 2012 pentru completarea unor acte legislative.

[18] Hotărârea Curții Constituționale nr.17 din 02.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi ale art. 25 din Legea 947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, în redacția Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, și Art. VIII alin. (6) din Legea nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative

[19] Hotărârea Curții Constituționale nr. 20 din 16.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 37 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003.

[20] Hotărârea Curții Constituționale nr.16 din 25.06.2013 pentru controlul constituționalității Art.XI pct.16 din Legea nr.29 din 6 martie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

[21] Hotărârea Curții Constituționale nr.1 din 15.01.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 60 alin. (3) și alin. (3¹) din Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24 decembrie 2004.

[22] Hotărârea Curții Constituționale nr. 13 din 11.06.2013 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 320 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, în redacția Legii nr. 173 din 9 iulie 2010 pentru modificarea unor acte legislative.

- [23] Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 01.10.2013 pentru controlul constituționalității prevederilor articolului 11 alin. (4) din Legea nr.548-XIII din 21 iulie 1995 cu privire la Banca Națională a Moldovei și articolelor 21 alin. (3) și 23 alin. (3) din Legea contenciosului administrativ nr.793-XIV din 10 februarie 2000.
- [24] Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 04.06.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și a promovării ideologiilor totalitare.
- [25] Hotărârea Curții Constituționale nr. 26 din 19.09.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi referitoare la limita de vârstă pentru admiterea la studiile de masterat și doctorat.
- [26] Decizia Curții Constituționale nr. 7 din 04.07.2013 privind sistarea procesului pentru controlul constituționalității unor prevederi din alineatul trei al articolului 2 din Legea nr.1070-XIV din 22 iunie 2000 „Privind aprobarea Nomenclatorului specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate” și din alineatul doi al articolului 3 din Legea nr. 142-XVI din 7 iulie 2005 „Privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I”
- [27] Decizia Curții Constituționale nr. 16 din 07.11.2013 de respingerea sesizării nr.21b/2013 privind interpretarea articolelor 16 alin. (2), 38 și 72 alin. (3) lit. a) din Constituția Republicii Moldova
- [28] Hotărârea Curții Constituționale nr.5 din 23.04.2013 pentru controlul constituționalității articolului 301 alin. (1) lit. c) din Codul muncii al Republicii Moldova nr. 154-XV din 28 martie 2003, în redacția Legii nr. 91 din 26 aprilie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.
- [29] Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 20.06.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 1453-XIV din 8 noiembrie 2002 cu privire la notariat.
- [30] Hotărârea Curții Constituționale nr. 25 din 17.09.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la examinarea petițiilor anonime.
- [31] Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 01.10.2013 pentru interpretarea art. 85 alin. (1) și alin. (2) din Constituție.
- [32] Hotărârea Curții Constituționale nr.9 din 21.05.2013 pentru controlul constituționalității articolului 3 din Hotărârea Parlamentului nr. 96 din 25 aprilie 2013 privind revocarea Președintelui Parlamentului și a Legii nr. 101 din 26 aprilie 2013 pentru completarea articolului 14 din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996.
- [33] Hotărârea Curții Constituționale nr.30 din 01.10.2013 pentru interpretarea art.85 din Constituție.
- [34] Hotărârea Curții Constituționale nr.21 din 25.07.2013 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr.314 din 26 decembrie 2012 privind eliberarea din funcție a unui judecător al Curții Supreme de Justiție.
- [35] Hotărârea Curții Constituționale nr.29 din 23.09.2013 privind controlul constituționalității unor acte referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească”.

- [36] Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 18.05.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legilor nr. 107 și 110 din 3 mai 2013, și a Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr. 634-VII și 635-VII din 16 mai 2013 și a Hotărârii Guvernului nr. 364 din 16 mai 2013
- [37] Hotărârea Curții Constituționale nr. 4 din 22.04.2013 pentru controlul constituționalității Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr.534-VII din 8 martie 2013 privind demisia Guvernului, în partea ce ține de menținerea în funcție a Prim-ministrului-demis prin moțiuni de cenzură (pentru suspiciuni de corupție) din data de 8 martie 2013 până la formarea noului guvern, și nr.584-VII din 10 aprilie 2013 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru
- [38] Hotărârea Curții Constituționale nr.27 din 20.09.2013 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr.183 din 12 iulie 2013 privind eliberarea din funcțiile de membru și de vicepreședinte al Curții de Conturi.
- [39] Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 20.09.2013 pentru controlul constituționalității unor Hotărâri ale Parlamentului privind revocarea și desemnarea directorului general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică.
- [40] Hotărârea Curții Constituționale nr. 19 din 16.07. 2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale art.7 din Legea nr.768-XIV din 2 februarie 2000 privind statutul alesului local, în redacția Legii nr.168 din 11 iulie 2012.
- [41] Hotărârea Curții Constituționale nr.10 din 23.05.2013 pentru controlul constituționalității articolului I pct. 6, articolelor III și IV din Legea nr. 91 din 26 aprilie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.
- [42] Hotărârea Curții Constituționale nr.21 din 25.07.2013 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr.314 din 26 decembrie 2012 privind eliberarea din funcție a unui judecător al Curții Supreme de Justiție
- [43] Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 05.09.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi privind imunitatea judecătorului.
- [44] Hotărârea Curții Constituționale nr.29 din 23.09.2013 privind controlul constituționalității unor acte referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească”.
- [45] Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) Amicus curiae CDL-AD(2013)008 pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova privind imunitatea judecătorilor.
- [46] Hotărârea Curții Constituționale nr.21 din 25.07.2013 privind controlul constituționalității unor Hotărâri Parlamentului nr. 314 din 26 decembrie 2012 privind eliberarea din funcție a unui judecător al Curții Supreme de Justiție.
- [47] Hotărârea Curții Constituționale nr.17 din 02.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi ale art. 25 din Legea 947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, în redacția Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, și Art. VIII alin. (6) din Legea nr. 153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislativ.
- [48] Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 10.09.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Anexei nr.2 la Legea nr.48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici.

[49] Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 20.05.2013 pentru controlul constituționalității unor hotărâri ale Parlamentului referitoare la numirea și revocarea Procurorului General.

[50] Hotărârea Curții Constituționale nr.6 din 16.05.2013 privind controlul constituționalității alineatului (4) al articolului 23 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională.

[51] Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 10.10.2013 privind interpretarea art. 140 din Constituție.

[52] Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 06.09.2013 privind excepția de neconstituționalitate a punctului 18 din Regulamentul privind achiziționarea de medicamente și alte produse de uz medical pentru necesitățile sistemului de sănătate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.568 din 10 septembrie 2009.

[53] Hotărârea Curții Constituționale nr. 11 din 28.05.2013 pentru controlul constituționalității unei prevederi din art.8 alin.(1) lit.a) pct.5) al Legii nr.451-XV din 30 iulie 2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător.

[54] Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 04.06.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și a promovării ideologiilor totalitare.

[55] Raport general, prezentat la cel de-al XIV-lea Congres al Conferinței Curților constituționale europene în problemele inacțiunii legislative în jurisprudența constituțională (iulie 2008)
<http://www.venice.coe.int/files/Bulletin/SpecBull-legislative-omission-f.pdf>

[56] Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 10.10.2013 privind interpretarea articolului 140 din Constituție.